

UIT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det helsevitenskapelige fakultet, RKBU Nord

Yngre barns deltakelse i egen barnevernssak

«Æ kan jo også få være med å bestemme litt!»

—
Anette Wolden

Masteroppgave i barnevern, 50 studiepoeng – mai 2017

Veileder: Astrid Strandbu

Bi- veileder: Anne Kari Johnsen

Innholdsfortegnelse

Forord	4
Sammendrag	5
Summary	6
1 Innledning	7
1.1 Introduksjon til tema	7
1.2 Formål og problemstilling	9
1.3 Avgrensning og avklaring av sentrale begreper	9
1.4 Oppgavens oppbygging	11
2 Aktualitet.....	11
3 Sentrale begreper, teoretiske perspektiver og relevant forskning.....	12
3.1 Et juridisk perspektiv på barnets beste.....	13
3.2 Et sosiokulturelt perspektiv på deltakelse.....	15
3.3 Deltakelse i et helseperspektiv.....	17
3.4 Modeller for deltakelse	18
3.4.1 Ladder of participation	18
3.4.2 En modell for tilrettelegging av barnets deltakelse.....	20
3.4.3 En tre- trinns møtemodell.....	22
3.5 Barneperspektivet og barns perspektiv	23
3.6 Barnet som subjekt eller objekt.....	24
3.7 Barnesamtaler i barnevernet.....	26
3.8 Deltakelse er makt	27
3.9 Reell innflytelse eller «et spill for galleriet».....	29
3.10 Hvorfor er barns deltakelse så vanskelig å få til?.....	29
3.11 Grenser for barns deltakelse?.....	31
4 Metode og forskningsdesign.....	32
4.1 Hermeneutikk og fenomenologi som vitenskapsteoretisk forståelsesramme	33
4.1.1 Kvalitativ forskningstradisjon	33
4.2 Situering.....	34
4.2.1 Selvbiografisk situering.....	35
4.3 Valg av metode	36
4.4 Intervju	37
4.5 Barns deltakelse i forskning	38

4.6	Utvalg.....	40
4.7	Rekruttering.....	41
4.7.1	Utfordringer i rekrutteringsarbeidet.....	42
4.7.2	Portvakt eller døråpner?	43
4.8	Presentasjon av utvalget.....	43
4.9	Intervjuguide og den dialogiske barnesamtalen som struktur i forsknings-intervjuet.....	44
4.10	Gjennomføring av intervjuene	45
4.11	Etiske dilemma.....	48
4.12	Reliabilitet, validitet og generalisering	49
5	Analyse og bearbeiding av data.....	51
6	Resultat og tolkning	54
6.1	Barnas fortellinger om deltakelse i egen barnevernssak.....	54
6.1.1	Møter og arena for barns deltakelse.....	54
6.1.2	Informasjon som grunnlag for deltakelse.....	56
6.1.3	Barnas fortellinger sett i lys av Harts modell «ladder of participation»	59
6.1.4	Gode intensjoner, men manglende oppfølging.....	60
6.2	Barnas deltakelse i et sosiokulturelt perspektiv	61
6.3	Barnas deltakelse i et helseperspektiv.....	63
6.4	Barnas deltakelse i et maktperspektiv	64
6.5	Barnas råd til kontaktpersonene i barneverntjenesten.....	68
7	Et kritisk blikk på egen undersøkelse	69
8	Konklusjon.....	71
8.1	Implikasjoner for praksis	72
8.1.1	Barnas konkrete råd til barneverntjenestene	73
9	Avslutning.....	73
10	Litteraturliste.....	75
11	Vedlegg.....	80

Forord

En lang og hektisk arbeidsøkt går mot slutten. Å gjennomføre et masterstudium ved siden av en krevende jobb har vært utfordrende! Men det har også vært utrolig lærerikt å gjennomføre prosjektet, både faglig og personlig. Det har vært inspirerende, nyttig og artig.

Mange fortjener en takk for hjelpen.

Først og fremst takk til alle barna som sa ja til å snakke med meg og til å dele sine historier. Uten dere hadde jeg aldri kommet i mål med prosjektet. Samtalene med barna var inspirerende og lærerike. Takk til barnas foreldre hjalp til og tilrettela på alle måter slik at vi fikk gjennomført intervjuene. Tusen takk for hjelpen!

Tusen takk til lederne og kontaktpersonene i barneverntjenestene som hjalp til med å rekruttere barn og foreldre. Takk for at dere i en hektisk hverdag tok dere tid og bryet med å hjelpe meg med å rekruttere barn som kunne delta. Dere gjorde en uvurderlig jobb!

Takk til veilederne Astrid Strandbu og Anne Kari Johnsen for god, oppmuntrende og konstruktiv veiledning. Jeg hadde ikke kommet i mål uten deres kommentarer, spørsmål, innspill og detektivarbeid i tekstene mine.

En stor takk til gode venner som underveis har heia på meg, og sagt at «det her klarer du», som på sene kvelder har sendt oppmuntrende hilsninger og spurt «hvordan går det?», og som har orket å høre på når jeg har bedt om innspill, eller bare har vært frustrert. En takk til mine tidligere kollegaer i Bufetat, spesielt Astrid og Laila, og til nåværende kollegaer i Vesterålen barnevern. Takk for tålmodighet, hjelp, gode innspill, spørsmål og oppmuntring. Dere har alle vært til uvurderlig hjelp!

Sist, men ikke minst en stor takk og varm klem til guttene mine Erlend og Øystein, som har oppmuntret, hjulpet, svart på spørsmål og som har holdt ut med en tidvis noe fraværende mamma.

Sortland 14.5.17.

Anette Wolden

Sammendrag

Tema for min masteroppgave er yngre barns deltakelse i egen barnevernssak.

Problemstillingen er som følger: *Hvilke erfaringer og opplevelser forteller yngre barn om deltakelse i egen barnevernssak, og hva synes barna er viktig?*

Studien bygger på 11 kvalitative forskningsintervju med seks barn i alderen 7- 11 år.

Gjennom intervjuene har jeg fått kunnskap om barnas deltakelse i egen barnevernssak slik deltakelsen framstår fra barnas eget perspektiv.

Alle barna mottok hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4- 4. Barnas fortellinger er analysert og tolket i lys av flere teoretiske perspektiver som i hovedsak handler om ulike former for deltakelse, og perspektiver på deltakelse.

Yngre barn involveres i dag i for liten grad i egen barnevernssak (jamfør Riksrevisjonen 2011-2012, Skauge, 2010), noe som blant annet begrunnes med barnas behov for beskyttelse og at de i liten grad bidrar med informasjon. I min undersøkelse har intervjupersonene i alderen 7-11 år deltatt og bidratt med viktig informasjon om sin egen situasjon.

Barna omtalte sin kontaktperson i barneverntjenesten i positive ordelag, og de beskrev i hovedsak en positiv opplevelse av møtene. Barnas positive opplevelse av egen deltakelse kan på mange måter framstå som et paradoks når en ser på den begrensede tilretteleggingen og inkluderingen som har vært gjort fra barneverntjenestenes side. Min undersøkelse viser at flertallet av barna ikke har mottatt informasjon på en slik måte at de har god nok kjennskap til hva barneverntjenesten er, og de har begrenset kjennskap til sitt tiltak i barnevernet. Barna mottok i liten grad informasjon før møtene, noe som vanskeliggjorde både å danne seg mening, og å ytre mening i møtene. En sannsynlig konsekvens er at barnas eget perspektiv i for liten grad kom fram i møtet, og at barnas mening i liten grad har innvirket på de beslutningene som er tatt. Alle disse forholdene har vanskeliggjort reell deltakelse.

Alle barna vektla i sine råd til barneverntjenesten at det var viktig at barna er involvert og får delta når de ønsker det. To av barna sa at de ikke var opptatte av å delta for å kunne bestemme, og de uttrykte at de hadde tillit til at de voksne fattet gode avgjørelser for dem. Barna kom med flere konkrete råd for å tilrettelegge for reell deltakelse, og et hovedtrekk ved deres råd er at de ønsker å delta som en reell samarbeidspart i alle faser av sin egen barnevernssak.

Summary

The theme of my master's thesis is the participation of younger children in their child welfare case. The question is as follows: What experiences do young children tell about participation in their child welfare case and what do the children think is important? The study is based on 11 qualitative research interviews with six children, aged 7-11 years. Throughout the interviews, I have gained knowledge of the children's participation in their child welfare cases, so the participation appears from the children's own perspective. All children received measures according to the Child Welfare Services Act section 4-4. The children's stories have been analyzed and interpreted in light of several theoretical perspectives that mainly deal with different forms of participation and perspectives on participation.

Younger children are currently marginally involved in their own child welfare case (see the Riksrevisjonen, 2011-2012, Skauge, 2010). The arguments for not letting children participate is among others, the children's need for protection and that they contribute with little information. In my survey, the interviewees aged 7-11, have participated and contributed important information about their own situation. The children mentioned their contact person in the child welfare service in positive terms, and they described essentially a positive experience of the meetings. The children's positive experience of self-participation can in many ways appear as a paradox when looking at the limited facilitation and inclusion that has been made from child welfare services. My survey shows that the majority of the children have not received information in such a way that they have a good knowledge of what the child welfare service is, and they have limited knowledge of their measures in child welfare. The children received little information before the meetings, which made it difficult both to make sense and to express their opinions in the meetings. A likely consequence is that the children's own perspective was not shown in the meeting, and that the children's opinion has little impact on the decisions taken. All of these conditions have complicated real participation.

All children emphasize in their advice to the child welfare service that it is important that the children are involved and may participate whenever they wish. Two of the children said they were not keen to participate in order to decide, and they expressed their confidence that the adults made good decisions for them. The children came up with more concrete advice to facilitate active participation, and a main feature of their advice is that they wish to participate as a real partner in all phases of their own child welfare case.

1 Innledning

Tema for oppgaven er barns deltakelse i egen barnevernssak. Barn som opplever vanskelige hendelser i livet sitt, har krav på å bli møtt av voksne som beskytter dem. Samtidig er barn i dag aktører på egne vegne egne meninger og rett til å til å få gi uttrykk for meningene sine (Raundalen, 2006). Jeg har gjennomført 11 intervjuer med seks barn i alderen 7-11 år for å få et bilde av i hvilken grad og på hvilke måter barn deltar i egen barnevernssak. Barnas tanker og ideer om hvordan barneverntjenesten best kan tilrettelegge for barns deltakelse er også tema.

Det overordnede for barneverntjenestens arbeid er barnets beste. Som ansatt i barneverntjenester på statlig og kommunalt nivå i over 25 år har jeg samarbeidet med mange barn og deres foreldre. Noe av det jeg finner utfordrende er å få til samarbeid rundt tiltak for barna som ivaretar og involverer barn og foreldre på en god og hensiktsmessig måte. Dilemma knyttet til barnets behov for beskyttelse versus barnets rett til deltakelse er utfordrende. Andre tema som engasjerer er å få til samtaler der barna, spesielt de yngste, kan fortelle ut fra sitt ståsted, og på en mest mulig fri måte. I forbindelse med masteroppgaven har jeg fått mulighet til å snakke med noen av barna om disse temaene. Det har vært spennende, givende og lærerikt!

1.1 Introduksjon til tema

Barns selvstendige rettigheter knyttet til deltakelse i egen barnevernssak er en viktig og tydelig verdi i norsk barnevern. Prinsippene knyttet til barns deltakelse framkommer blant annet i FNs Barnekonvensjon (1989), Grunnloven (1814)¹, Barnevernloven (1992), og nedskrevne rutiner og veiledere i bruk i det kommunale og statlige barnevernet.

Barnas rettigheter på området er en forpliktelse og et krav til ansatte i barneverntjenesten om å tilrettelegge, planlegge og gjennomføre arbeidet slik at barnas rettigheter oppfylles. Men til tross for tydelige juridiske, politiske og faglige føringer, samt stort fokus på tema de siste tiår, viser mange undersøkelser at barns deltakelse er vanskelig å gjennomføre i praksis. Dette framgår blant annet av undersøkelser utført av Riksrevisjonen (2011-2012) og Statens helsetilsyn (2012) av barneverntjenestene i Norge. Her framgår det blant annet at barn ikke får medvirke i barneverntjenestene slik som det er bestemt i loven. Et annet eksempel er

¹ Grunnlovens § 104, om barns rett til å bli hørt, ble endret ved grunnlovsvedtak mai- 2014

Skauge (2010) som gjorde en gjennomgang av 100 saksmapper i barnevernet for å finne «barns stemme i egen sak». Hun fant at i 70 prosent av barnevernssakene var det ikke spor av at saksbehandler hadde snakket med barnet selv.

Et eksempel som viser at problemstillingen er like aktuell i dag er brev fra fylkesnemdsleder i Nordland datert 26.1.17 til alle barneverntjenester i Nordland. Brevet omhandler barns rett til informasjon og medvirkning, og innledes slik: *«Fylkesnemda i Nordland opplever i svært mange saker (nesten alle!) at det ikke framgår av sakens dokumenter at barneverntjenesten har informert barnet om ordningen med talsperson, og hvorvidt barnet ønsker talsperson»*. Generelt påminner nemdsleder om barnets rett til medvirkning og informasjon, og brevet avsluttes med *«det skal derfor ikke skje at det fremmes saker (for nemda, min kommentar) der barnet ikke er informert om saken»*.

Konkrete forslag for å styrke barns rettigheter er et sentralt tema i NOU 2016:16, «Ny barnevernslov, sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse». I lovforslaget er barns rett til medvirkning en ny innledende bestemmelse, begrepet medvirkning konkretiseres, og barneverntjenestene pålegges å dokumentere barnets medvirkning. I tillegg foreslås aldersgrensen på 7 år, jf. barnevernloven § 6-3 fjernet. Retten til deltakelse knyttes i stedet til hvorvidt barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter. En slik endring vil føre til at norsk lov er mer i overensstemmelse med barnekonvensjonen art. 12, der deltakelse er knyttet til barnets evne til å danne seg egne synspunkter uten å fastsette en nedre aldersgrense.

I min undersøkelse har jeg intervjuet barn i alderen 7-11 år med vedtak om frivillige hjelpetiltak fra barneverntjenesten. Aldersgruppen er valgt av flere årsaker, først og fremst fordi jeg har erfart at de yngste barna sjelden deltar i egen barnevernssak. Vanligvis er det slik at det er ungdommer i alderen 12- 18 år som uttaler seg når det snakkes med barn i barnevernet, noe som også Bache- Hansen og Frønes (2012) påpeker. Dilemmaer knyttet til deltakelse eller beskyttelse, er også spesielt vanskelig når det gjelder yngre barn.

Barnevernlovens bestemmelse om aldersgrense knyttet til barns deltakelse ble i 2003 endret fra 12 år til 7 år. Denne lovendringen initierte at barnevernet i større grad skal snakke med yngre barn i utredninger og tiltaksarbeid (Skauge, 2010). Et annet argument for lovendringen var å få til større samsvar mellom barnekonvensjonen og blant annet barnevernloven (Strandbu og Vis, 2012). Skauges undersøkelse fra perioden 2000- 2009 viste imidlertid at barna (7-12 år) og deres behov var mer omtalt i sakspapirene, men barna selv syntes i mindre grad å være inkludert i barnevernets prosesser (Skauge, 2010).

1.2 Formål og problemstilling

Deltakelse i egen barnevernssak er en forutsetning for å inkludere barnets perspektiv ved beslutninger i barnevernet (Strandbu og Vis, 2008). Deltakelse handler i denne sammenheng om at det tilrettelegges slik at barnet har mulighet til reell deltakelse. Tilrettelegging handler blant annet om at det finnes arenaer der barnet kan fremme sitt syn og delta i diskusjoner. Deltakelse handler også om å tilrettelegge slik at barnets forventninger og forutsetninger tas hensyn til, noe som innebærer at det må samtales med barnet på en måte som gjør at barnets agenda og perspektiv kommer fram (Strandbu og Vis 2008).

Formål med min undersøkelse er å bidra til økt kunnskap om yngre barns deltakelse i egen barnevernssak. Gjennom barnas fortellinger har jeg fått vite mer om i hvilken grad barna er involvert i egen barnevernssak. Barna har også fortalt om hva de vet om barneverntjenesten, om sine rettigheter og om de tiltak som omhandler dem selv. Andre tema som er belyst, er måter barna har samarbeidet med kontaktpersonen i barneverntjenesten på, og barnas erfaringer fra samarbeidet. Barnas egne opplevelser og følelser i møtet med barneverntjenesten, samt deres vurdering av hva som er viktig når barn skal delta i egen barnevernssak har også vært tema.

Problemstillingen er som følger:

Hvilke erfaringer og opplevelser forteller yngre barn om deltakelse i egen barnevernssak, og hva synes barna er viktig?

1.3 Avgrensning og avklaring av sentrale begreper

I lover, forskrifter, faglitteratur og liknende brukes ulike begreper som omhandler barns rettigheter knyttet til informasjon og til å få si sin mening. Begreper som brukes er for eksempel deltakelse, involvering, medbestemmelse, rett til å bli hørt eller rett til å si sin mening. Bache- Hansen (2011) er opptatt av at deltakelse må forstås som et flerdimensjonalt begrep som i tillegg til en «rettighetsdimensjon innebærer prosesser, relasjoner, etiske forpliktelser, ivaretagelse i ulike kontekster og med ulik intensjonalitet». Bache- Hansen (2011) poengterer at en slik bred forståelse av begrepet muliggjør å lære mer om hva deltakelse kan være for barn, samt tilrettelegge situasjoner slik at reell deltakelse blir mulig. En slik innfallsvinkel til begrepet gjør at mange ulike perspektiver kan være nyttig når barns deltakelse i egen barnevernssak skal drøftes. Av plasshensyn vil jeg i oppgaven avgrense til barnets egne fortellinger om samarbeidet med barnevernet, med fokus på det enkelte barns erfaringer knyttet til deltakelse og involvering.

Begrepene deltakelse og involvering vil i hovedsak bli brukt. En avgrenset definisjon av begrepene er at barna i samarbeid med barneverntjenesten er aktivt deltakende, og at deltakelsen har en virkning, det vil si har innflytelse på samarbeidet og på beslutningene som tas (Seim og Slettebø, 2007).

Seim og Slettebøs (2007) definisjon tolker jeg dithen at innflytelse ikke er det samme som at barna skal bestemme, men at barnas tanker og meninger tas med i vurderingene når beslutninger skal fattes. Begrepene deltakelse og involvering vil bli grundigere belyst senere i oppgaven.

I min undersøkelse har jeg fokusert på barnas fortellinger om samarbeid med barneverntjenesten. Jeg har ikke hatt noen forkunnskap om barnas tilknytning til barneverntjenesten, slik at jeg heller ikke har dannet meg noe inntrykk av deres deltakelse ut over det barna selv har fortalt. Barneverntjenestens beskrivelse og vurderinger av hva som er gjort i disse sakene vet jeg derfor ingen ting om, og det er heller ikke det som har vært mitt fokus. Mitt fokus har vært å få fram barnas egne fortellinger om deres erfaringer og opplevelser av å delta i egen barnevernssak.

I oppgaven benevnes barna som «barnet» eller «han» uavhengig av om barnet er gutt eller jente, først og fremst av hensyn til anonymisering.

Ansatte i barneverntjenesten omtales som kontaktperson i stedet for saksbehandler, barnevernarbeider eller liknende. Begrepet kontaktperson er innført i flere barneverntjenester som et ledd i «Mitt liv» - prosjektet.² I «Mitt liv» - prosjektet er det arbeidet med å implementere ord og begreper som tydeliggjør respekt og likeverd, som for eksempel flytting i stedet for plassering, - og kontaktperson i stedet for saksbehandler. Barneverntjenesten der jeg er ansatt har vært en del av dette prosjektet siden 2013, og kontaktperson er derfor et naturlig begrep for meg å bruke. I metodedelen brukes begrepet intervjuperson om den som jeg har intervjuet. Begrepet er valgt i stedet for informant, slik som blant annet Neumann og Neumann (2012) bruker. Mitt valg er knyttet til en oppfatning av at intervjuperson i større grad enn informant tydeliggjør at data konstrueres sammen med intervjueren.

²Forandringsfabrikken og Barnevernsproffene har siden 2013 gjennomført utviklingsarbeidet Mitt Liv Barnevern i samarbeid med barneverntjenester fra hele landet og KS. Barnevernsproffene er barn med fersk erfaring fra barnevernet. Samarbeidet startet med 14 tjenester, deriblant Vesterålen barnevern. Mitt Liv-tjenestene jobber med å formulere og implementere et tydelig barnesyn og rundt 30 konkrete arbeidsmåter som er utviklet av proffene i samarbeid med fagfolk. Barnesynet vektlegger at barn og unge har mye kunnskap om livet sitt, de er like mye verdt som voksne, de trenger kjærlighet og må bli trodd på og tatt på alvor. Arbeidsmåtene som ble utviklet i prosjektet har vært utprøvd i kommunene og ble revidert høsten 2015. Våren 2016 ble resultatene av arbeidet satt sammen til bredere anbefalinger for hvordan barnevernet kan bli enda bedre.

1.4 Oppgavens oppbygging

Innledningsvis vil jeg kort belyse perspektiver og utviklingstrekk i synet på barn og barndom i Norge, og ut fra det si noe om barn i barnevernet i dag. Deretter gjennomgås sentrale teoretiske begreper og perspektiver som anvendes som teoretisk rammeverk i analyse av data. I metoddelen omtales forskningsprosjektets vitenskap- teoretisk forståelsesramme. Deretter redegjør jeg for forskningsmetode, framgangsmåte i undersøkelsen og etiske betraktninger. I resultatdelen er samtalene med barna analysert og tolket ut fra oppgavens teoretiske rammeverk. Deretter følger konklusjon og avslutning.

2 Aktualitet

Barns status og hvordan vi ser på barn og barndom har endret seg dramatisk fra begynnelsen av 1900- tallet og fram til i dag. I takt med endringene har barnets status og rettigheter forandret seg. På begynnelsen av 1900- tallet hadde barnet en viktig rolle i familien som arbeidskraft, og som bidragsyter til familieøkonomien. Utover 1900- tallet endret argumenter for å få barn seg gradvis. Fokus gikk fra barnet som arbeidskraft, til reproduksjon knyttet til de følelsesmessige forholdene mellom barnet og foreldrene (Strandbu, 2011). Synet på barndom har endret seg fra å sees som en forberedelse og opplæring til voksenlivet, til en periode som er verdifull i seg selv. I dag betraktes barn og ungdom som subjekter med rett til å være med å påvirke og utforme eget liv (Seim og Slettebø, 2007).

Norge har lang tradisjon som foregangsland for å sikre barns velferd. Vergerådsloven ble vedtatt i 1896 og siden da har Norge hatt et offentlig barnevern. I barneloven av 1915, også kalt de Castbergske barnelover, ble fokus rettet mot foreldrenes rettigheter overfor sine barn. I 1956 kom en ny lov om barnevern der begrepet foreldrerett ble byttet ut med foreldremyndighet, og prinsippet om barnets beste ble vedtatt. Da ny barnelov ble vedtatt i 1981 ble begrepet foreldremyndighet byttet ut med begrepet foreldreansvar. Dagens lov om barneverntjenester kom i 1992, og barnets rettigheter ble der ytterligere konkretisert. Norge innførte allerede i 1972 et forbud mot fysisk avstraffelse av barn. Norge var også blant de første til å ratifisere FNs barnekonvensjon i 1991, og til å inkorporere den i norsk lov i 2003. I tillegg har det i Norge vært en utvikling i forhold til barns velferd som et felles ansvar for samfunnet. Et eksempel på det siste er meldeplikten som offentlig ansatte har ved mistanke om alvorlig omsorgssvikt mot barn (Hennum, 2015).

Gjennom de siste 20 årene har barneverntjenesten vært gjenstand for flere reformer og omlegginger (Lichtwarck og Clifford, 2010). I 2016 kom forslag til ny barnevernslov,

NOU 2016:16. Begrunnelsen for forslaget er blant annet knyttet til at barnevernloven fra 1992 i for liten grad er tilpasset dagens samfunns- og familiebilde. Et annet moment er at det norske barnevernet over en lang periode har vært utsatt for negativ oppmerksomhet og kritikk både nasjonalt og internasjonalt. Kritikken handler blant annet om at det norske barnevernet for aktivt griper inn i forholdet mellom barn og foreldre på bekostning av foreldrene (NOU:2016:16).

Flere av forslagene til lovendring er ment å imøtegå kritikken, blant annet ved å foreslå tiltak for å sikre bedre ivaretagelse av barnets og foreldrenes rettigheter (NOU 2016:16). En viktig endring i forslaget er å lovfeste at barneverntjenesten skal utøve sitt arbeide «med respekt for, og i samarbeid med barnet og barnets foreldre» (NOU 2016: 16, s. 14). Det framheves også at barnets rett til å medvirke er «uløselig knyttet til barnets beste, og avgjørende for et godt barnevern» (NOU 2016:16, s. 15). I lovforslaget løftes barnets rett til medvirkning fram, og det foreslås flere lovendringer som er ment å styrke barnets rettigheter, blant annet at barnet skal gis rett til å opptre som part i egen sak fra fylte 12 år (NOU 2016:16).

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre barn trygge oppvekstvilkår og nødvendig hjelp i rett tid når de lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling (lov om barneverntjenester 1992, § 1). I løpet av de siste 20 årene har antall barn med tiltak fra barnevernet økt. I dag regner en med at hvert tiende barn vil motta et eller annet tiltak fra barnevernet i løpet av oppveksten (Christiansen, 2015). I Norge mottok 10369 barn i alderen 6-12 år hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester § 4- 4 pr. 31.12.15. Av disse mottok i overkant av 8600 barn hjelpetiltak i hjemmet (ssb.no/barneverng).

3 Sentrale begreper, teoretiske perspektiver og relevant forskning

I denne delen presenteres sentrale begreper og teoretisk rammeverk for drøfting av barns deltakelse i egen barnevernssak. Begrepet deltakelse kan defineres og konkretiseres på mange måter. Ordet i seg selv betyr «å ta del». Barnekonvensjonens artikkel 12 gir barn og unge rettigheter knyttet til deltakelse i form av å bli konsultert og at deres meninger tas i betraktning når avgjørelser skal fattes. Rett til deltakelse er ikke det samme som å ha innflytelse, men innflytelse kan være et sluttprodukt av ulike former for deltakelse. Det er derfor nødvendig med en vid forståelse av begrepet deltakelse for å kunne tilrettelegge for reell deltakelse (Bache- Hansen, 2011).

Bache- Hansen poengterer at medvirkning, i tillegg til å omhandle en rettighetsdimensjon, må være en kontinuerlig prosess over tid og i ulike kontekster. Hun framhever at deltakelse kan

skje på mange måter, for eksempel ved tilstedeværelse og i diskusjoner. Det er et relasjonelt fenomen ved at barnet alltid deltar i forhold til noen andre, og det har et etisk aspekt ved at voksne forplikter seg i forhold til barnet (Bache- Hansen, 2011). Bache- Hansen relaterer seg her sterkt til Komiteen for barns rettigheter sin forståelse av begrepet slik det framkommer i generell kommentar nr. 12 (2009).

Strandbu (2011) har skissert tre sentrale aspekter ved begrepet. Det første er inkludering og medbestemmelse, som blant annet omhandler å være involvert, og om å få mulighet til deltakelse i beslutningsprosesser sammen med andre. Neste aspekt handler om interaksjonen mellom barn og voksne, og om hvordan barnets mening kan komme til uttrykk. Det siste aspektet omhandler meningsdannelse, noe som også innbefatter hvordan voksne bør handle og legge til rette slik at barnet kan gis mulighet til å si sin mening. En slik bred innfallsvinkel til begrepet deltakelse ivaretar barnet som et selvstendig subjekt, med evne til å reflektere og påvirke sin egen situasjon (Strandbu, 2011).

Grunnleggende for alle disse perspektivene, og for alt arbeid som barneverntjenesten gjør er prinsippet om barnets beste.

3.1 Et juridisk perspektiv på barnets beste

FNs konvensjon om barns rettigheter (barnekonvensjon) har spilt en viktig rolle i forhold til synet på barn og barns rettigheter i Norge i dag (Strandbu, 2011). Barnekonvensjonen bygger på FNs erklæring om menneskerettigheter av 1948. Barnekonvensjonen ble vedtatt av FN i 1989, og ratifisert av Norge i 1991. Den omfatter barn i alderen 0-18 år, og er formulert som individuelle, formelle, universelle og juridiske rettigheter (Bache- Hansen, 2011).

Konvensjonen er inkorporert i norsk lov, noe som innebærer at den ved motstrid går foran andre norske lover (Menneskerettighetsloven av 1999, § 3). Konvensjonen består av 54 artikler som omhandler barns særlige stilling og behov.

Fire av konvensjonens artikler inneholder generelle prinsipper, noe som innebærer at de både er en rettighet i seg selv, men at artiklene også skal tas hensyn til ved fortolkning og gjennomføring av alle de andre artiklene. De fire generelle prinsippene er artikkel 2 om barnets rett til beskyttelse mot diskriminering, artikkel 3 om barnets beste, artikkel 6 om barnets rett til liv og utvikling og artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt (Smith, 2012).

Prinsippet om barnets beste er et prinsipp som også løftes fram i Grunnloven (1814) og i lov om barneverntjenester (1992).

I barnekonvensjonens artikkel 3, som omhandler barnets beste står følgende:

«Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.»

Barnets beste er det mest sentrale begrepet i barnekonvensjonen, men det angir ingen konkret definert rettighet. At det ikke defineres konkret er naturlig ut fra at begrepet gjelder alle barn, i alle aldre og over hele verden. Innholdet i begrepet vil variere ut fra hvilken kontekst barnet befinner seg innenfor. Barnets beste er til syvende og sist et verdispørsmål, men et grunnleggende element er respekt for barnets menneskeverd og integritet. Sentralt i vurderingen av barnets beste er å ta utgangspunkt i det enkelte barns behov og forutsetninger. Flere forhold ved barnets omsorg må vurderes når det skal tas stilling til barnets beste. De grunnleggende psykologiske behovene må være ivaretatt som en forutsetning for en normal utvikling hos barnet. I tillegg må barnets behov for omsorg, kjærighet og beskyttelse fra nære personer være dekket. Andre viktige faktorer er stabile og varige forhold til familien, samt mulighet til innflytelse og påvirkning av egen situasjon. Kunnskap om barnet kan skaffes på flere måter, men i enkeltsaker er det viktig å snakke med barnet for å få fram barnets syn (Haugli, 2012).

Artikkel 12,- om barnets rett til å bli hørt er sentral i denne oppgaven. Artikkelen lyder slik:

«1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett».

Artikkel 12 innebærer at vi som voksne i dagligdagse og vanskelige saker, er forpliktet til å møte barnet som fullverdige, selvstendige mennesker som har rett til innflytelse, rett til å bli hørt, til å si sin mening og til informasjon (Gamst, 2011).

I FNs generelle kommentar nr. 12 (2009) påpekes at begrepet deltakelse brukes i forbindelse med artikkel 12, selv om det er spesifisert at ordet ikke er brukt direkte i artikkelteksten. Det står her at begrepet deltakelse;

«er nå allment brukt for å beskrive pågående prosesser som blant annet omfatter informasjonsutveksling og dialog mellom barn og voksne, basert på gjensidig respekt, og der barn kan erfare hvordan deres synspunkter og voksnes synspunkter blir tatt hensyn til og former resultatene av disse prosessene» (Generell kommentar nr. 12. 2009, s. 5).

I barnekonvensjonen presiseres at barnets mening skal tillegges behørig vekt i samsvar med alder og modenhet. Der er altså ingen aldersgrense, noe som innebærer at alder og barnets utviklingsnivå skal legges til grunn i fortolkning av barnets ytring (Gamst, 2011).

I Grunnlovens § 104 omtales barnets beste og barnets rett til å bli hørt. Det står i første ledd at «Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv», og barnas mening «skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling». Videre står det i andre ledd «Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.» Denne endringen ble gjort ved grunnlovsvedtak i 2014.

I barnevernloven (1992) omtales hensynet til barnets beste slik i § 4-1: «Ved anvendelsen av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet». Det står videre i andre ledd at «barn skal gi mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet». Det siste leddet kom som lovendring i 2013, og det er utarbeidet egen forskrift som omhandler barnets medvirkning og barnets rett til å ha en talsperson (Forskrift om medvirkning og tillitsperson, 2014).

Hensynet til «barnets beste» er et uttrykk som brukes i mange sammenhenger, og som både handler om juridiske, faglige og politiske aspekt (Strandbu, 2011). Hva som legges i begrepet er imidlertid ikke like klart. Begrepet er sentralt i barnevernssaker, og skjønn anvendes for å forklare barnets situasjon, og ved vurdering av hva som er best for barnet når tiltak skal bestemmes (Haugli, 2012). Kontaktpersonen i barneverntjenesten og andre voksne som omgir barnet har et stort ansvar ved vurdering av hva som er til det beste for barnet. Barns muligheter for deltakelse er nært knyttet til de voksnes forestillinger og syn på barn og barndom, og deltakelse blir derfor avhengig av de voksne sine holdninger og verdier (Eide og Winger, 2006).

3.2 Et sosiokulturelt perspektiv på deltakelse.

Barns deltakelse i egen barnevernssak handler om mer enn juridiske rettigheter. I denne delen vil barnets deltakelse i hovedsak knyttes til et sosiokulturelt perspektiv.

Barnet gis ofte liten plass i barnevernets utredninger, og barnets opplevelse av egen omsorgssviktsituasjon framkommer sjelden (Killen, 2004). Killen er opptatt av at voksne har vanskelig for å se barn i omsorgssviktsituasjoner og at årsaken blant annet handler om vansker med å ta inn over seg barns lidelser. Killen sier at når det argumenteres mot å involvere barnet fordi barnet skal beskyttes, så handler det i større grad om at voksne vil beskytte seg selv. Killen påpeker barns behov for å bli møtt og få hjelp når de opplever omsorgssvikt og overgrep, og at det derfor er viktig å kommunisere med barn om vanskelige livshendelser. Deltakelse er med på å gi barnet informasjon og forutsigbarhet, og kan være til hjelp for å bearbeide vanskelige livshendelser. Deltakelse og samtaler om barnets situasjon kan videre hjelpe barnet ved å frata skyld og ansvar for omsorgssviktsituasjonen (Killen, 2004).

Ulvik (2009) framhever at deltakelse som begrep handler om to diskurser, den juridiske diskursen og den sosiokulturelle diskurs. Barns meninger formes og utvikles i interaksjon med andre mennesker. Dette er en sentral premiss i sosiokulturell teoritradisjon (Ulvik, 2009). All handling og samhandling forstås som deltakelse uavhengig av om personen er aktiv eller passiv, om han har innflytelse eller ikke. I et slikt perspektiv blir spørsmålet derfor i hvilken grad og på hvilke måter barnet deltar, samt hvilke muligheter for deltakelse som finns (Ulvik, 2009).

En forståelse av sosial interaksjon som grunnlag for barns utvikling er et viktig argument for barns deltakelse. Barns mening og synspunkter sees på som et resultat av interaksjon, der den voksne har en rolle som medkonstruktør av mening, i stedet for en som henter ut informasjon (Ulvik, 2009). Et slikt relasjonelt syn innebærer at den voksnes kommunikasjonsferdigheter er betydningsfull for å få fram barnets fortelling. Barns rett til deltakelse knyttes her til noe mer og noe annet enn en juridisk rettighet. Ut fra en slik forståelse handler barns deltakelse også om en rett til å få hjelp til å skape forståelse og mening i de situasjoner barnet står i (Ulvik, 2009).

En annen viktig premiss som følger en slik forståelse, er at deltakelse og medborgerskap henger nært sammen. Medborgerskap oppnås gjennom at barn gjør egne erfaringer ved å delta og være involvert, og på denne måten lærer de viktige ferdigheter (Jans, referert i Bache-Hansen og Frønes, 2012). Strandbu og Vis (2012) er inne på noe av det samme når de framhever viktigheten av deltakelse for at barn skal lære ferdigheter som gjør at overgrep og

omsorgssvikt kan oppdages. Ved å delta kan barn erfare at de kan hevde egne meninger, noe som igjen kan føre til at barna sier fra, og på den måten er med på å beskytte seg selv.

3.3 Deltakelse i et helseperspektiv

Barn med tiltak fra barneverntjenesten har på ulike måter opplevd belastende og vanskelige hendelser i livet sitt. Men det varierer i hvilken grad disse erfaringene oppleves som vanskelige og gir konsekvenser for barnets fungering, selv der hendelsene har mange likhetstrekk. Kunnskap om faktorer som tilrettelegger slik at barn kan klare seg godt til tross for en vanskelig livssituasjon, er viktig for barneverntjenesten. Slik kunnskap kan brukes av barneverntjenesten ved oppfølging og gjennomføring av tiltak for barnet og familien.

For å forsøke å belyse dette har jeg tatt utgangspunkt i Antonovsky (2000) sin teori om salutogenese. Hans teori om salutogenese fokuserer på hvilke faktorer som virker helsefremmende, gir økt velvære og økt mestring når individer møter vanskelige situasjoner, slik som barn med barneverntiltak ofte gjør. Antonovsky var opptatt av at alle mennesker møter på utfordringer i livet, men noen håndterer utfordringer på måter som virker å være mer hensiktsmessige og helsefremmende enn andre. Antonovsky (2000) utviklet begrepet «sence of coherence», som i dansk oversettelse benevnes «opplevelse av sammenheng». Antonovsky framhever at avgjørende for grad av mestring er om en har en sterk eller svak «opplevelse av sammenheng». Han benevner tre ulike faktorer som han mener er grunnleggende for opplevelse av sammenheng, og derigjennom grad av mestring.

Den første av disse er begripelighet, det vil si om situasjonen lar seg forstå og forklare. Antonovsky vektlegger her viktigheten av at barnet erfarer og forstår at det er en sammenheng i tilværelsen gjennom at stimuli og responser er sammenhengende og konsekvente. Den andre faktoren er håndterbarhet, som handler om at utfordringer må være håndterbare eller overkommelig. Den siste faktoren handler om meningsfullhet, der medbestemmelse er en grunnleggende faktor. I forhold til den siste faktoren er Antonovsky opptatt av at handlinger blir meningsløse hvis personen opplever at de ikke har noen innvirkning på utfallet. Han sier også at medbestemmelse kun er meningsfullt når aktiviteten er sosialt verdsatt. Han påpeker videre at når andre bestemmer alt for oss, definerer oppgaver, regler og dermed styrer utfallet, så reduseres vi til objekter (Antonovsky, 2000).

Antonovskys teori om salutogenese viser på en grunnleggende måte en sammenheng mellom deltakelse, utvikling av god helse og hva som er viktig for å være best mulig rustet når utfordrende situasjoner oppstår.

3.4 Modeller for deltakelse

Til tross for tydelige føringer, samt stor grad av enighet om at barns deltakelse er viktig og riktig (Ulvik, 2009), viser forskning (Helsetilsynet, 2012, Riksrevisjonen, 2011- 2012) at barns deltakelse er vanskelig å få til. En årsak kan være at det i liten grad er avklart hva som menes med deltakelse i ulike sammenhenger, hvordan barns deltakelse kan realiseres, samt når er det bra, og når er det ikke bra for barn å delta (Strandbu, 2011).

Jeg har i oppgaven i hovedsak brukt begrepene deltakelse og involvering. For å forsøke å belyse og tydeliggjøre begrepene, vil jeg å ta utgangspunkt i flere modeller for deltakelse som på ulike måter viser hva deltakelse kan være, og hva som er viktige faktorer når det skal tilrettelegges for deltakelse.

Roger Harts modell «ladder of participation» viser på en konkret måte ulike nivåer barn kan delta på, og hva deltakelse kan innebære. Strandbus (2011) modell for barns deltakelse i beslutningsprosesser samt Strandbu og Vis (2012) modell med tre- trinns møtestruktur tas med fordi de på ulik måte konkretiserer og tydeliggjør arenaer og strukturer for deltakelse som er viktige ved tilrettelegging for deltakelse.

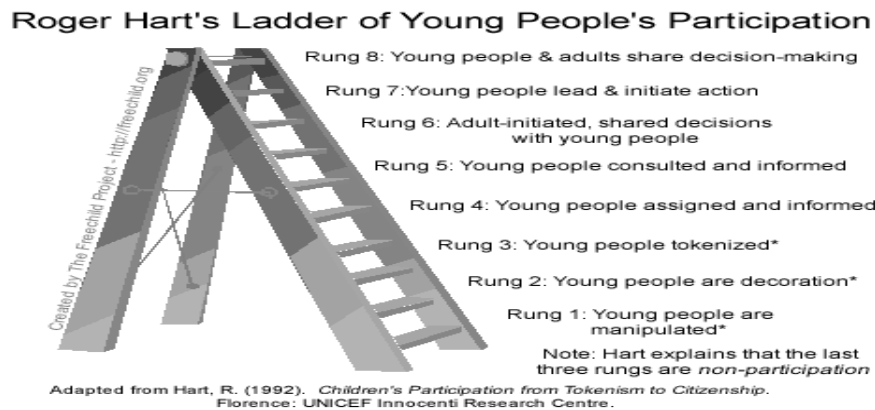
3.4.1 Ladder of participation

Det er finns flere ulike modeller som omhandler barns deltakelse og involvering. En av disse er Roger Harts (1992) modell «Ladder of participation». Harts modell har hatt stor innflytelse på andre modeller og tenkning rundt tema om barns deltakelse (Bache- Hansen, 2011).

Harts modell «ladder of participation» (1992) viser mulige måter barn kan delta på. Hans modell ble første gang presentert i et essay utgitt av UNICEF i 1992. Hart var opptatt av barns deltakelse som et ledd i å lære slik at de gjennom gradvis øvelse blir bevisste og omsorgsfulle innbyggere. Hart la vekt på at dette gjøres ved at barn er involvert i meningsfulle prosjekter i samarbeid med voksne som kan veilede barna på en slik måte at barna blir fortrolig og kompetent til deltakelse. Han påpekte at det er urealistisk å forvente at barn skal bli ansvarsfulle og deltakende som voksne, hvis de ikke har erfart deltakelse som barn. Ved å delta, lærer barna nødvendige ferdighetene og får forståelse av deltakelse som demokratisk prosess (Hart, 1992).

Hart (1992) definerer deltakelse som «refer generally to the prosess of sharing decitions which affects one´s life and the life of the community in which one lives» (Hart, 1992). Hans definisjon omhandler medvirkning ved beslutningstaking, samtidig som beslutningstakingen også knyttes til forhold ved individet og ved samfunnet som individet er en del av.

Modellen illustreres slik:

Modellen vises som en stige med åtte trinn (Hart, 1992), der de tre nederste trinnene egentlig handler om manglende deltakelse. Hart benevner disse trinnene som «manipulation», «decoration» og «tokenism». Som eksempler på manipulering nevnes at barn er konsultert, men får ingen tilbakemelding om hvordan deres innspill er brukt. Begrepet decoration forklares med et eksempel der barn deltar i aktiviteter og bruker t-skjorter for å markere et budskap, men der barna har liten ide om hva saken dreier seg om. De har heller ikke vært med å organisere aktiviteten. Tokenism kan oversettes til «liksom- deltakelse», og referer til situasjoner der barn tilsynelatende deltar, men i realiteten har få eller ingen valg knyttet til tema eller aktiviteten som diskuteres (Hart, 1992).

Hart omtaler trinn fire, fem, seks, syv og åtte med stigende grad av deltakelse fra fire til åtte. Det laveste trinnet for deltakelse benevnes «assigned and informed», noe som innebærer at barnet tildeles et prosjekt eller en oppgave, men de er informert. Hart benevner fire ulike faktorer som må være tilstede for at trinn fire skal betegnes som deltakelse. Barna må forstå intensjonene med prosjektet. De må vite hvem som har bestemt at de skal delta og hvorfor. De må ha en meningsfull rolle, og de deltar frivillig etter at prosjektet er presentert for dem. Det femte trinnet benevnes som «consulted and informed», noe som innebærer at prosjektet er utviklet av voksne, men barna forstår prosessen, er involvert og deres meninger tas på alvor (Hart, 1992). De siste tre trinnene på stigen er likevel det som Hart kaller «ekte medvirkning». Det sjette trinnet benevnes «adult initiated, shared decisions with children», noe som innebærer at prosjektet fortsatt er initiert av voksne, men avgjørelsene deles med barna. Det syvende trinnet er «child initiated and directed» som innebærer at prosjektet er initiert og gjennomført av barna selv. Hart påpeker at selv ganske små barn kan delta på en slik måte hvis forholdene legges til rette, men sier at det forekommer sjelden, først og fremst fordi

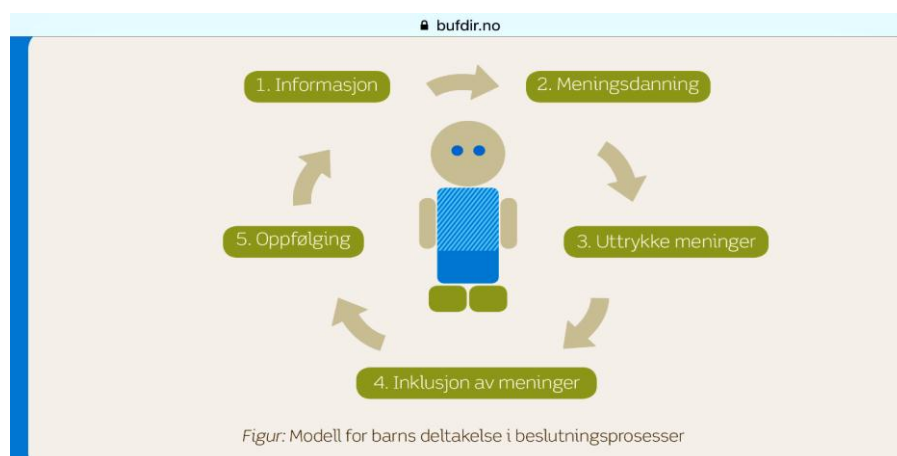
voksne ikke i tilstrekkelig grad responderer på slike initiativ fra barn. Det øverste trinnet er «child initiated, shared decisions with adults» som innebærer at prosjektet er initiert av barna, men beslutningene deles med de voksne. Hart sier at deltakelse på dette nivået vanligvis bare skjer med barn som er i slutten av tenårene (Hart, 1992).

Bache- Hansen (2011) poengterer at mange vil mene at en praksis der barn deltar slik som Hart omtaler i trinn fem er i tråd med intensjonene i barnekonvensjonens artikkel 12, som sier at barnet skal kunne si sin mening, bli hørt og deres synspunkter skal vektlegges i tråd med alder og utvikling.

Harts modell blir av enkelte kritisert fordi framstillingen indikerer at deltakelse bør skje i en bestemt rekkefølge, og at det skisseres et hierarki der en type deltakelse er bedre enn en annen type. En annen innvending kan knyttes til om rekkefølgen på trinnene er logisk og hensiktsmessig (Bache- Hansen, 2011). Hart (1992) har imøtegått kritikken ved å poengtere at det ikke er noe mål at barna alltid skal nå de øverste trinnene i stigen, men målet er at de skal delta på det nivå som passer dem best. Jeg har valgt å ta med modellen i oppgaven fordi den kan brukes som et redskap for å analysere grad av deltakelse, samt diskutere og planlegge for barns deltakelse.

3.4.2 En modell for tilrettelegging av barnets deltakelse

Strandbu³ (2011) har utviklet en fem- trinns modell som mer konkret viser ulike elementer som er sentrale i tilrettelegging og gjennomføring av en deltakelsesprosess. Modellen viser deltakelse som en sirkulær prosess:

(Strandbu, 2011)

³ Den første modell for deltakelse var utviklet i et samarbeid mellom Astrid Strandbu og Marit Skivenes, 2005. Modellen bestod da av de fire første trinnene. Modellen gjengis etter tillatelse fra Astrid Strandbu.

Det første punktet omhandler informasjon. Barnekonvensjonens artikkel 13 og barnevernlovens § 6-3 omhandler barnets rett til å bli informert i saker som angår dem selv. Tilgang på informasjon er grunnleggende for at barnet skal kunne delta i beslutningsprosesser og danne seg en mening i saker som angår dem selv (Strandbu, 2011). Strandbu refererer til Sinclair (1998) som omtalte barns manglende tilgang på informasjon, og konsekvenser av dette for barnas deltakelse i møter med barnevernet. Eksempler på konsekvenser som nevnes er at barna ikke er informert om agenda for møtet, noe som vanskeliggjør barnas mulighet til å ytre sin mening. Manglende informasjon førte også til at barna opplever møtene som kjedelige.

Det andre trinnet i modellen omhandler hjelp til meningsdanning. I barnevernlovens § 6-3 står det at barnet «..skal gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse..». Å vite hva en mener kommer ikke av seg selv, hverken for voksne eller barn. I de fleste situasjoner utvikles og klargjøres meninger i samtaler med andre. Rett til deltakelse handler derfor også om å få hjelp til meningsdanning (Strandbu, 2011).

Det tredje trinnet omhandler barnets muligheter til å formidle egne meninger. For å kunne realisere deltakelse må barnets tanker og meninger gjøres kjent, og de voksne må tilrettelegge for at det gjøres når barnet ønsker det. I en beslutningsprosess i en barnevernssak må det gjøres gjennom alle faser i arbeidet (Strandbu, 2011). Barnets forutsetninger for å formidle egne tanker og behov varierer. Noen barn forteller og formidler lett sine tanker og meninger, mens det er vanskeligere for andre. Når voksne skal tilrettelegge slik at barnet kan formidle sine meninger er det viktig å være oppmerksom på barnets behov for hjelp og støtte. Barnets behov for hjelp til dette varierer ut fra alder, personlighet og erfaringer knyttet til å hevde egne meninger. Den voksnes egenskaper og ferdigheter i kommunikasjon med barnet er også viktig ut fra en relasjonell forståelse av kommunikasjon.

Det fjerde trinnet i Strandbu sin modell (2011) omhandler inklusjon av meninger, noe som innebærer at voksne må være villig til å lytte til, tenke gjennom og diskutere barnets meninger. Strandbu henviser her til Skjervheim (1976) som omtalte å ta vedkommendes utsagn opp til drøfting som grunnleggende for å kunne betrakte den andre parten som et subjekt.

Inklusjon av mening innebærer ikke at barnet alltid skal bestemme (Strandbu, 2011). Men når barnet har innspill og argumenter må disse tas opp slik at barnet opplever seg tatt på alvor, lyttet til, og gitt en forklaring hvis innspillene ikke tas til følge. En utfordring for den voksne

kan være å forstå det barnet forsøker å formidle, på den måten som barnet har ment det. Strandbu (2011) vektlegger i sin modell at det er den voksne som har hovedansvar for at det er overensstemmelse mellom det barnet forsøker å formidle og den voksnes forståelse.

Det femte trinnet handler om det som skjer etter at en avgjørelse er fattet. Barnet kan ha behov for å få ytterligere informasjon, få gjentatt opplysninger som ble gitt i møtet, behov for å drøfte ting videre for å forstå mer og liknende. Det femte trinnet handler om at noen tar ansvar for å følge opp barnet i denne fasen, slik at barnets reaksjoner og spørsmål blir oppfanget og besvart på best mulig måte.

3.4.3 En tre- trinns møtemodell

Til forskjell fra Harts og Strandbus modeller fokuserer Vis og Strandbu (2012) sin tre- trinns møtemodell på struktur og arena for gjennomføring av en deltakerprosess. Bakgrunn for modellen er blant annet at en barriere for barns deltakelse har vist seg å være tilgang på uavhengig støtteperson, samt strukturelle og organisatoriske forhold i barnevernet (Strandbu og Vis, 2012). Modellen er tatt med fordi den på en relativ enkel måte viser hvordan det kan etableres strukturer og arenaer for barns deltakelse. Jeg vurderer at implementering av modellen er mulig å gjennomføre for barneverntjenestene uten for omfattende opplæring eller kostnader, og jeg har derfor valgt å ta den med.

For at barn skal kunne fremme sine synspunkter som ledd i saksbehandlingen i barnevernet må det etableres arenaer som er tilrettelagt for barns deltakelse (Strandbu og Vis, 2012). Strandbu og Vis (2012) utviklet en tre- trinns møtemodell for å tilrettelegge for en møtestruktur og en arena for barns deltakelse. Gjennomføring av modellen forutsetter en tillitsperson- ordning som innebærer at barnet får en uavhengig støtteperson.

Møtemodellens første trinn innebærer en forberedende samtale der barnet får informasjon, og der tillitspersonen hjelper barnet ved å utforske barnets agenda, og hvem barnets mening skal formidles til. Det neste trinnet er selve møtet, og her vektlegges at barnet og tillitspersonen i forkant har planlagt møtet og bestemt møteregler. På denne måten tilrettelegges det for forutsigbarhet og trygghet for barnet. I møtet presenterer tillitspersonen og barnet det barnet ønsker å ta opp. Et viktig punkt er at andre saker som skal drøftes, skal være meldt på forhånd slik at barnet har hatt mulighet til å forberede seg. Siste trinn er en oppfølgende samtale som tillitspersonen har ansvar for å gjennomføre, og der tema er knyttet til hvordan møtet var for barnet, gjennomgang av det som ble bestemt, og hvordan barnet har det i etterkant av møtet.

Kontaktperson i barnevernet har ansvar for å gjennomføre det som besluttes i møtet (Strandbu og Vis, 2012).

En viktig forutsetning for at modellen skal virke etter intensjonen, er en ordning med uavhengig tillitsperson. I dag eksisterer flere ulike ordninger i barneverntjenesten som er ment å sikre barns uttalerett og ivaretagelse av barnets rettigheter. Barnevernlovens § 7-9 gir hjemmel for å oppnevne talsperson for barnet når saker skal fremmes for fylkesnemnda. Andre ordninger er for eksempel barnets rett til å ha med seg en tillitsperson i møter med barnevernet når det skal treffes vedtak om omsorgsovertakelse. Formålet med å oppnevne egen tillitsperson er å hjelpe barnet til å lettere gi uttrykk for sine synspunkter i egen barnevernssak (Medvirknings- forskriften, 2013, § 8). Tilsynspersoner og oppnevning av verge er andre ordninger som skal ivareta barnets interesser. Å fokusere mer på støttepersonenes kompetanse og oppgaver mot det sosialfaglige området, i tillegg til det juridiske området, kan være med på å øke sannsynligheten for at barnets rolle i møtene i større grad preges av å sees som et eget subjekt og en reell deltaker (Strandbu og Vis, 2012).

I NOU 2016:16 framheves at utvalget mener «det er en svakhet ved dagens system at barnet må forholde seg til så mange personer i en barnevernssak» (NOU 2016:16, s. 238). Utvalget er opptatt av at barn i barnevernet bør ha færre personer å forholde seg til, og foreslår derfor at det bør sees på om det er mulig å slå sammen noen av disse rollene. Helt konkret foreslås det at barn i barnevernet kan velge å ha en tillitsperson som kun har en rolle som støtteperson. I tillegg foreslår de en ordning med trygghetsperson som skal avløse ordningene som eksisterer i dag med talsperson, tilsynsperson og verge (NOU 2016:16). Dette tema vil ikke bli ytterligere drøftet her, utover å konstatere at utvalget er opptatt av at det må etableres ordninger som på en bedre måte ivaretar barnets behov for informasjon, hjelp til meningsdanning og til å ytre mening.

3.5 Barneperspektivet og barns perspektiv

Hvordan vi ser på og forstår barn, er viktig i forhold til våre holdninger og handlinger overfor barn. Flere forfattere har beskrevet en endring i synet på barn fra slutten av 1900- tallet. (Strandbu, 2011). Kort oppsummert kan endringen beskrives slik; fra å betrakte barn som passive mottakere der barndom sees på som et forstadium til å bli voksen, til barn som aktivt deltakende i sin egen utvikling, som et selvstendig individ med egne rettigheter. Denne utviklingen gjenspeiles også i lovverk og styringsdokumenter for barneverntjenestens arbeid.

Når barneverntjenesten iverksetter undersøkelse eller tiltak med mål om å bedre barnets situasjon, kartlegges barnets omsorgssituasjon og ut fra kartleggingen vurderes barnets hjelpebehov. Kontaktpersonens barneperspektiv, det vil si kontaktpersonens syn på barn og oppfatning av barn, gir føringer i forhold til hvordan og i hvilken grad barnet inkluderes som informant og samarbeidspartner. Kontaktpersonens oppfatning av barnets perspektiv, tiltro til det barnet forteller, og oppfatning av hva et barn mestrer er noen momenter som gir føringer for i hvilken grad barnet inkluderes (Juul, 2010).

Strandbu (2011) vektlegger at barneperspektivet består av tre ulike komponenter. Den første komponenten omhandler en historisk og kulturell forståelse av barns posisjon, slik det framkommer i lovverk og konvensjoner som omhandler barns rettigheter. Utviklingen knyttet til syn på barn generelt, og barnas rettigheter i forhold til deltakelse og medbestemmelse, er sentralt i dette perspektivet. Den andre komponenten handler om hvordan voksne som står i en relasjon til barnet, ser og forstår barnet og barnets behov. I dette ligger at de voksne vurderer hva de, ut fra egen historie og erfaringer mener er best for barnet i situasjonen. Inkludert i vurderingen er å søke å forstå hvordan barnets situasjon ser ut for barnet, hva barnet selv mener og ønsker, og så fatte beslutning ut fra et slikt grunnlag. Det siste perspektivet handler om hvordan verden ser ut fra barnets eget perspektiv, og en forståelse knyttet til at bare barnet selv kjenner dette perspektivet fullt ut.

En implikasjon av en slik forståelse er at barnets egne meninger og tanker er viktig og nødvendig informasjon for å kunne komme fram til barnets beste, men også for å behandle barnet som et subjekt (Strandbu, 2011). En forståelse av barneperspektivet som inkluderer alle tre komponentene er et viktig hjelpemiddel for å få øye på, og diskutere utfordringer knyttet til barns deltakelse (Strandbu, 2008).

Et annet viktig moment ved barneperspektivet er det relasjonelle aspektet ved begrepet. Å være oppmerksom på det relasjonelle aspektet innebærer å være oppmerksom på at barnets oppfatning av sin situasjon formidles til en annen person, for eksempel i et møte. Personens oppfatning av barnet, og det barnet formidler spiller inn i forhold til hvordan barnets perspektiv forstås og formidles videre (Strandbu, 2011).

3.6 Barnet som subjekt eller objekt

En hovedoppgave for kontaktpersoner i barneverntjenesten er å undersøke og gjøre vurderinger knyttet til det enkelte barns hjelpebehov. I dette ligger en fare for at kontaktpersonen objektiverer barnet, fordi fokus er på å beskytte barnet (protection), og sørge

for at barnet har tilgang på nødvendige ressurser (provision). Men samtidig som barnet framstår som et objekt for kontaktpersonen, er barnet et subjekt i sin egen verden med ferdigheter til å reflektere rundt sin egen situasjon. Barnevernloven og barnekonvensjonen har også innrømmet barnet selvstendige rettigheter som subjekt, med rett til å delta og si sin mening. En forutsetning for at barnets rettigheter etter lov og konvensjon skal være mulig å oppfylle, er at barnet sees som et subjekt (Strandbu og Vis, 2012).

Den norske filosofen Hans Skjervheim (1976) var opptatt av forholdet mellom mennesker og menneskets evne til å reflektere over seg selv. Skjervheim beskrev ulike holdninger vi mennesker kan ha når vi er i relasjon til andre. En relasjon kan beskrives som to-leddet, der ego er i relasjon til sin sak, og alter er i relasjon til sin sak. En slik to-leddet relasjon innebærer at «eg ikkje bryr meg om det sakstilhøvet han referer til» noe som kan føre til at ego og alter kun ser og forstår sin egen side av saken. En relasjon kan også beskrives som tre-leddet, det vil si en relasjon mellom ego /meg selv, saken, og alter/ den andre. Relasjonen preges da av at partene er engasjert i samme problem, der ego og alter har noe felles, og der begge parter er engasjert i dette som er felles (Skjervheim, 1976).

En slik måte å forstå relasjoner på vises i det som Skjervheim beskrev som ulike måter en kan oppfatte et utsagn på. Den andres utsagn kan oppfattes som et faktum, noe som innebærer at vi ikke lar oss engasjere i en diskusjon om dette, det vil si en to-leddet relasjon. Det motsatte er å oppfatte utsagnet som en påstand, noe som innebærer at det kan inneholde «et mangfold av fakta», noe som gjør at utsagnet kan diskuteres, slik det vil være i en tre-leddet relasjon (Skjervheim, 1976).

Skjervheim var opptatt av mellommenneskelige forhold, og i sitt essay «Deltakar og tilskodar» (1976) framholder han at alle mennesker i tillegg til å være subjekter i eget liv, også framstår som objekter for andre mennesker. Dette innebærer at jeg som menneske er subjekt i min verden fordi jeg kan tenke over meg selv. Samtidig er andre et objekt for meg, noe som innebærer at jeg ikke ser eller kjenner til saken slik den framstår for dem (Skjervheim, 1976).

Knyttet disse betraktningene til barns deltakelse i egen barnevernssak, skisseres flere tema som bør reflekteres over i forhold til hvordan vi ser på barn, og deres deltakelse. Skjervheims begreper viser noen av utfordringene når to personer snakker med hverandre. Å ha felles fokus, å ta den andres ståsted og forstå det som den andre forstår kan være vanskelig. Spesielt hvis den andre personens erfaringer skiller seg på vesentlige områder fra ens egne. For mange

som arbeider i barneverntjenesten vil det være tilfelle. Jo vanskeligere hendelser barnet har opplevd, jo større er sjansene for at voksne hjelpere vil ønske å beskytte barnet. I dette ligger også faren for at barnet objektiveres (Strandbu og Vis, 2012).

Når barneverntjenesten skal kartlegge et barns situasjon og vurdere mulige tiltak, innhentes informasjon om barnets situasjon og hjelpebehov. Informasjon innhentes fra flere ulike parter, - de mest vanlige er foreldre, lærere, helsesøster og andre som barnet har nær og regelmessig kontakt med. Informasjon som gis fra partene er ut fra et syn på barnet som objekt.

Kontaktpersonen må ta stilling til om, på hvilken måte og i hvilket omfang barnet som subjekt skal inkluderes i arbeidet, og på hvilken måte og i hvilken grad barnets egen fortelling skal vektlegges i beslutningsarbeidet. Kontaktpersonens syn på barnet, forståelse for barneperspektivet og barnets eget perspektiv er viktige premisser i dette arbeidet. En viktig arena for å kjennskap til barnets eget perspektiv, og samtidig behandle barnet som subjekt, er ved å snakke med barnet.

3.7 Barnesamtaler i barnevernet

Barnesamtaler i regi av barneverntjenesten kan ha mange ulike formål. Ved å snakke med barnet selv søker kontaktpersonen å få informasjon om barnets hverdagsliv og barnets opplevelse av sin situasjon, samt gi informasjon om barneverntjenestens arbeid i saken. Sammenholdt med skriftlig og muntlig opplysninger fra personer i barnets nettverk, og kontaktpersonens egne observasjoner danner det grunnlaget for å fatte beslutninger til det beste for barnet. Å realisere barnets rett til deltakelse jamfør barnevernloven og barnekonvensjonen, forutsetter en prosess der barnets deltakelse gjennomføres i alle faser av barnevernssaken, det vil si under kartlegging, iverksetting og evaluering av tiltak.

Barnesamtaler i barnevernet handler om barnets rett til å bli hørt, men også barnets rett til å få støtte til prosesser som er hjelpsomme for å forstå det som skjer, og dermed bidra til barnets meningsdanning. Samtaler med barn i deres barnevernssak handler sjelden om at barnet bare skal svare ja eller nei på konkrete spørsmål. Vanligvis skal barnet fortelle om seg selv og sin egen situasjon, familiens situasjon og egne ønsker og behov. utfordringen for kontaktpersonen er å tilrettelegge slik at barnet får nødvendig hjelp til å danne seg mening og uttrykke mening i konkrete saker (Gulbrandsen, Seim, Ulvik, 2012).

Å samtale med barna om tema knyttet til barnevernssaken kan være utfordrende. utfordringen gjelder først og fremst for barnet som blir bedt om å ytre seg om tema som ofte er av stor betydning for barnet selv og familien. Tema kan være omsorgssvikt i en eller annen form,

vold, konflikter, og / eller hvor barnet skal bo. Å samtale på en måte som tilrettelegger for tillit og trygghet for barnet, der barnet behandles som et subjekt, og som meningsberettiget om sin egen situasjon er viktig og nødvendig. Først og fremst for å tilrettelegge slik at barnet forteller om sin opplevelse og sine ønsker og behov.

En utfordring kan være å vite om det barnet sier er barnets oppriktige meninger og ønsker. Barnets utsagn kan preges av lojalitet og ambivalens til foreldrene, og usikkerhet knyttet til «hva som er riktig» å svare. Usikkerhet og ambivalens knyttet til egen oppfatning av situasjonen, hendelser, følelser og tanker er også viktig å være oppmerksom på i samtalen med barnet. Utfordringene for kontaktpersonen er å få tak i barnets egen opplevelse av sin situasjon, å se situasjonen fra barnets perspektiv, samtidig som en har ansvar for å fatte beslutninger til det beste for barnet (Skauge 2010).

Ulvik (2009) er opptatt av at barns meninger og ønsker preges av flertydighet og ambivalens. Dette gjelder i mange samtaler i barnevernet, nettopp fordi situasjonene og hendelsene som barnet skal ytre seg om er komplekse, og kan ha store implikasjoner for barnets framtid. Ulvik (2009) anbefaler derfor at den voksne må ha fokus på å utforske det barnet sier, og samtidig lytte etter flertydighet. Dette i motsetning til å lytte mot entydighet, og for å få bekreftet egne antakelser.

Gamst (2011) er opptatt av at fagpersonene som snakker med barna om vanskelige hendelser må være opptatt av mer enn å få informasjon fra barnet. Gamst framhever betydningen av at den voksne også er en støtteperson for barnet, og at barnesamtalen kan sette i gang en terapeutisk prosess hos barnet. Den terapeutiske prosessen er spesielt knyttet til at barnet møtes med aksept, anerkjennelse og empatisk lytting. Å bli møtt på en slik måte i samtale om vanskelige hendelser kan være med på å gi barnet forståelse, selvinnsett, kontakt med egne følelser og tanker, noe som kan hjelpe barnet til å se sammenhenger, bearbeide og problemløse (Gamst, 2011).

3.8 Deltakelse er makt

Deltakelse i egen sak handler også om makt, og kan derfor sees i sammenheng med hvordan makt defineres (Bache- Hansen, 2011). Bache Hansen (2011) uttaler at makt handler både om å ha reell påvirkning på viktige samfunnsområder, men også om den enkeltes mulighet til å bli hørt og ha innflytelse over områder som har stor betydning for eget liv. Makt og innflytelse blir derfor et sluttprodukt av deltakelse, -forutsatt at barnet deltar i situasjoner der

det fattes beslutning og der barnets deltakelse får innvirkning på avgjørelsene (Bache-Hansen, 2011).

Barnet som maktfaktor er et aspekt ved barns deltakelse (Hennum, 2015). Hennum poengterer at barn inngår i maktstrukturer i samfunnet ved at de er med på å legitimere noen bestemte kunnskaper om barn, og om hva som er bra for barn. Hennum (2010) bruker begrep fra Foucault (1980) for å synliggjøre bruk av makt i sammenheng med barns deltakelse i egen sak. Begrepet pastoralmakt slik Foucault bruker det, innebærer at individet «gis makt til å konstituere seg selv som subjekt innenfor en ramme som blir gitt ham eller henne» (Hennum, 2010, s. 5). Barns rett til å bli hørt i egen sak brukes som eksempel, og Hennum er her opptatt av at profesjonenes styring av samtalen underkommuniseres, noe som innebærer at voksne lager en ramme for hvilke fortellinger barn produserer om seg selv. På denne måten styrer profesjonsutøverne hvilken kunnskap om barn som produseres, og som dermed oppfattes som gyldig i samfunnet eller som formålstjenlig for eksempel i en barnevernssak (Hennum 2010). Makt vises tydeligst i dialogen mellom barn og voksne når der er asymmetri i samtalen. Slik asymmetri vises ved at den voksne snakker mest, og dominerer ved å styre innhold i samtalen og interaksjonen. Andre tegn på makt er når den voksne bevisst eller ubevisst overser barnets utsagn og initiativ, og i stedet fokuserer på å få svar på egne spørsmål. I en slik asymmetrisk samtale vil barnet gjøres til et objekt, noe som kan føre til at viktige spørsmål og perspektiver fra barnet ikke kommer fram (Gamst, 2011). En annen konsekvens kan være at barnet ser på den voksne som den som vet, forstår og kan mest om barnets situasjon. Barnet kan også oppleve at de voksne først og fremst er ute etter å teste barnets kunnskap og forståelse (Gamst, 2011).

Henriksen og Prieur (2004) er opptatt av at den positive makt, det vil si at makt brukt i den beste hensikt, ikke bør kritiseres fordi den har som mål å fremme selvbestemmelse og styrke personenes evne til å forvalte eget liv. De stiller også spørsmål ved om sosialt arbeid er mulig hvis en ikke åpner for en slik påvirkning så lenge dette kan gi endring og utvikling som gir en bedre hverdag for klienten (Henriksen & Prieur, 2004).

Forholdet mellom barnet og kontaktpersonen preges også av å være både en hjelperelasjon og en maktrelasjon, det som Skau (1992) kaller en strukturell dobbelthet. Skau poengterte at disse dimensjonene er uløselig knyttet til hverandre, og at samme dobbeltheten også gjelder i forholdet mellom barn og voksen. Voksne er ansvarlig for å sikre barn fysisk og psykisk omsorg, men relasjonen er også preget av makt/ avmakt, der barnet er i den avmektige rollen.

Skau poengterer at dette er en forutsetning for å kunne gi barnet den omsorg og beskyttelse som barnet trenger, men at det er viktig å være bevisst på at makt også kan misbrukes (Skau, 1992). Når barn deltar i egen barnevernssak settes barna dermed i en avmektig posisjon både knyttet til at kontaktpersonen er en voksen, samtidig som vedkommende er en hjelper. I en slik relasjon er det spesielt viktig å være oppmerksom på mulighet for maktovergrep og krenkelser.

3.9 Reell innflytelse eller «et spill for galleriet»

Det juridiske utgangspunktet for barns deltakelse som er presentert i oppgaven er i hovedsak knyttet til barnekonvensjonens artikkel 12, Grunnlovens § 104, og lov om barneverntjenester § 6-3. Disse gir barn rett til å bli konsultert og lyttet til, men ingen selvbestemmelsesrett eller rett til å «overprøve» voksne. Mange ønsker å gå lengre enn disse bestemmelsene for å tilrettelegge for en reell medvirkning (Bache- Hansen, 2011). De modellene som jeg har omtalt i punkt 5.4 er eksempler på modeller for barns deltakelse som er en utvidelse av deltakerbegrepet.

Men selv om de fleste er enige om at det er viktig og riktig at barn deltar, så har slik deltakelse vist seg vanskelig å gjennomføre i praksis (bl.a. Skauge, 2010, Riksrevisjonen 2012). Bache- Hansen (2011) er inne på det samme når hun stiller spørsmål om barn har fått større innflytelse i barnevernets prosesser, eller om deltakelsen bare er «et spill for galleriet.» Hun hevder videre at deltakelse på de tre nederste nivåene på Harts «ladder of participation» på mange måter handler om at voksne har vansker med å gi fra seg makt og innflytelse til unge, fordi de voksne mener at de tross alt er de som har best innsikt i hva som er barns beste (Bache- Hansen, 2015).

Hennum (2015) har en annen innfallsvinkel til samme tema, der hun er opptatt av at barns individuelle rettigheter, jamfør barnekonvensjonen er mektige verktøy i forbedring av barns liv, men at det også åpner for vanskelige diskusjoner og maktkamper knyttet til oppfatningen av hva som er barns beste. En slik innfallsvinkel til barns deltakelse er også nyttig å ha med seg som et bakteppe når barns deltakelse og barnets beste skal vurderes.

3.10 Hvorfor er barns deltakelse så vanskelig å få til?

Til tross for endringer i lovverket, veiledere fra departement og direktorat, fokus på kompetansehevingstiltak i barnevernet, tydelige tilbakemeldinger fra barn som har eller har hatt tiltak fra barnevernet, så deltar barn fortsatt i for liten grad i egen barnevernssak

(Riksrevisjonen 2011-2012, Statens helsetilsyn, 2012). Noen mulige årsaker vil bli drøftet her.

Barnekonvensjonens artikkel 3, om «barnets beste» og artikkel 12 om «barnets rett til å bli hørt» står i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre (CRC/C/GC/12, 2009). Implisitt følger at det ikke er mulig å komme fram til barnets beste, hvis ikke barnet deltar ved at de blir hørt. Likevel oppfatter mange et motsetningsforhold mellom artiklene, fordi den ene artikkelen til en viss grad utelukker den andre (Bache- Hansen, 2011). I generell kommentar nr. 12 poengteres det motsatte, nemlig at der er et komplementært forhold mellom artikkel 3 og artikkel 12, noe som innebærer at barnets beste alltid er målet, og «framgangsmåten for å nå dette målet, består i å høre på barnet eller barna» (CRC/C/GC/12, 2009, s. 18).

Strandbu og Vis (2008) peker på at uklarheter knyttet til hva begrepet deltakelse innebærer, og når barnets rett til deltakelse kan anses som oppfylt, gjør barns deltakelse vanskelig å oppfylle. Andre momenter er uklarheter knyttet til retningslinjer i saksbehandlingen for innhold og gjennomføring av barns deltakelse. Et siste moment som vanskeliggjør barnets deltakelse er et syn på barn som sårbare og med behov for beskyttelse. Tradisjonelt sett har tema i barnevernssaker vært drøftet i samtaler mellom involverte voksne. Barns deltakelse i egen barnevernssak må innebære at de involverte partene ser på barnet som kompetent til deltakelse (Strandbu og Vis, 2008).

I undersøkelser der kontaktpersoner er intervjuet om barrierer for barns deltakelse gis flere begrunnelser. En årsak som oppgis er at kontaktpersoner ønsker å beskytte barnet, fordi de er redd for at barna skal oppleve det som merbelastende å snakke med dem. Belastningen er spesielt knyttet til tema i barnevernssaken og at barna på grunn av alder og utvikling ikke er i stand til å forstå saken, og dermed ikke kan delta på en konstruktiv måte (Sanders og Mace i Strandbu og Vis, 2012). Kontaktpersoner oppgir også at de opplever å mangle kompetanse i forhold til å snakke med barn (Strandbu og Vis, 2012).

Andre barrierer for barns deltakelse er knyttet til synet på barn, og forholdet mellom barn og voksne. Både det tradisjonelle autoritetsforholdet mellom barn og voksne, samt de voksnes ønske om å beskytte barn mot vanskelige hendelser utfordres når barn skal delta i vanskelige prosesser og diskusjoner. Det er hevdet at en gjennomføring av prinsippene i barnekonvensjonen på mange måter er radikalt i forhold til tradisjonell oppdragerpraksis, og at dette derfor krever en ny voksenrolle både hjemme, i skole, barnehage og også barnevern (Bae, 2006). Bache- Hansen (2011) er inne på noe av det samme når hun sier at en for sterk

vektlegging av barns individuelle rettigheter kan marginalisere foreldre som en viktig ressurs for sine barn, og kan også åpne for at staten i for stor grad griper inn i foreldregjeringen.

I Riksrevisjonens rapport (2011-2012) påpekes at stor arbeidsmengde, tidspress, og utilstrekkelig saksbehandlingskapasitet går ut over kvaliteten på barnevernets arbeid.

Riksrevisjonen viser til at det fra 2007- 2010 var en økning i antall undersøkelser i barnevernet på 31 %, mens antall fagstillinger i samme periode økte med 12 %.

Riksrevisjonens undersøkelse avdekket også andre utfordringer i barneverntjenesten, som for eksempel ustabil personalsituasjon, høy turn- over og vansker med å rekruttere erfarne saksbehandlere. En konsekvens var blant annet at oppfølging av barn i fosterhjem, herunder å snakke med barnet, i for liten grad ble gjennomført. I mindre enn 20 % av sakene som ble undersøkt hadde saksbehandlere snakket med barnet i undersøkelsesfasen selv om barnets alder tilsa at det burde vært gjort. I nesten 40 % av sakene var det heller ikke gjennomført hjemmebesøk (Riksrevisjonen, 2011-2012). I rapporten påpekes at det er behov for å forbedre barneverntjenestenes rutiner og arbeidsprosesser for å sikre at lovpålagte krav oppfylles.

Riksrevisjonen vurderer at et viktig tiltak for å bedre internkontroll og oppfølging, er å styrke lederkompetansen i barneverntjenestene (Riksrevisjonen, 2011- 2012).

På hvilken måte og i hvilken grad barn skal delta i egen barnevernssak henger nært sammen med den enkelte kontaktpersons skjønnsmessige vurderinger knyttet til hva som er barnets beste. Hva som er barnets beste, sett i lys av barnets deltakelse og medvirkning kan medføre et dilemma der barnets ønsker står i motstrid til barnevernets vurderinger (Seim og Slettebø, 2007). Deltakelse og brukermedvirkning kan av enkelte oppfattes som en trussel mot faglig autonomi og skjønnsutøvelse, noe som spesielt kan framkomme ved uenighet om barnets beste. Så lenge den voksne, om det er kontaktpersonen eller foreldrene, i hovedsak er enige med barnet, er det enklere å legge til rette for medvirkning og innflytelse. Det er ved uenighet om barnets beste at dette kan bli komplisert, og da det vil vises om det er lagt til rette for reell deltakelse eller ikke (Seim og Slettebø, 2007).

3.11 Grenser for barns deltakelse?

Dilemmaet mellom deltakelse og beskyttelse er nevnt tidligere i oppgaven. Utgangspunkt for barns rettigheter i barnekonvensjonen er knyttet til de tre p'er, nemlig participation, protection og provision, altså deltakelse, beskyttelse og nødvendige ressurser. Disse tre er ulike på flere måter. Bestemmelsene knyttet til deltakelse vektlegger barnet som handlende, som et subjekt, mens bestemmelsene som omhandler beskyttelse og rett til nødvendige ressurser forholder

seg til barnet som et objekt ved at barnet er en mottaker av andres handlinger (Opdal, 2002). Opdal hevder videre at denne grunnleggende forskjellen mellom artiklene kan sees på som at det er en motsetning mellom dem.

Grensene for deltakelse og involvering for et barn i en barnevernssak, må være en kontinuerlig vurdering som den enkelte saksbehandler må gjøre i forhold til hvert enkelt barn. Min erfaring er at en konkret vurdering av hvert enkelt barn sin situasjon og historie er viktig når det skal vurderes på hvilken måte og i hvilken grad barnet skal delta. En individuell vurdering er viktig slik at ikke alder og kompleksiteten i saken er det som alene avgjør om barnet skal gis anledning til å delta eller ikke. Enkelte barn ønsker å være involvert og de håndterer dette på en hensiktsmessig måte. Her må den enkelte kontaktperson bruke sitt faglige skjønn på best mulig måte.

Jeg har erfart at barna har kjennskap til egen barnevernhistorie før vi forteller den. Flere har også fortalt at deres egne forestillinger og tanker har vært vanskelige, og at det har vært til hjelp å få saklig og konkret informasjon som de kunne forholde seg til. Noen ganger kan det være konflikt mellom barnets ønsker og behov og foreldrenes ønsker og behov. Et godt samarbeid og en god relasjon til alle parter er avgjørende hvis kontaktpersonen skal lykkes i sitt arbeide for å hjelpe barnet og familien. Det vil ofte være forhandlinger om hvordan situasjonen skal defineres og oppfattes, hvordan barnet kan involveres, hva som skal sies og så videre. Tillit og aksept er derfor viktig i relasjonen mellom kontaktpersonen, foreldrene og barnet (Henriksen & Prieur, 2004).

4 Metode og forskningsdesign

Målsettingen med min undersøkelse er å få vite mer om yngre barns erfaringer og opplevelser knyttet til deltakelse i egen barnevernssak. Når barn deltar i forskning, er det flere spesielle forhold som det må tas hensyn til, blant annet barnets alder og utvikling (Bache-Hansen og Frønes, 2012). Barn i barnevernet kan være en sårbar gruppe på grunnlag av sine erfaringer. Det er derfor behov for grundige etiske og metodiske vurderinger. I tillegg er der en del spesielle rammebetingelser som gir føringer for forskningen. Dette handler blant annet om barnets rett til beskyttelse, og tillatelser når barn deltar i forskning (Bache- Hansen og Frønes, 2012). Dette vil jeg komme nærmere tilbake til.

I denne delen vil det bli redegjort for vitenskapsteoretisk forståelsesramme, og begrunnelse for valg av kvalitativ metode i min undersøkelse. Beskrivelse av framgangsmåte, og

vurderinger knyttet til gjennomføring av undersøkelsen blir også omtalt. Det vil også redegjøres for reliabilitet, validitet, generalisering, situering og etiske refleksjoner.

4.1 Hermeneutikk og fenomenologi som vitenskapsteoretisk forståelsesramme

Valg av tema, utforming av problemstilling, innsamling, analyse og fortolkning av data korresponderer med forskerens vitenskapsteoretiske utgangspunkt. Hvilken informasjon forskeren søker har sammenheng med forskerens vitenskapsteoretiske forankring, og på den måten danner denne et utgangspunkt for den forståelsen som utvikler seg underveis (Thagaard, 2013).

4.1.1 Kvalitativ forskningstradisjon

En grunnleggende filosofisk antakelse i kvalitativ forskning er den ontologiske forutsetning som handler om at der eksisterer mange virkeligheter, og at virkeligheten er i stadig forandring. Ontologi kommer fra det greske ordet «on» som betyr væren eller «det som er» (Aadland, 2011). De som deltar i forskningen og forskeren kan ha ulike oppfatninger av virkeligheten, noe som igjen innebærer en forståelse om at der eksisterer flere virkeligheter. En slik forståelse av virkeligheten innebærer at forskningen kan gi oss noen svar, men ikke *svaret* (Nilsen, 2012).

En annen grunnleggende antakelse i kvalitativ forskning er den epistemologiske forutsetningen. Epistemologi er læren om kunnskap, og sentralt i denne er at det finnes mange ulike typer kunnskap og mange slags sannheter (Aadland, 2011). En implikasjon av en slik forståelse er at kunnskap konstrueres i møtet mellom forskeren og de som deltar i forskningen. Relasjonen mellom dem blir derfor viktig (Nilsen, 2012).

Sentrale vitenskapsteoretiske retninger i kvalitative metoder er hermeneutikk og fenomenologi (Aadland, 2011). En av hermeneutikkens foregangsmenn var Wilhelm Dilthey (1833-1911). Han mente at ved studier av menneskelig handling og sosialt liv måtte det brukes andre metoder enn når naturen skulle studeres. Sentrale trekk ved hermeneutikk er blant annet fortolkning av personers handlinger. Dilthey var opptatt av forståelse som en psykologisk prosess som er med på å åpne opp, slik at personer kan tre inn i den andres intensjoner, livstolkninger og oppfatninger. Sentralt i dette er «den hermeneutiske sirkel». Dilthey var den første til å bruke dette begrepet, og det ble brukt som et bilde på en prosess der en veksler mellom å se helheten og studere delene som et ledd i det å forstå, tolke og finne mening (Aadland, 2011). Filosofer som Heidegger (1889-1976) og Gadamer (1900-2002) problematiserte ytterligere det eksistensielle ved å søke å forstå. Dialogen ble sett på som

grunnleggende, og da ikke bare som dialogen i en samtale, men som et generelt bilde på at vi som mennesker skaper og utformer oss selv i samspill med omverdenen (Aadland, 2011).

Aadland (2011) skriver videre at et viktig utgangspunkt for Heidegger og Gadamer, var Edmund Husserls fenomenologi. Han vektla at vi i fortolkning må la «fenomenet» eller saken framstå så langt som mulig på sine egne premisser. Husserl var opptatt av at vi ikke ser og hører tingene slik de egentlig er, men at vi forveksler tingen med vår egen oppfatning av den. Med dette mente han at vi i tillegg til å se gjenstanden, legger til en del forutinntatte egenskaper, slik at vi «ser mer enn vi faktisk ser» (Aadland, 2011). Andre viktige trekk ved fenomenologi er vektlegging av den enkeltes opplevelse, og å søke å forstå deres erfaringer og meningen med disse, slik de oppleves av dem. En viktig antakelse er at realiteten er slik som personene oppfatter den (Thagaard, 2013).

Disse vitenskapsteoretiske teoriene og perspektivene er grunnleggende for meg i min undersøkelse. Å reflektere over disse perspektivene, og på hvilken måte de påvirker mitt syn og mine handlinger både før, under og etter møtene med barna er viktige. For meg innebærer å kombinere hermeneutikk og fenomenologi å søke å få forståelse for de fenomener som undersøkes, samtidig som jeg er opptatt av å gå i dybden for å vite mer om hvert enkelt barn sine tanker og refleksjoner knyttet til deres møte med barneverntjenesten. Å forstå barnets historie slik den framstår for hver og en av dem, ut fra barnets eget perspektiv er sentralt. For å kunne belyse problemstillingen er det viktig å være nysgjerrig og åpen for barnas fortellinger, og for deres forståelse av hvordan tingene er. Sentralt er å tilrettelegge slik at barnets stemme i størst mulig grad kommer fram. Dette må gjøres så fordomsfritt som mulig, det vil si at jeg søker å se barnet med minst mulig forhåndstolkning. Samtidig er det flere forhold som påvirker forskningsprosessen og resultatet av den. Neumann og Neumann (2012) skriver om dette i sin redegjørelse om ulike former for situering.

4.2 Situering

Ordet situering betyr å plassere. Det innebærer å være plassert, eller plassere seg i forhold til noe eller noen andre (Neumann og Neumann, 2012). Neumann og Neumann (2012) skiller mellom henholdsvis selvbiografisk situering, feltsituering og tekstsituering

Selvbiografisk situering handler om å reflektere over på hvilke måter egen sosial posisjon, historie og erfaring påvirker forskningen. Hvilke tema jeg er opptatt av, hvilke begreper jeg bruker, hvilke teoretiske perspektiver jeg velger å analysere datamaterialet ut fra, og hvilke

tolkninger jeg gjør er eksempler på dette. Selvbiografisk situering har mange likhetstrekk med det som av mange betegnes som forforståelse (Neumann og Neumann, 2012).

Feltsituering handler om hvordan jeg som forsker plasserer meg selv i feltet, og om det som skjer mellom meg som forsker og intervjupersonen (Neumann og Neumann, 2012). Feltsituering fokuserer også på hvordan personer i feltet oppfatter meg, og hvordan jeg ser på feltet.

I tillegg til disse to omtaler Neumann og Neumann (2012) tekstsituering. Tekstsituering handler om bearbeidelse og ferdigstilling av forskningen, og hvilke valg forskeren tar i denne sammenheng. Thagaard (2013) skriver også om tekstsituering, og hun vektlegger at der ved analyse og tolkning er etiske dilemmaer knyttet til hvordan deltakernes perspektiver er representert i teksten. Det samme gjelder ved presentasjon av data. Sentralt er forskerens lojalitet til deltakerne for å sikre at deltakernes interesser ivaretas også etter at intervjuene er over, det vil si i analyse og tolkningsarbeidet (Thagaard, 2013).

Å reflektere over de tre formene for situering, og hvordan situeringen påvirker de valg jeg gjør underveis i forskningen er viktig. Neumann og Neumann (2012) poengterer at den kvalitative forskeren som nøytral og objektiv part er umulig og heller ikke ønskelig. Det er ved å inngå i relasjon med intervjupersonen at det er mulig få til en samtale om forskningsspørsmålene. Ved å framheve enkelte tema, og å antyde egne synspunkter kommer intervjupersonenes egne synspunkter fram (Neumann og Neumann, 2012). I min undersøkelse, der deltakerne er yngre barn er slikt ståsted nødvendig. Både for å skape nødvendig trygghet og tillit for barnet, men også fordi yngre barn kan ha behov for konkrete spørsmål, samt hjelp til tidsangivelse og mengde.

4.2.1 Selvbiografisk situering

En viktig forutsetning i kvalitativ forskning er forskerens erkjennelse og oppmerksomhet knyttet til selvbiografisk situering. Egenrefleksjon knyttet til på hvilke måter egne erfaringer, verdier, kunnskap, og forutinntatthet påvirker forskningen er nødvendig i prosessen når datamateriale i kvalitativ forskning skal tolkes og framstilles (Nilsen, 2012). Min selvbiografiske situering er preget av private erfaringer og opplevelser, så vel som et yrkesaktivt liv med ulike roller og på ulike nivå i statlig og kommunalt barnevern. Jeg har arbeidet som leder i institusjon for ungdom 12- 18 år, som avdelingsleder på foreldre/ barn avdeling med barn og foreldre fra 0-12 år, som PMTO- terapeut, som veileder i beredskapshjem og nå i kommunalt barnevern som fagleder. Jeg har fulgt med i

kunnskapsutviklingen på barnevernfeltet, blant annet gjennom flere videreutdanninger og ved å bidra ved utdanning av ansatte i barneverntjenesten. Erfaring og kunnskap som jeg har ervervet og erfart påvirker med hvilke «briller» jeg møter, ser og forstår barna som jeg har snakket med i undersøkelsen.

Mine erfaringer har bidratt til at jeg ønsker å lære mer om tema knyttet til barns deltakelse. Jeg har erfart at reell deltakelse for barn er utfordrende å få til, både på systemnivå og i samarbeid med barn og foreldre. Men jeg har også opplevd at barn helt ned til 3-4 års alder har hatt klare meninger om viktige emner knyttet til egen situasjon i barnevernet, og der deltakelse har vært positivt for barnets utvikling. Sist, men ikke minst har jeg erfart at noen barn har en enorm styrke og vilje til å klare seg til tross for alle vanskelige opplevelser de har hatt. Jeg har også kjent på kompleksiteten i forhold til barnets deltakelse, - hvem vet best, i hvilken grad skal barnet involveres, hva er barnets beste, hvordan snakke med barn om vanskelige tema og så videre.

I den grad det har vært mulig har jeg forsøkt å frigjøre meg fra min daglige praksis og tidligere erfaringer. I samtalen med barna i undersøkelsen har det vært viktig, men utfordrende å kun fokusere på barnets fortellinger, og deres virkelighet slik den framstår for dem. Samtidig har jeg erkjent at mine erfaringer påvirker de valg jeg har tatt. Ved å tilrettelegge for transparens i undersøkelsen vil jeg tydeliggjøre valgene og bakgrunn for disse for på den måten å synliggjøre min situering.

4.3 Valg av metode

Kvalitative metoder er en samlebetegnelse for metoder der fortolkning er sentralt, og der informantenes eget perspektiv og oppfatning vektlegges. En kvalitativ tilnærming er godt egnet når formålet med undersøkelsen er å få vite mer om personlige og sensitive tema (Svartdal, 2014). Ved forskning på sensitive og personlige tema er en avhengig av et nært og tillitsfullt forhold mellom forsker og de som deltar i studien. Kvalitative metoder er også spesielt egnet når tema for undersøkelsen er lite forsket på tidligere, og det derfor er viktig med en utforskende, åpen og fleksibel holdning. I kvalitativ metode er det ulike metodiske tilnærming som for eksempel intervju, observasjon eller tekstanalyser (Svartdal, 2014).

I kvalitativ forskning er forskeren selv et viktig instrument, noe som både er en styrke og en begrensning (Nilsen, 2012). Styrken er knyttet til at forskeren vanligvis spiller en aktiv rolle i alle deler av undersøkelsen fra forberedelse, datainnsamling, analyse og tolkning. Men det er menneskelig å gjøre feil, noe som kan føre til at forskeren ikke i tilstrekkelig grad er sensitiv

eller årvåken for informasjon som framkommer. Forskerens kommunikative ferdigheter er derfor svært viktige. Hvis forskeren ikke klarer å tilrettelegge for tilstrekkelig tillit og kontakt, vil informasjon gå tapt (Nilsen, 2012).

Der kvalitative metoder vektlegger å gå i dybden og få mye informasjon om få enheter, fokuserer kvantitative metoder i hovedsak på utbredelse og antall (Thagaard, 2013). I kvalitativ metode oppfattes relasjonen mellom forsker og deltaker som en mer likeverdig relasjon der begge påvirker forskningsprosessen. I kvantitative metoder vektlegges derimot en distanse mellom forsker og deltaker, og at forsker er en iakttaker av fenomenet som studeres (Thagaard, 2013). Bache- Hansen og Frønes (2012) sier at forskning knyttet til yngre barns opplevelser og erfaringer er vanskelig å belyse ved bruk av kvantitativ metode. Spesielt er vanskelighetene knyttet til distanse i forholdet mellom forsker og deltakere når disse er yngre barn. Utforming av spørsmål som belyser tema på en god måte og som er forståelig for yngre barn, er også en utfordring (Bache- Hansen og Frønes, 2012).

4.4 Intervju

I intervjuet søker en å få utfyllende informasjon om et avgrenset tema. Når tema er knyttet til en persons erfaringer, følelser og opplevelser er intervju særlig egnet som metode (Thagaard, 2013). Et intervju kan være strukturert, semi- strukturert eller ustrukturert. I strukturerte intervju er spørsmålene og svaralternativene forhåndsbestemt, ved semi- strukturerte intervju er hovedtemaene bestemt, men rekkefølge på spørsmålene og grad av improvisasjon vil variere. Ved ustrukturerte intervju er tema bestemt, men spørsmål og svar kommer som et resultat av dialogen (Svartdal, 2014).

I min undersøkelse er deltakerne yngre barn, og problemstillingen er knyttet til deres erfaringer og opplevelser. Jeg har valgt semi- strukturerte intervju som forskningsmetode. Semi- strukturert intervju vurderes å være egnet til å belyse tema fordi et slikt intervju i større grad tilrettelegger for at intervjupersonene kommer til orde, og at de kan fortelle sin historie mest mulig med egne ord og slik de selv opplever den (Aadland, 2011). Det gir fleksibilitet til å kunne følge deres fortelling, og til å ta inn tema som de selv bringer inn. Fleksibilitet er spesielt viktig i samtaler med yngre barn fordi det muliggjør å stille oppfølgende spørsmål til det barnet forteller. Det kan også være vanskelig for forskeren å forutse hvilke tema det enkelte barn bringer inn i samtalen, slik at fleksibilitet er nødvendig for å få fram nyanserte data. Fleksibilitet er også viktig i forhold til kontaktetablering og motivasjon, og det øker sannsynligheten for at barnet opplever seg sett og forstått i samtalen. Dette er sentrale

elementer ved den dialogiske samtalemotoden (Gamst, 2011) som jeg har brukt elementer fra i samtalene med barna. Den dialogiske samtalemotoden beskrives grundigere i punkt 6.9.

4.5 Barns deltakelse i forskning

Forskere har over mange år vært interessert i barns erfaringer når barna opplever vanskelige livssituasjoner. Ut fra tanken om at barn hadde mangelfulle verbale ferdigheter og evner til å se sammenheng, var det tidligere vanlig at foreldre og andre voksne var informanter i studier om barns livssituasjoner (Docherty og Sandelowski, 1999). Å se på barna som troverdige informanter om sin egen situasjon er først blitt vanlig de siste 30- 40 årene (Bache-Hansen og Frønes, 2012). Barns behov for beskyttelse i forskning er fortsatt en grunnleggende verdi, men de fleste er enige om at barnet også har en rett til å delta i kunnskapsproduksjon om barn og barndom (Bache- Hansen og Frønes, 2012). Men barns deltakelse i forskning medfører spesielle dilemmaer, både knyttet til etikk og valg av metode. Barnets alder og utvikling påvirker dets vurderingsevne, evne til å uttrykke seg og til refleksjon over egen situasjon. I forskningen må dette tas hensyn til ved valg av metode (Bache- Hansen og Frønes, 2012).

Barnets behov for beskyttelse og deres rett til deltakelse i forskning er på mange måter to motstridende hensyn (Strandbu og Thørnblad, 2010). I de forskningsetiske retningslinjene for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH: 2016) pkt. 14 omtales barn og forskning. Barn omtales med et «særlig krav på beskyttelse». Samtidig står der at barn er «sentrale bidragsyttere i forskning om deres liv og levevilkår». I retningslinjene framkommer det tydelig at barnets rett til beskyttelse skal gå foran deltakelse i forskning som omhandler barn i vanskelige livssituasjoner (Strandbu og Thørnblad, 2010).

Bache- Hansen (2012) har i en artikkel om barns deltakelse i forskning vært spesielt opptatt av de forskningsetiske problemstillingene knyttet til samtykke og samtykkekompetanse, nytte og skade av forskningen, samt konfidensialitet. I forhold til samtykke og samtykkekompetanse poengterer hun at samtykke både handler om barnets selvstendige rett, men også om at foresatte oppmuntrer og har forståelse for at barnets deltakelse er viktig. Avveining av nytte og skade ved barns deltakelse må alltid sees i forhold til forskningens tema. Bache-Hansen er opptatt av at det kan være tvilstilfeller der forskningen ikke bør gjennomføres. Men hun er også opptatt av at det bør vurderes å gjennomføre tiltak som har som mål å begrense ubehag eller skade, for eksempel ved å gi råd til barnet om hvor og hvordan innhente hjelp. Konfidensialitet er et grunnleggende forskningsetisk prinsipp uavhengig av hvem som er deltakere i forskningen. Bache-Hansen drøfter i artikkelen dilemmaer knyttet til

konfidensialitet når deltakerne er barn. Forventninger fra foreldrene om å få «rapport» om det barnet har fortalt kan være et dilemma, et annet kan være at det framkommer opplysninger som er meldepliktig etter lov om barneverntjenester. Bache- Hansen poengterer også at barna har en rettighet knyttet til deltakelse, og at barns bidrag i forskningen gir kunnskap om barndom og oppvekst som er annerledes enn de voksnes bidrag (Bache- Hansen, 2012).

Regjeringen sendte i januar 2017 ut et høringsnotat som omhandler barn i alderen 12-16 år sin selvstendige rett til å samtykke til deltakelse i forskning. Formål med endringen er at barn skal kunne delta for å avdekke opplysninger som foreldre kan ha en egeninteresse av ikke avdekkes (Helse og omsorgsdepartementet, 2017). Endringsforslaget kan forstås som et signal i forhold til å anerkjenne viktigheten av at barn deltar i forskning, og barnets selvstendige samtykke- kompetanse.

I de forskningsetiske retningslinjene (NESH 2016:14) framheves at barnets alder og behov er styrende i forhold til deres krav på beskyttelse. Der framheves også at forskeren må ha tilstrekkelig kunnskap om barn i den aktuelle aldersgruppen slik at metode og innhold i forskningen kan tilpasses (NESH 2016:14).

Strandbu og Thørnblad (2010) drøfter sammenhengen mellom sårbarhet og alder, og framhever at sårbarhet hos barn som deltar i forskning vil variere. Der vil være variasjoner innad i gruppen barn knyttet til alder og til ulike situasjoner og problemstillinger. Barns handlinger, her spesielt knyttet til forsknings- deltakelse, sees mer på som kontekstavhengig enn som aldersavhengig (Strandbu og Thørnblad, 2010). En slik forståelse sammenfaller for en stor del med Solberg (2014) som i tillegg poengterer at inkludering av barn i forskning først og fremst er en utfordring knyttet til forskerens egne forutinntatte holdninger om hva barn kan, og hva barndom er. Solberg framhever viktigheten av å fokusere på hva og hvordan barnet forteller, mer enn på barnets alder.

Men det er fortsatt slik at yngre barn ikke blir invitert med i forskning fordi det vurderes som lite hensiktsmessig. Et eksempel på dette er et prosjektilbud til et større forskningsprosjekt om barnevernets undersøkelsesarbeid, hvor forskerne velger å ikke intervju barn under 12 år. I prosjektilbudet skriver forskerne følgende:

«Når en velger å ikke intervju barn under 12 år er det i all hovedsak knyttet til en etisk overveielse; erfaringene fra prosjektet «det nye barnevernet» viste at barn under 12 år i svært liten grad fortalte om erfaringer i barnevern- systemet som sådan» (Vis 2016, s. 17).

Ulike vurderinger ligger sannsynligvis til grunn for denne beslutningen, blant annet kan det være vanskelig å rekruttere barn som deltakere i barnevernrelaterte studier. Men det kan også tolkes dit hen at det fortsatt eksisterer en holdning til at de minste barna ikke bør delta i forskning, både av hensyn til deres behov for beskyttelse og fordi de i mindre grad bidrar med nyttig informasjon.

4.6 Utvalg

Et viktig prinsipp når utvalg skal bestemmes i kvalitative undersøkelser er at utvalget er egnet til å utforske problemstillingen (Thagaard, 2013). Utvalget i denne undersøkelsen er strategisk. Det innebærer at deltakerne er valgt ut fra at de har kvalifikasjoner eller erfaringer som er strategiske for å belyse problemstillingen.

Flere hensyn må tas når antall intervjupersoner skal bestemmes. Antall deltakere må være mange nok til å belyse problemstillingen, samtidig som det må være mulig å gjennomføre grundige analyser av det innsamlede materialet. Analysearbeidet er en tids- og ressurskrevende prosess (Thagaard, 2013). Utvalget i min undersøkelse består av seks barn.

Aldersgruppen 7-12 år er valgt av flere årsaker. Barnevernlovens bestemmelse om aldersgrense knyttet til barns deltakelse i barnevernsprosesser ble i 2003 endret fra 12 år til 7 år. Denne lovendringen initierte at barnevernet i større grad skal snakke med yngre barn i utredninger og tiltaksarbeid (Skauge, 2010). Barneverntjenesten har altså en tydelig plikt til å følge disse barna tett opp, også gjennom direkte samtaler med barna. Dette framkommer blant annet i barnevernloven (bvl. § 3-1 og § 4-5) og i «Rutinehåndbok for barneverntjenestene». I rutinehåndboken står det at hjelpetiltak skal gjennomføres mest mulig i samarbeid med barnet og foreldrene, og at barn både med og uten partsstatus skal involveres i saken. Dette gir føringer knyttet til at barnet både skal være informert og skal medvirke i forhold til hjelpetiltaket (Rutinehåndbok for barneverntjenestene, Barne- og likestillingsdepartementet, 2006).

Skauges undersøkelse fra perioden 2000- 2009 viste at barna i aldersgruppen 7-12 år og deres behov var mer omtalt enn eldre barn, men barna selv syntes i mindre grad å være inkludert som subjekter i barnevernets prosesser (Skauge, 2010). Dette samsvarer med Bache- Hansen og Frønes (2012) som skriver at svært mange av forskningsprosjektene som omhandler barn og unges direkte involvering i barnevernssaken, forholder seg til barn i aldersgruppen 12-18 år, jamfør vurderingene i det nevnte prosjektet til Vis (2016) og kollegaer. Begrunnelsene som gis er at det både er enklere metodisk og gir færre etiske utfordringer. Dette stemmer

med mine erfaringer, nemlig at yngre barn i begrenset grad er involvert i egen barnevernssak. En begrunnelse for utvalgt er følgelig at barn i alderen 7-12 år involveres i liten grad og det er derfor interessant å undersøke barn i aldersgruppen 7-12 år sine erfaringer og opplevelser når de har deltatt i egen barnevernssak.

Utvalget består av barn i alderen 7-12 år som har et hjelpetiltak fra barnevernet, og der barnet bor hjemme. Tiltaket er iverksatt etter 1.8.2015, har en varighet på mer enn seks måneder, og barnet mottok hjelpetiltak fra barnevernet på intervju tidspunktet. Rammene er satt for å avgrense i tid, og for å sikre at barneverntjenesten har hatt mulighet til å samarbeide med barnet og familien.

4.7 Rekruttering

Ved rekruttering av deltakere til undersøkelsen ble fire barneverntjenester som gir tjenester i seks kommuner i to fylker, kontaktet. Den største kommunen har ca. 25000 innbyggere, mens den minste har ca. 1200 innbyggere. Barnevernleder ble først kontaktet pr. telefon, der jeg informerte om undersøkelsen, og forespurte om den aktuelle barneverntjenesten kunne bidra til å rekruttere deltakere. Alle barnevernlederne sa ja til å motta mer informasjon om undersøkelsen, og informasjonsskriv (vedlegg 2) ble sendt til barneverntjenestene. Vedlagt brevene til barnevernlederne var også ferdigfrankerte konvolutter med informasjonsskriv og samtykkeskjema til barnet og foreldrene (vedlegg 3 og 4). Framgangsmåten ble valgt for å lette barneverntjenestens arbeid, ved at kontaktpersonene bare skulle føre på navn og sende disse ut til barn og foreldre i målgruppen.

I telefonsamtaler med barnevernlederne ble det gitt grundig informasjon om undersøkelsen. Vi avtalte også hvordan rekrutteringen skulle gjennomføres. Framgangsmåten ble valgt ut fra taushets- bestemmelsene i barnevernloven og forvaltningsloven, samt godkjenningen min fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Saksbehandler i barnevernet ble bedt om å sende informasjonsskrivet til alle familier som var falt inn under utvalgs kriteriene. I informasjonsskrivet ble undersøkelsen beskrevet og det ble gitt informasjon om taushetsplikt, konfidensialitet og muligheten til på ethvert tidspunkt å kunne trekke samtykke. Det ble innhentet skriftlig samtykke fra barnet og fra foreldrene. Alle barna er under 15 år, slik at foreldrene måtte samtykke til barnets deltakelse, før samtykke kunne innhentes fra barnet (jamfør NESH: 2016 pkt. 14).

En slik framgangsmåte innebar at det var foreldrene som først informerte barnet om undersøkelsen. Hvor grundig denne første informasjonen var, er jeg usikker på. I hovedsak

virker det å ha fungert greit, men for ett av barna er jeg usikker, fordi barnet under det første intervjuet sa at han ikke visste hva barnevernet var. Jeg kommer nærmere tilbake til dette under punkt 6.10.

Kontaktpersonene ble også bedt om å kontakte familiene etter ca. to uker for å etterspørre svar og for å gi mer informasjon hvis nødvendig. Kontaktpersonene fikk derfor en svært viktig rolle i forhold til formidling av informasjon om undersøkelsen, hvordan informasjon ble formidlet, og for å følge opp gjennom purring.

Leder for den største barneverntjenesten informerte ved oppstart om at de av kapasitetshensyn ikke kom til å purre. I godkjenningen fra NSD var det spesifisert at foreldrene skulle svare direkte til undertegnede, og at jeg deretter kunne ta kontakt med foreldrene for å avtale videre. Dette ble gjort.

4.7.1 Utfordringer i rekrutteringsarbeidet

Rekrutteringsarbeidet viste seg å være langt mer tidkrevende og komplisert enn jeg hadde forutsett. Dette gjaldt både samarbeidet med barneverntjenestene, og prosessen med å få samtykke fra foreldre og barn i målgruppen.

Jeg fikk tilbakemeldinger om at det i en hektisk hverdag var utfordrende å få kontaktpersonene til å gjennomgå sine lister for å finne familier som passet i forhold til utvalgskriteriene, samt å få dem til å sende ut informasjonsbrevet til aktuelle barn og foreldre. Jeg måtte endre strategi underveis i forhold til min opprinnelige plan for rekrutteringen. I alle barneverntjenestene fikk jeg etter hvert en kontaktperson som jeg kunne kontakte direkte. Kontaktpersonene tok på seg å følge opp rekrutteringsarbeidet innad på kontoret. Oppfølgingen innebar å etterspørre status hos sine kollegaer i forhold til utsendelse av informasjonsskriv, å sjekke ut om der var flere barn og familier som kunne inkluderes i utvalget og liknende. Kontaktpersonene gjorde en uvurderlig jobb!

Jeg erfarte også under rekrutteringsprosessen at det å få samtykke og avtaler med barna og foreldrene var utfordrende. Der har vært mange avlysninger, både med kjente og ukjente årsaker, noe som forsinket og vanskeliggjorde undersøkelsen.

Jeg avtalte med alle foreldrene at jeg skulle gjennomføre to intervjuer med hvert barn. I forhold til ett barn ble det bare gjennomført ett intervju, noe som skyldes at jeg ikke fikk kontakt med mor til barnet for å avtale intervju nr. to. Dette til tross for at jeg sendte tre meldinger pr. telefon, samt at jeg ringte og la igjen beskjed på telefonsvareren der jeg bad om

at hun tok kontakt. Jeg purret så mange ganger som jeg fant etisk forsvarlig. Kontakten ble avsluttet ved at jeg sendte en melding til mor der jeg forklarte at jeg hadde forsøkt å få tak i henne uten å lykkes, og at jeg derfor ikke kom til å prøve flere ganger. Jeg ba om at hun informerte barnet sitt om at jeg ikke kom for å gjennomføre den avtalte samtalen, samt takket henne og barnet for hjelpen.

4.7.2 Portvakt eller døråpner?

Utfordringene knyttet til å rekruttere barn til undersøkelsen kan handle om flere ting. Totalt var jeg i kontakt med fire barneverntjenester som gir tjenester i seks kommuner. Til sammen har kommunene i overkant av 46000 innbyggere. De fire barneverntjenestene gav tilbakemelding om at de til sammen hadde 31 barn i aktuell målgruppe. Når en ser på statistikk pr. 31.12.15 på hvor mange barn det er som mottar hjelpetiltak etter barnevernlovens § 4-4, er tallet som ble oppgitt av de fire barneverntjenestene lavt. I artikkelen «Portvakt eller døråpner» (Rendalen, Ellingsen, Studsrød, Willumsen, 2013) brukes betegnelsen portvakt om personene som gir adgang til forskningsfeltet. Jeg har gjort meg noen refleksjoner over om ansatte i barneverntjenestene har tatt på seg en portvakt-rolle. Rollen som portvakt kan handle om flere ting, blant annet en forståelse av at deltakelse i undersøkelsen vil være belastende for barnet eller familien, og at de derfor ønsker å beskytte dem. Men det kan også handle om konflikter mellom barneverntjenesten og foreldrene, og at kontaktpersonen derfor ikke ønsker å spørre foreldrene om å delta. Et slikt argument ble uttalt fra en av kontaktperson. Kontaktpersonen kan også ha vært ukomfortabel i forhold til barnets deltakelse, fordi han er usikker på hva barnet vil fortelle til forskeren. Høyt arbeidspress og manglende motivasjon i forhold til oppgaven med å rekruttere til forskning er andre faktorer som kan spille inn.

Dersom mine refleksjoner over dette medfører riktighet, kan dette være en av grunnene til at bare seks barn og foreldre til slutt sa ja til å delta i undersøkelsen, noe som igjen kan medføre at barn som kunne tenkt seg og delta, ikke har fått mulighet til det. Strandbu og Thørnblad (2010) beskriver liknende erfaringer i sin artikkel «Sårbare barn som deltakere i kvalitativ forskning» der de blant annet beskriver at offentlige og private portvakter gjør en egen vurdering av om barnet kan delta, før barnet blir forespurt.

4.8 Presentasjon av utvalget

Kommune A informerte om at de hadde ti familier som var i målgruppen, og som fikk tilsendt informasjonsskriv og forespørsel om deltakelse. Kommune B hadde åtte familier, kommune C

hadde fem familier, og kommune D hadde åtte familier som mottok informasjonsskrivet. To barn og foreldre samtykket fra kommune A, ett barn og forelder fra kommune B, ingen fra kommune C, og tre barn og forelder fra kommune D. Utvalget bestod derfor til slutt av seks barn i alderen 7-11 år, en jente og fem gutter. Gjennomsnittsalderen på barna var på intervjutidspunktet 9,5 år. Alle barna i utvalget hadde foreldre som var skilte. Av de seks barna bodde fem av barna hovedsakelig sammen med mor og stefar, ett barn bodde sammen med far.

I forbindelse med samtalene med barna møtte jeg de fleste gangene en av foreldrene. Alle foreldrene, bortsett fra to, sa uoppfordret at de var svært fornøyd med samarbeidet med barneverntjenesten.

4.9 Intervjuguide og den dialogiske barnesamtalen som struktur i forsknings-intervjuet

En intervjuguide brukes som manuskript for forskningsintervjuet, og har som mål å strukturere og hjelpe til slik at problemstillingen belyses. Ved utarbeidelse av intervjuguide til min undersøkelse, er flere forhold tatt hensyn til. Utgangspunktet er en undersøkende samtale der formålet er å få vite mer om barnets deltakelse i egen barnevernssak. Strukturen i intervjuguiden er delvis lagt opp etter prinsipper og elementer i den dialogiske barnesamtalen, DCM (Gamst, 2011). I intervjuguiden er det formulert hovedspørsmål og mulige oppfølgingsspørsmål. I hovedspørsmålene vektlegges å følge metodens lagdeling i samtalene, noe som innebar at jeg etter kontaktetablering og innledning startet med å snakke om det *kontekstuelle nivå*. Eksempler er å be barnet fortelle om seg selv, om familien sin, og om rammene for sin kontakt med barneverntjenesten. Neste hovedspørsmål er knyttet til *handlingsnivået*, det vil si at tema dreide seg barnets erfaringer i den direkte kontakten med barnevernet, om møtene og tema som blir diskutert. Det siste nivå er det *emosjonelle nivået*, og spørsmålene her handler om barnets opplevelser og følelser knyttet til kontakten med barneverntjenesten.

Den dialogiske barnesamtalen er en strukturert kommunikasjonsmetode som blant annet har som mål å sikre bedre kvalitet ved gjennomføring av profesjonelle samtaler med barn. Metoden er utviklet på bakgrunn av kunnskap om at barn kan ha vansker med å fortelle om vanskelige og traumatiske hendelser, og den har til hensikt å legge til rette for at barn skal bli hørt og forstått. Samtalen har et tydelig formål og tema. Barnet sees på som et eget subjekt, en selvstendig person med rett til å ha, og hevde egne meninger. I metoden vektlegges en relasjonell forståelse av samspillet mellom barnet og den voksne, noe som innebærer at

informasjonen som framkommer er et resultat av den voksnes kommunikasjons- ferdigheter og barnets forutsetninger for å fortelle (Gamst, 2011). Den dialogiske samtalemetoden er i utgangspunktet ikke en terapeutisk samtale, men målet er å skape en dialog slik at barnet forteller om hendelser, erfaringer og følelser. Sannsynligheten er likevel stor for at en slik samtale vil ha en positiv effekt for barnet ved at den setter i gang en terapeutisk prosess for barnet (Gamst, 2011). Målsetting med min undersøkelse er å få vite mer om barnas erfaringer og opplevelser i kontakten med barneverntjenesten. Samtidig er jeg innforstått med at samtalene kan ha en terapeutisk effekt for barna. En slik effekt kan handle om at barnet opplever seg sett og tatt på alvor, samtalen gir muligheter for å snakke om vanskelige hendelser og om å få hjelp (Strandbu og Thørnblad, 2010).

Sentrale prinsipper i metoden er dialogen som kommunikasjonsmiddel, samt å tilrettelegge slik at barnets frie fortelling kommer fram. Dette gjøres blant annet ved at den voksne ikke er en «utspørter», og at barnet oppfordres til å fortelle fritt ved at intervjueren bruker utsagn som «fortell mer om det...». Metoden fokuserer på at den voksne følger barnets fortelling i de tre beskrivelses- lagene det kontekstuelle laget (det ytre laget), handlingslaget (det midtre laget), og det emosjonelle laget (det indre laget). Kommunikasjons- prinsipper som respekt, interesse, aktive lytteferdigheter, anerkjennelse og empati vektlegges. Strukturen for samtalen er i teorien beskrevet som en «traktstruktur», noe som innebærer at samtalen i starten har en åpen form, for så å bli mer og mer fokusert. Samtalen bygges opp rundt 8 faser: Forberedelse, kontakt- etablering, innledende prosedyre, introduksjon til tema, fri fortelling, sonderende fase, avsluttende fase og oppfølging (Gamst, 2011).

Deltakerne i min undersøkelse er yngre barn, og temaet er knyttet til barnets kontakt med barneverntjenesten. For meg var det derfor viktig å bruke en metode som la vekt på å få fram barnets perspektiv på en best mulig måte. Sentralt har vært å tilrettelegge for dialog, og for barnets frie fortelling.

4.10 Gjennomføring av intervjuene

For å tilrettelegge for tillit og et godt samarbeid med barnet og foreldrene, samt øke muligheten for tilstrekkelig og varierte forskningsdata, gjennomførte jeg to intervjuer med fem av barna og ett intervju med et barn. Ved å gjennomføre to intervjuer med intervjupersonene, fikk jeg mulighet til å følge opp tema og få utdypet svarene fra det første intervjuet. Avklaring av kontekst for intervjuene ble gjort på forhånd i telefonsamtale med foreldrene. Avklaringene innebar når og hvor intervjuene skulle gjennomføres, samt hvem

som skulle være tilstede. Av de 11 intervjuene som ble gjennomført, ble fire gjort på kontoret hos den lokale barneverntjenesten, to ble gjort på et møterom på barnets skole, og de resterende ble gjort i hjemmet til barnet. Intervjuene varte mellom 25-35 minutter, i tillegg kom 5-15 minutter til kontaktetablering. Det ble brukt diktafon ved alle intervjuene.

Ved oppstart av intervjuet gav jeg informasjon om studien, og repeterte det som stod i informasjonsskrivet. Jeg spurte også barna om de ønsket at en forelder skulle være tilstede under selve intervjuet. Fire barn svarte ja, og mor eller far var sammen med oss under intervjuet. Dette ble gjort for å tilrettelegge for trygghet. I ettertid ser jeg at disse intervjuene på ulike måter ble preget av at det var en forelder tilstede. For barnet vurderer jeg at forelderens tilstedeværelse noen ganger virket å være en hemmende faktor, fordi barnet i begrenset grad fikk til å fortelle fritt. Jeg er usikker på hva som kunne vært gjort for å unngå dette, men en mulighet er å gjennomføre flere samtaler slik at vi ble bedre kjent. Etterhvert kunne vi kanskje snakket sammen alene.

Ved to av intervjuene kommenterte forelderens en del på mine spørsmål, spesielt i starten av samtalen. Ved transkriberingen av intervjuene er foreldrenes kommentarer skrevet inn og markert, slik at det framkommer tydelig der det virker som de har påvirket barnets svar direkte. For min egen del bidro forelderens tilstedeværelse til at kontaktetableringen ble vanskeligere fordi barnet forholdt seg både til forelderens og til meg. Å tilrettelegge for refleksjon og åpne spørsmål når foreldrene var til stede var også vanskeligere, noe som stresset meg i gjennomføringen av intervjuet.

Det yngste barnet, 7 år, sa tidlig i det første intervjuet «hva er barnevernet?». Han bekreftet at han hadde skrevet under samtykkeerklæringen for å delta, men kunne i liten grad gjengi hva han og mor hadde snakket om da han skrev under samtykkeerklæringen. Jeg vurderte det derfor som viktig å sjekke opp om barnet hadde gitt et informert samtykke. Jeg informerte om undersøkelsen, og barnet bekreftet at han hadde hørt informasjonen tidligere, og sa at han ville delta. Intervjuene med barnet ble derfor gjennomført som planlagt. Noen av temaene i undersøkelsen var for denne intervjupersonen lite relevant og han kunne ikke svare på alle spørsmålene. I resultatdelen fremkommer det ved at det på noen av spørsmålene bare er fem barn som har svart. Jeg valgte å ta med intervjupersonens fortelling i undersøkelsen fordi barnet så tydelig sa at han ville snakke med meg, og fordi jeg vurderte barnets informasjon som et viktig bidrag til undersøkelsen. Barnet hadde blant annet klare meninger om hva som

var viktig når barneverntjenesten skal hjelpe familier, og når kontaktpersoner skal snakke med barn.

Å tilrettelegge for barnets frie fortellinger var som tidligere omtalt sentralt. For å få til fri fortelling er det viktig å følge barnet ut fra hvilket lag (jamfør Gamst, 2011) i fortellingen barnet befinner seg, noe som innebar en fleksibel måte å forholde seg til intervjuguiden på. Intervjuguiden ble også brukt fleksibelt i den forstand at en del ord, begreper og forklaringer ble tilpasset barnets alder og forståelse. I den andre samtalen ble barnets fortelling fra den første samtalen flettet inn i intervjuguiden. Det ble gjort for å hjelpe barnet med å huske det vi snakket om, men også for å gi barnet en opplevelse av at det han hadde sagt i den første samtalen var viktig for meg. En annen konsekvens av framgangsmåten var at barnet var mer forberedt på problemstillingene, noe som gjorde at jeg i større grad fikk utdypende fortellinger fra barna. Det gjorde også at vi kunne bruke mer av tiden til å snakke om tema relatert til min problemstilling i det andre intervjuet, fordi det i mindre grad var nødvendig å snakke om andre tema som et ledd i å opprettholde kontakten og holde på barnets motivasjon.

Overgangen mellom fasene ble gjort ved oppsummeringer og meta- kommunikasjon, for eksempel ved at jeg oppsummerte og gjentok noen få viktige utsagn av det barnet hadde fortalt. Ved avslutning av samtalen oppsummerte jeg hovedtrekkene i samtalen. Jeg avtalte hva vi skulle snakke mer om neste gang, eventuelt avsluttet med å takke dem for at de hadde snakket med meg og informerte om hva som skulle skje videre i forhold til min oppgave. Jeg informerte også om at jeg kunne sende dem en kortversjon av oppgaven hvis de ønsket å vite mer om resultatet av undersøkelsen. Ingen av barna eller foreldrene ønsket det.

Som hjelpemidler i samtalen brukte jeg noen ganger tegnesaker. I tillegg laget jeg en skalering (se vedlegg 5, intervjuguide) som jeg brukte under tema som handlet om det emosjonelle nivå. Skaleringen ble for eksempel brukt da barna skulle vise i hvilken grad de hadde likt å snakke med kontaktpersonen. Jeg brukte også «en følelsesguide» (se vedlegg 6) der det er tegnet inn 36 små ansikter som uttrykker ulike følelser, og der navn på følelsen er skrevet under hvert ansikt. Følelsesguiden brukte jeg som hjelpemiddel da jeg snakket med noen av barna om hvordan de hadde det under, og etter samtalen med kontaktpersonen. Under flere av samtalene var følelsesguiden et godt hjelpemiddel for å få til å snakke om hvilke følelser vi har, og hvordan vi kjenner disse. Flere av barna brukte arket ved at de krysset av på de følelsene som de gjenkjente. To av barna tegnet også inn egne ansikter med følelsesuttrykk.

Min erfaring fra samtaler med barn i barnevernet var nyttig å ha med seg inn i disse samtaleene. I tillegg var kunnskap om barnesamtaler etter metoden den dialogiske barnesamtalen hjelpsom. Intervjuguiden var i hovedsak lagt opp etter fasene i metoden, og spesielt nyttig for meg var kunnskap om kontaktetableringen og det å følge barnets fortelling innenfor de ulike lagene. Jeg opplevde det også som positivt å gi tydelig informasjon allerede i kontaktetableringen. En slik avklaring virket å være til hjelp for barnet slik at vi raskt kunne komme inn på tema relatert til deres barnevernssak og det de ville fortelle. Kommunikasjonsprinsippene i den dialogiske barnesamtalen handler blant annet om å være en samtalepartner for barnet, mer enn «en utspørter». Jeg forsøkte å «glemme» barnets alder (jamfør Solberg 2014), og heller fokusere på å tilpasse samtalen og spørreprosessen til hvert enkelt barn, noe jeg lyktes med i større og mindre grad. Jeg fikk dette best til i de tilfellene der jeg var alene med barnet, og der jeg brukte god tid på kontaktetableringen.

4.11 Ethiske dilemma

Barnas fortellinger inneholder sensitive og konfidensielle opplysninger. Prosjektet er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), og i godkjenningen framkom tydelige krav i forhold til innhenting av samtykke (vedlegg 1). Innsamling og oppbevaring av data ble gjort i henhold til retningslinjene i Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH: 2016, pkt. 11). Det ble sendt informasjonsskriv til barnet og foreldrene som barnet bodde sammen med, og både barnet og foreldrene samtykket skriftlig. Der ble det gitt informasjon om prosjektet, at det var frivillig å delta, og at de på ethvert tidspunkt kunne trekke seg hvis de ønsket det (NESH: 2016, pkt. 8). Begge parter ble også informert muntlig om studien i forbindelse med at jeg avtalte tidspunkt for intervju, eller da jeg møtte dem til det første intervjuet. Datamaterialet er oppbevart på passord- beskyttet datamaskin, og diktafon og utskrifter har vært oppbevart i låsbart skap. Lydopptak vil bli slettet etter at studien er ferdig. Under transkriberingen er det benyttet koder for hvert av barna, og for kommunenavn, og ingen navn er lagret sammen med data.

Forskning der barn er deltakere krever hensyntaken og årvåkenhet, spesielt med tanke på hvordan deltakelsen oppleves for hvert enkelt barn. Det vil alltid være en balansegang mellom barnets rett til å uttale seg, og barnets sårbarhet og rett til beskyttelse. Et viktig prinsipp i all forskning er at de som deltar i forskning ikke skal utsettes for risiko eller urimelig belastning (Thagaard, 2013). Som forsker er det viktig hele tiden å vurdere så godt det lar seg gjøre, hvilke konsekvenser det kan ha for barnet å delta i undersøkelsen. Dette handler om at jeg

etterspør tema som kan være vanskelig for barnet å svare på, at vanskelige situasjoner kan gjenoppleves, og ivaretagelse av det enkelte barns rettsvern.

I samtalene med barna er relasjon og nærhet nødvendig for å belyse tema best mulig. Et dilemma var avveininger i forhold til hvor nærgående og personlige spørsmål jeg kunne stille. Å vise respekt for barnas grenser, slik at de ikke fortalte mer enn det som var nødvendig for å belyse undersøkelsens tema var nødvendig. Slike avveininger var også viktig for å unngå at barna i ettertid angret på noe av det de hadde fortalt (Thagaard, 2013). Å være bevisst min relasjon til barna, og hvilken rolle jeg tar på meg i forhold til måten resultatene presenteres på, er også viktig, jamfør hva Neuman og Neuman (2012) skriver om tekstsituering. Eksempler på dette kan være å ta meg en rolle som deltakernes advokat noe blant annet Thagaard (2013) påpeker er problematisk i forhold til undersøkelsens troverdighet.

Ved overgang fra intervjufasen til analyse- og tolkningsfasen vil kontakten mellom forsker og deltaker gå fra å være en direkte relasjon til en indirekte relasjon, fordi deltakerne ikke lenger har en direkte innflytelse slik som de hadde tidligere i forskningsprosessen. I analyse- og tolkningsfasen er det min lojalitet overfor deltakerne som skal sikre at deres perspektiv ivaretas gjennom analyse, tolking og presentasjon av data (Thagaard, 2013).

Ved gjennomføringen av intervjuene har jeg lagt vekt på å formidle til barnet og foreldrene at jeg i denne sammenheng ikke var en representant for barneverntjenesten. Jeg informerte om at det de fortalte ikke ville bli formidlet til barnevernet bortsett fra i den ferdige publikasjonen, og at konfidensialitet og anonymitet der ble vektlagt (NESH: 2016, pkt. 9). Men taushetsplikt og konfidensialitet innebærer også et etisk dilemma. Det barnet fortalte meg, vil sannsynligvis i liten grad komme deres egen sak til gode. Flere ganger under intervjuene fortalte barn om konkrete ting som de ønsket å si til sin kontaktperson. Jeg drøftet da med barnet ulike måter han kunne gå fram på for å få gitt informasjonen til sin kontaktperson. Eksempler var å sende SMS, si fra om det som var vanskelig til mor, eller si det til kontaktpersonen på neste møte. Ved 2 av tilfellene var mor tilstede under intervjuet, slik at hun også overhørte det vi snakket om.

4.12 Reliabilitet, validitet og generalisering

Disse begrepene er sentrale når forskningens troverdighet skal vurderes. Reliabilitet er knyttet til forskningens pålitelighet, validitet handler om dens gyldighet og generalisering handler om overførbarhet til andre situasjoner. Begrepene kommer opprinnelig fra den kvantitative

forskningstradisjonen, og har en noe annen betydning innenfor den kvalitative fortolkende tradisjonen (Thagaard, 2013).

I kvalitativ forskning forstås reliabilitet som at forskeren på en pålitelig måte kan redegjøre for hvordan dataene er utviklet gjennom forskningsprosessen. Validitet omhandler at forskerens tolkninger er gyldige i forhold til den virkeligheten som er studert (Thagaard, 2013). Sentralt er det derfor å beskrive forskningsprosessen detaljert og transparent slik at andre kan gjennomgå den for å se hvordan data er samlet inn, hvordan funnene er analysert og hvordan analysene førte fram til resultatet (Nilsen, 2012). For å ivareta disse viktige aspektene har jeg forsøkt å tilrettelegge for transparens og god kvalitet i alle deler i forskningsprosessen. Ved å beskrive framgangsmåte, valg og begrunnelse for disse på en god og tydelig måte, kan jeg bidra til at studien framstår reliabel og valid.

I min undersøkelse har jeg vært opptatt av å få fram barnas egne opplevelser og erfaringer i kontakten med barneverntjenesten. Måten intervjuene er gjennomført på, er viktige i forhold til reliabilitet og validitet. Jeg har vektlagt å bruke metoden «Den dialogiske barnesamtalen (Gamst, 2011) for å tilrettelegge for at barnets frie fortelling kommer fram, nettopp for å tilrettelegge for reliabilitet og validitet. Ved avslutning av hvert intervju har jeg oppsummert det viktigste som vi har snakket om. Oppsummeringene er gjort for å sjekke at jeg har oppfattet barnets fortelling riktig, og at vi har en felles forståelse av det. Barnet har da fått anledning til å rette opp eventuelle uklarheter eller feiltolkninger. Ved flere anledninger rettet barna på det jeg sa, de føyde til utsagn, eller la til ytterligere opplysninger. I oppgaven min er noen av barnas utsagn gjengitt direkte for på den måten å tilrettelegge for validitet.

Generalisering handler om overførbarhet, og om hvorvidt tolkningene som gjøres også kan gjelde i andre sammenhenger (Thagaard, 2013). I min undersøkelse har jeg snakket med seks barn. Det sier seg selv at et så lite utvalg i svært begrenset grad kan si noe generelt om barns erfaringer og opplevelser i samarbeidet med barnevernet. Denne studien viser først og fremst hva disse barna er opptatt av og hva de forteller fra sitt samarbeid med barnevernet i sin kommune. Jeg har lagt vekt på å beskrive det de forteller og få frem både forskjeller, likheter og paradokser i historiene deres. Eksempler av utsagn er tatt med i teksten som en illustrasjon på hva de har vært opptatt av og det de har ønsket å formidle. Gjennom å gjøre tydelig rede for hele forskningsprosessen, samt min forforståelse og etiske vurderinger, gir jeg leseren mulighet til selv å vurdere om resultatene som presenteres gir nye tanker, ideer og refleksjoner som er nyttige og overførbare til andre sammenhenger.

En måte å øke troverdigheten i en kvalitativ studie er ved at forskeren tar data, analyser og tolkninger tilbake til intervjupersonene. På denne måten kan de være med på å vurdere studiens nøyaktighet og troverdighet (Nilsen, 2012). For å sikre troverdigheten i undersøkelsen kunne jeg gjennomført en samtale med hvert barn før avslutning av studien. Data, analyser og foreløpig konklusjon kunne da vært gjennomgått, slik at barna kunne gitt en tilbakemelding på disse. Av hensyn til at deltakerne er yngre barn, og at det ville vært svært tidkrevende, er det ikke gjennomført.

5 Analyse og bearbeiding av data

Et kjennetegn på kvalitativ forskning er at det er til dels flytende overganger mellom innsamling, analyse og tolkning av data, noe som gir fleksibilitet i undersøkelsen og intervjuene (Thagaard, 2012). I min undersøkelse er analysen av datamaterialet inspirert av metoden grounded theory ved at jeg har forsøkt å søke mest mulig åpent. I grounded theory foregår datainnsamling og analyse parallelt, og teori eller forklaring av resultatene utvikles underveis (Thagaard, 2013). Et viktig prinsipp er at nye teoretiske ideer utvikles på grunnlag av datamaterialet. En slik induktiv tilnærming står i motsetning til deduktiv tilnærming som innebærer å teste en på forhånd definert teori eller hypotese (Nilsen, 2012). Nilsen (2012) poengterer at en ren induktiv tilnærming, der forskeren er upåvirket av teorier, hverken er mulig eller ønskelig. Abduksjon er en tilnærming som står mellom induktiv og deduktiv. Abduksjon kjennetegnes av at ideer utvikles underveis i analyse av data, samtidig som forskerens teoretiske forankring gir perspektiver på hvordan dataene kan forstås. Fortolkning av data er altså knyttet til forskerens teoretiske bakgrunn (Thagaard, 2013). En slik forståelse og tilnærming til analysearbeidet er det som tydeligst beskriver det jeg har gjort.

Ved analyse av kvalitative data kan det finnes flere gyldige tolkninger samtidig. Det er derfor viktig at jeg som forsker tydeliggjør prinsipper og framgangsmåter som har ført fram til resultater og konklusjoner.

Alle intervjuene er transkriberte og foreligger som tekst. I analysearbeidet er det sentralt å få fram meningsinnholdet i tekstene. Ved analyse av data må det også tas stilling til hvordan resultatene skal framstilles. Et alternativ er å analysere ut fra en personsentrert tilnærming, noe som innebærer å fokusere på personene som har deltatt, og analysere og tolke data som er framkommet rundt hver enkelt person. Et annet alternativ er en temasentrert analyse, som innebærer å studere informasjon om hvert enkelt tema fra alle deltakerne. En kombinasjon av temasentrert og personsentrert er en tredje mulighet (Thagaard, 2013). Jeg valgte å analysere

intervjuene ut fra en temasentrert tilnærming, fordi jeg vurderer at en temabasert analyse klarest får fram barnas erfaringer og opplevelser. Et annet argument for å bruke en temasentrert analyse i stedet for en personsentrert analyse, er å sikre deltakernes anonymitet da utvalget i min undersøkelse består av bare seks personer.

Å sammenholde informasjon fra alle barna om de samme temaene, er på noen områder utfordrende. Utfordringene handler først og fremst om at ikke alle barna har svart utfyllende på de samme spørsmålene, og de har i varierende grad reflektert over spørsmålene. De overordnede temaene er likevel de samme. De overordnede temaene handler om barnas deltakelse, hvordan de har opplevd egen deltakelse, og hva de selv synes er viktig når barn skal delta i egen barnevernssak.

I kvalitativ forskning er koding og kategorisering sentralt i analyseprosessen. Grounded theory opererer med tre faser i kodingen (Nilsen, 2012). Det er verdt å merke seg at en slik måte å kode på også brukes i andre metoder med induktiv design, noe som innebærer at den ikke brukes bare i grounded theory (Nilsen, 2012).

I forkant av selve kodingen anbefaler Nilsen (2012) at datamaterialet sorteres. Deretter starter arbeidet med å kode og kategorisere fenomener og ytringer ved en nøye gjennomgang av datamaterialet. Den første fasen kalles *åpen koding*. Et viktig prinsipp her er å møte datamaterialet så åpent som mulig, det vil si med minst mulig forforståelse. Etter åpen koding vil en sitte igjen med en mengde koder, som må grupperes i temaer og kategorier for at datamengden skal bli håndterlig. I den neste fasen, *aksial koding*, framkommer fenomenet mer presist og fullstendig ved at kategorier og underkategorier blir tydeligere. Under hele kodeprosessen forsøker forskeren å danne seg en oppfatning av hvordan kategoriene henger sammen. Men det er først i den siste fasen, som kalles *selektiv koding*, at forskeren søker å finne kjernekategoriene. Kjernekategoriene representerer forskningens hovedtema (Nilsen, 2012).

Ved analyse i kvalitativ forskning er det spesielt viktig å være oppmerksom på det som Svartdal (2014) betegner som «slagsider». Eksempler på «slagsider» er når førsteinntrykket eller informasjon som mottas tidlig tillegges stor vekt. Svartdal (2014) skriver at forskere har en tendens til å vektlegge informasjon som stemmer med egne forventninger og motsatt. For å minimere muligheter for at jeg i analysen vektla informasjon på en slik måte, har jeg i alle fasene av undersøkelsen vært opptatt av mulige «slagsider». Bevissthet knyttet til situering er

et eksempel, samt at jeg har vært opptatt av å ikke tilegne meg mer informasjon om barnet og familien enn det som var nødvendig.

Alle barna og foreldrene samtykket til at jeg brukte diktafon under intervjuene, noe som gjorde at jeg hadde detaljert og nøyaktig informasjon fra samtalene med barna. Intervjuene ble transkribert kort tid etter at de var gjennomført. Transkriberingen gav et første inntrykk av barnets erfaringer og opplevelser i samarbeid med barneverntjenesten. Under transkriberingen noterte jeg ned spesielt relevante utsagn, slik at analysen startet allerede da. Thagaard (2013) kaller dette å skrive memos, noe som hun anbefaler som en hjelp for å huske ideer og tanker som framkommer underveis.

Etter at intervjuene var ferdig transkribert, startet den første sorteringen. Jeg opprettet et dokument for hvert barn og kopierte over alle utsagn fra den opprinnelige teksten som handlet om barnevern eller spørsmål relatert til min problemstilling. Dette for å rydde bort barnas utsagn som var viktige for kontaktetableringen og for barnets frie fortelling, men som ikke var direkte relevant for å belyse problemstillingen. For å få et overblikk over datamaterialet var en slik første sortering helt nødvendig. Jeg startet med å gjøre en åpen koding, som innebar å grovt kategorisere utsagnene. I denne fasen ble utsagn, setninger og uttrykk som ble vurdert som relevant identifisert, og skrevet inn i en matrise. En slik måte å systematisere på gav et visuelt bilde, noe som er et godt utgangspunkt når informasjon skal sammenholdes og sammenliknes (Thagaard, 2013). Eksempler på kategorier som ble satt opp i matrisen var fakta om barnet eller familien, antall og type kontakt med barneverntjenesten, kjennskap til barnevernet, rettigheter og utsagn knyttet til spesielle opplevelser eller følelser. Under kodingen er det viktig å skille på kodenenes abstraksjonsnivå. Et lavere abstraksjonsnivå omhandler koder som representerer konkrete beskrivelse av handlinger og egenskaper, mens et høyere abstraksjonsnivå omhandler forskerens fortolkning av deltakernes situasjon og deres handlinger (Thagaard, 2013). For å arbeide parallelt med disse to nivåene lagde jeg tankekart der utsagn og perspektiver som framstod som potensielt viktige i forhold til tolkning av barnas fortellinger og mulige teoretiske perspektiver, ble nedtegnet. Dette ble gjort gjennom hele prosessen.

Intervjuene ble gjennomlest flere ganger for å forstå barnas fortellinger tydelig og utdypende. I denne fasen, i grounded theory benevnt som aksial koding, framstod over- og underordnede kategorier gradvis tydeligere. Prosessen bar preg av bevegelse mellom å se temaer og utsagn i hver enkelt tekst, til å se helhet og et overordnet perspektiv. Nilsen (2012) beskriver dette som

en vekslings mellom helhet og deler, - mellom kontekst, min fortolkning og forforståelse.

Nilsen refererer til Diltheys hermeneutiske sirkel (Nilsen, 2012) som nettopp handler om at helheten må forstås ut fra delene og omvendt.

I den siste fasen, i Nilsen (2012) benevnt som selektiv koding, framkom etter hvert fire ulike overordnede kategorier. I min undersøkelse er hovedkategoriene knyttet til ulike perspektiver på deltakelse, - et sosiokulturelt perspektiv, et helseperspektiv og et maktperspektiv. I tillegg omhandler en kategori barnas råd til barneverntjenesten.

6 Resultat og tolkning

Studiens problemstilling er som nevnt: *Hvilke erfaringer og opplevelser forteller yngre barn om deltakelse i egen barnevernssak, og hva synes barna er viktig?*

I dette kapitlet vil datamaterialet fra intervjuene med barna bli presentert, analysert og tolket for på den måten å søke å finne mønster og mening i resultatene. Den første delen omhandler barnas fortellinger om deltakelse i egen barnevernssak. Jeg vil her spesielt fokusere på ulike måter og grader av deltakelse. Barnas fortellinger sees deretter i lys av et sosiokulturelt perspektiv, et helseperspektiv og et maktperspektiv. Den siste delen omhandler barnas tanker og råd til kontaktpersonene i barneverntjenesten. For å få fram barnas stemme og for å tilrettelegge for validitet, har jeg tatt med noen sitat fra samtalene med barna.

6.1 Barnas fortellinger om deltakelse i egen barnevernssak

Barnas fortellinger og erfaringer fra deres samarbeid med barneverntjenesten oppsummeres i denne delen for å få fram et tydeligere bilde av arenaer for deltakelse, og måter barna har deltatt på. Barnas fortellinger om deltakelse drøftes i lys av Strandbus (2011) modell for barns deltakelse i beslutningsprosesser. Modellen synliggjør ulike elementer som må være til stede for å legge til rette for deltakelse hos barnet. Jeg har også valgt å se barnas fortellinger opp mot Harts modell «ladder of participation» (1992). Harts modell fokuserer på et juridisk perspektiv knyttet til barnekonvensjonen, og identifiserer ulike former for deltakelse (Bache-Hansen, 2011).

6.1.1 Møter og arena for barns deltakelse

Alle barna hadde deltatt på møter med barneverntjenesten i løpet av det siste året. Fem av barna fortalte at de hadde deltatt på mellom to til fem møter. Møtene hadde vært på et kontor, på skolen eller i hjemmet. Et barn sa at han hadde deltatt på mange møter, og møtene hadde hovedsakelig foregått ved at de hadde kjørt bilturer. Av de seks barna var det tre barn som sa

at de hadde fått spørsmål om de *ville* delta på møtene med barneverntjenesten. To av barna sa at de ville delta selv om de gruet seg til møtene, og at de ikke syntes det var nok at bare forelderen møtte. Et av barna fortalte at han først hadde fått spørsmål om han ville være med på møte, og så hadde han fått en melding på telefonen med påminning. På oppfordring fra meg fortalte et barn om et møte med barneverntjenesten. Han fortalte at han ble hentet på skolen av to kontaktpersoner fra barneverntjenesten. Han sa videre «vi skulle ha et lite møte... nei, det var nå på grunn av... det var ikke akkurat et møte.. så jeg skjønnte ikke helt hva som skulle skje. Men så var det bare ok!».

Barna fortalte at de hadde møtt kontaktpersonene alene eller sammen med en av foreldrene. Barna hadde i hovedsak møtt samme kontaktperson alle gangene, og fire av barna husket navnet på vedkommende.

Barnas motiv for å delta i møter varierte, men flere av barna sa at de valgte å delta selv om de i forkant ikke hadde spesielt lyst. Et av barna på 10 år sa at han hadde gruet seg før møtet, og han hadde tenkt; «må jeg dra?» Han fortalte at han likevel syntes det var fint å være med på møter, «for da får jeg vite hva som skjer».

Barna uttrykte at de ville delta i møtene for å si hva de mente, for å få og for å gi informasjon om hvordan de hadde det. Flere av barna uttrykte at de hadde tillit til at de voksne fattet gode avgjørelser for dem. To av barna ordsatte at de ikke ønsket å bestemme i forhold til sin sak i barnevernet fordi de kunne bestemme feil, og da kunne det bli vanskelig etterpå. Et av barna sa: «Jeg har lyst å være litt forsiktig, at jeg ikke gjør noe og så blir det feil, det blir verre og så får jeg skyldfølelse etterpå. Bedre at en voksen bestemmer da!».

Det er positivt at alle barna har deltatt på møter med barneverntjenesten. Møtedeltakelse er i seg selv et viktig bidrag i forhold til deltakelse, fordi barn som deltar i møter har tre ganger større sjanse for innflytelse sammenliknet med barn som bare deltar på kontorsamtaler med kontaktperson (Strandbu og Vis, 2008). At barna er invitert til å delta kan tolkes som at kontaktpersonene har et ønske om å inkludere barna i deres egen sak. Vurderingen knytter jeg til at alle barna omtalte kontaktpersonene i positive ordelag, og de beskrev at det var greit å delta på møtene selv om flere sa at de hadde gruet seg før møtet, og at de syntes det hadde vært kjedelig. Alle barna sa også at de syntes det var greit at familien mottok hjelp fra barneverntjenesten. Barnas positive tilbakemeldinger på møtedeltakelse tolker jeg som en indikasjon på at barna oppfattet en positiv innstilling fra kontaktpersonene til deres deltakelse.

Flere av barna hadde også uttalelser som på mange måter sammenfaller med det som Strandbu og Vis (2008) omtaler, nemlig at barn ikke er opptatt av å delta for å bestemme, men for å få informasjon, og for å få si sin mening. Viktigere enn at de selv skal bestemme er at voksne tar gode avgjørelser for dem, og de har tillit til at det vil skje. I tillegg viser barnas uttalelser en forståelse for helheten i egen situasjon, og at barna ser egne muligheter og begrensninger ved deltakelse.

6.1.2 Informasjon som grunnlag for deltakelse

En grunnleggende forutsetning for å kunne delta i egen barnevernssak er at barna har nødvendig informasjon (Strandbu, 2008). Et viktig område å undersøke i intervjuene med barna var derfor i hvilken grad og om hvilke tema barna hadde mottatt informasjon fra barneverntjenesten. Visste barna for eksempel hva barnevernet er, hvorfor de selv og familien hadde kontakt med barnevernet og hva det var barnevernet skulle hjelpe familien med?

Fem av barna sa at de visste litt om hva barnevernet var, og de brukte mange sammenfallende ord for å beskrive barnevernet. Beskrivelser som ble gitt var for eksempel at «barnevernet skal hjelpe barn som ikke har det bra», «det er sånne som hjelper familier», eller «de prøver på en måte å støtte ungene». Et av barna sa også at «noen har sagt at barnevernet ødelegger folks liv, men jeg tenker ikke så mye om det, for jeg vet jo ikke om det er sant». Et annet barn var inne på noe av det samme da han sa at «det er viktig at de (*barnevernet, min kommentar*) snakker med ungene liksom sånn at ungene kan forstå at barnevernet det er ikke et sånt politi.. at man ikke er redd for det.. for at man bekymrer seg for barnevernet».

Alle barna hadde til en viss grad en oppfatning av hvorfor familien hadde kontakt med barneverntjenesten. Det yngste barnet på 7 år sa tidlig i intervjuet at han ikke visste hva barnevernet var, og at han ikke visste hvorfor de mottok hjelp. Barnet fortalte etter hvert at han husket å ha deltatt på to møter med noen som hadde spurt hvordan han hadde det hjemme, og om han ville fortsette å dra i besøkshjem hver tredje helg. Men barnet hadde ikke forstått hvem det var som snakket med han, eller hvor de kom fra, og han sa selv at «når de ikke sa hvor de kom fra, så.. da vet jeg jo ikke det!» Barnet fortalte også at han var i besøkshjem fordi hans stebror dro hjem til sin mor hver tredje helg, og da var det så urettferdig at han selv ikke hadde noen plass å dra, så derfor dro han til besøkshjemmet. Han sa også at han visste at han var der fordi mor trengte å hvile fordi hun jobbet nattevakt.

Et av barna sa han hadde kontakt med barneverntjenesten fordi en av foreldene var syk. Barnet hadde også deltatt i familieråd. Et annet barn sa at han visste at det var far og en lege

som hadde «meldt dem (*mor og barnet, min kommentar*) til barnevernet», men han visste ikke hvorfor. Men han visste at de fikk penger slik at han kunne delta på fritidsaktiviteter.

Et barn sa at han visste at familien fikk penger fra barnevernet slik at han kunne være i besøkshjem hver tredje helg. Han hadde også faste samtaler med sin kontaktperson, og dette var fordi han tidligere hadde vært mye sint. Han fortalte at han i samtale med kontaktpersonen fikk «hjelp til å si hva jeg mener slik at det ikke blir liggende i magen, men kommer ut her (pekte på munnen)». Et barn fortalte om flere samtaler med sin kontaktperson fordi samvær med far var vanskelig. Et barn sa at foreldrene var skilt og de pleide å krangle mye, men han visste ikke hvorfor barnevernet hadde noe med det å gjøre. Tre av barna som hadde en forelder tilstede under intervjuet, fikk hjelp av forelderen til å komme fram til hvilke tiltak barnet mottok.

Flere av barna sa at kjennskap til barneverntjenesten og barneverntiltaket var noe de delvis hadde kommet fram til av seg selv. Et barn svarte «ja..halvveis» på spørsmål om han visste hvorfor familien mottok hjelp fra barnevernet. Et annet barn sa at ingen hadde fortalt han bakgrunn for at han hadde kontakt med barneverntjenesten, men «jeg visste det likevel».

I Strandbus (2011) modell for barns deltakelse (se punkt 5.4.2) vektlegges informasjon som et første trinn for barns deltakelse. Strandbu poengterer at informasjon er grunnleggende for at barn skal kunne danne egne meninger (det andre trinnet i modellen) og presentere egen tanker og meninger i beslutningsprosessen (det tredje trinnet i modellen). Barnas rettigheter knyttet til informasjon er blant annet formulert i barnekonvensjonens § 13, og lov om barneverntjenester § 6-3. Begge bestemmelsene gir barna en rett til å informeres om forhold som gjelder dem selv.

Barna fortellinger viser at de fleste av dem har begrenset grad av informasjon om barneverntjenesten, og om sitt tiltak fra barneverntjenesten. Ingen av barna fortalte noe som tydet på at de hadde forstått at de hadde deltatt i møter der et av formålene var beslutningstaking knyttet til tiltak fra barnevernet, evaluering av tiltaksplan, informasjon om vedtak, konkrete problemstillinger som de skulle ta stilling til eller avgjørelser som skulle tas. Et unntak var da et av barna fortalte om et møte, som jeg etter hvert forstod var et familieråd. Ut fra det barna fortalte, og fra min kjennskap til barneverntjenestens arbeid, vurderer jeg at i de fleste møtene som avholdes mellom barnevernet og barn og familier fattes beslutninger. Beslutningene kan fattes i møtet, eller informasjon som framkommer i møtet brukes som grunnlag ved beslutningstaking i etterkant. Eksempler på dette er når barna blir spurt om de

ønsker å fortsette i besøkshjemmet, eller de blir bedt om å fortelle hvordan de har det hjemme. For noen av barna var forklaringene på hvorfor de har kontakt med barneverntjenesten åpenbart heller ikke riktig, eller bare delvis riktig. Et eksempel er at barnet er i besøkshjem fordi det er urettferdig i forhold til ste- søsken som har samvær med biologisk forelder. Det var bare et av barna som hadde en klar oppfatning av hvilke tiltak han og familien fikk fra barneverntjenesten. Han visste også noe om hvorfor familien mottok tiltaket. Det var denne intervjupersonen som fortalte om flest møter, og den som tydeligst sa at han visste han kunne være med å bestemme innholdet i møtene hvis han ønsket det. Han sa også at han trodde at kontaktpersonen kom til å høre på han hvis han ville bestemme noe.

Et annet viktig aspekt når det gjelder informasjon som grunnlag for deltakelse, handler om barnas kjennskap til barneverntjenesten. To av barna hadde utsagn som kan tyde på at de har hørt en del av kritikken mot barneverntjenestens arbeid. Dette framkom i intervjuene ved at barna snakket om at «man ikke er redd for det (*barnevernet, min kommentar*)» eller at barn må forstå at barnevernet «liksom ikke er et sånt politi». Slike tanker og utsagn kan gjøre det vanskelig for barna å samarbeide med barnevernet, og kan være med på å skape utrygghet i forhold til barnas egen situasjon. Informasjon vil være et viktig bidra for å forhindre dette.

Alle barna sa at de i samtalene med kontaktpersonene hadde svart på konkrete spørsmål knyttet til hvordan de hadde det hjemme. Tre av barna sa at de kunne si det de ville i møtene, og at de voksne hørte på dem. Et av disse barna poengterte at han også kunne bestemme hvis han ville det, men han måtte si fra til kontaktpersonen først, så hjalp hun til.

Likevel hadde flere av barna utsagn som viste at de ikke hadde fått nødvendig hjelp til meningsdanning eller til å ytre mening. Fem av barna sa at de i møtene var blitt spurt om de hadde noe de ville ta opp, men ingen av barna hadde sagt fra om tema de ønsket å snakke om. Flere av barna uttrykte at det var vanskelig å skulle si noe i møtet. Et barn på 9 år sa «jeg liker jo å være med på møtene, men jeg.. si hva jeg mener.. det er ikke det.. det er ikke så lett». Et annet barn sa om samme tema «jo, det er ganske lett (*å skulle si hva han mener, min kommentar*), men jeg vet ikke alltid hva jeg skal si liksom».

Barna fortalte også at de opplevde at møtene var kjedelige, og at møtene varte for lenge. Strandbu (2011) viser til at manglende informasjon er en viktig grunn til at barn opplever møtene som kjedelig. Dette sammenfaller med det barna i min undersøkelse fortalte. Flere av barna var også opptatt av at møtene i større grad burde gjennomføres på barnas premisser. Barnas forslag var å gjøre aktiviteter sammen, eller at møtene ble gjennomført et annet sted

enn på et kontor. Et av barna på 9 år sa for eksempel at «det har vært litt kjedelig, ja altså det passet jo ikke så mye til en 9-åring». Sinclear (i Strandbu, 2011) viser til det samme, og knytter barnas opplevelse av kjedsomhet til at barna er dårlig forberedt til møtene. Møtene er heller ikke barnevennlig slik som omtalt i Strandbu og Vis (2012).

Ut fra barnas fortellinger om begrenset grad av kjennskap til eget tiltak i barnevernet, vurderer jeg det som vanskelig for barna å skulle danne seg, og ytre mening om tema i møtet. Inklusjon av barnas syn ved beslutningstaking blir derfor vanskelig, noe som innebærer at trinnene i Strandbus modell i liten grad kan sies å være gjennomført. Barna hadde vært tilstede i møtet, men tilstedeværelse er i følge Sinclear (i Strandbu, 2011) ikke tilstrekkelig til å si at barna har deltatt.

Når barna i så begrenset grad har kjennskap til sitt tiltak og bakgrunn for tiltaket, kan det tyde på at barneverntjenesten ikke ser på barnet som en reell samarbeidspart. Barnas erfaringer om manglende involvering stemmer overens med det som blant annet Juul (2010) forteller om at barn ofte mangler kjennskap til de tiltak som iverksettes, og hvorfor de iverksettes. Når det i så begrenset grad tilrettelegges for en reell deltakelse er det berettiget å undre seg over om barneverntjenestens invitasjon til barnet om å delta er «et spill for galleriet», eller om der er andre faktorer som spiller inn. Andre faktorer kan blant annet handle om kompetanse til å snakke med barn og i mangel av tid. Av plasshensyn drøftes det ikke her.

6.1.3 Barnas fortellinger sett i lys av Harts modell «ladder of participation»

Hart var opptatt av at barn må ha mulighet til å delta i fora som angår deres liv, ut fra en forståelse av at barns kompetanse til deltakelse økes gradvis (Hart, 1992). Harts modell (1992) «ladder of participation» er en modell som viser ulike måter barn og unge kan delta på, og den gir også et bilde av grad av deltakelse.

Hart benevnte de tre nederste trinnene; manipulering, barn brukt som dekorasjon og medvirkning på liksom, som ikke- deltakelse (Hart, 1992). Det fjerde trinnet innebærer at oppgavene tildeles av en voksen, men barna forstår intensjonene for deltakelse. Barna kjenner også til hvem og hvorfor de skal delta, og barna selv ønsker å delta etter at rammene er blitt beskrevet for dem.

Ingen av barna i mitt utvalg fortalte om deltakelse på nivå fire. Barna i mitt utvalg fortalte blant annet at de ble konsultert uten at de fikk feed- back på sin deltakelse, og de hadde i liten grad reell innflytelse på å organisere møtene. Barna hadde få muligheter for å bestemme tema som skulle diskuteres, og fikk i liten grad hjelp til å formulere egen oppfatning. Alle disse

faktorene kjennetegner de tre nederste trinnene i Harts «ladder of participation». Ut fra Harts modell vil barna i mitt utvalg sin deltakelse ikke kunne sies å være reell deltakelse.

6.1.4 Gode intensjoner, men manglende oppfølging.

Et av barnas historie om deltakelse i egen barnevernssak skilte seg fra de andre barnas historie ved at barnets fortelling på flere måter tegnet konturene av et reelt samarbeid. Men fordi samarbeidet ikke ble avsluttet på en god måte, ble det likevel ikke en positiv opplevelse for barnet. Barnets fortelling tas med som et eksempel.

Barnet og kontaktpersonen hadde gjennom flere møter blant annet jobbet med trinn en- om informasjon, trinn to- meningsdanning og trinn tre- hjelp til å uttrykke mening jamfør Strandbus modell (2011). Barnet fortalte at foreldrene kranglet mye etter at de ble skilt, og hans mor kontaktet barnevernet fordi barnet sa at han hadde det vanskelig når han var hos sin far. Barnet fortalte om fem møter med kontaktpersonen der han og kontaktpersonen snakket om det som var vanskelig, og hva som kunne gjøres for at han skulle få det bedre på samvær hos far. Barnet og kontaktpersonen ble enige om at de skulle innkalle mor og far til et felles møte der de viktigste tingene fra møtene deres skulle formidles. Barnet fortalte at han og kontaktpersonen planla møtet. De hadde planlagt hva som skulle sies, hvem som skulle si hva, og hvordan dette skulle gjøres. Barnet fortalte at han i selve møtet hadde ønsket velkommen, og han hadde fortalt foreldrene hvorfor de skulle ha møte. Deretter hadde kontaktpersonen sagt det som de var blitt enige om. Barnet fortalte at nå var det gått tre måneder siden møtet, og han ventet fortsatt på en telefon fra kontaktpersonen for å få vite hva de voksne skulle gjøre slik at han fikk det bedre når han var hos sin far. Barnet sa at kontaktpersonen heller ikke hadde snakket med foreldrene om hvordan de skulle gjennomføre det de ble enige om i møtet. Barnets mor satt sammen med oss da barnet fortalte historien, og hun bekreftet uoppfordret fortellingen.

Barnet fortalte at selv om han ikke sa så mye, så hadde møtet med foreldrene vært veldig vanskelig å gjennomføre. Han fortalte at han hadde gruet seg til møtet, og han var lettet i etterkant. Han syntes tross alt det var greit å gjennomføre møtet med foreldrene, det hadde gått bedre enn han hadde trodd på forhånd, fordi foreldrene ikke var blitt sinte. Men han avsluttet med å si at «vi hadde et poeng å komme fram til og det var at jeg skulle få det bedre. Så etter møtet så trodde jeg at vi skulle få et svar, men det fikk vi ikke. Når jeg ikke fikk noe, når det ikke ble noe ut av det, da var det ikke nyttig».

Eksemplet viser i utgangspunktet en måte å tilrettelegge for barns deltakelse på som både gir reell deltakelse og god ivaretagelse av barnet. Men når de to siste trinnene i Strandbus modell for barns deltakelse (2011), inklusjon av meninger og oppfølging ikke gjennomføres, så er deltakelsen i liten grad til hjelp for barnet.

6.2 Barnas deltakelse i et sosiokulturelt perspektiv

Barns deltakelse i egen barnevernssak handler om mer enn en juridisk rettighet knyttet til å bli hørt. Gulbrandsen, Seim og Ulvik (2012) er opptatt av at barnets deltakelse også handler om barnets rett til å få profesjonell støtte i prosesser som er med på å skape mening i de vanskelige situasjonene som barnet står i. Killen (1999) er opptatt av det samme når hun påpeker viktigheten av deltakelse knyttet til barnets behov for å skape forutsigbarhet, få hjelp til å redusere kaos, og for å snakke om sin vanskelige livssituasjon.

Alle barna fortalte om flere positive erfaringer med å delta i møtene, og bekreftet gjennom sine fortellinger på ulike måter at møtedeltakelse hjalp dem gjennom ulike bearbeidingsprosesser (jamfør Killen, 1999). Ut fra barnas egne fortellinger virker barna å ha opplevd å blitt møtt med interesse og respekt. I hovedsak fortalte de om en positiv opplevelse fra møtene. Barna fortalte at de hadde forholdt seg til en eller to kontaktpersoner, noe som øker sjansen for at barna opplever deltakelsen positivt. Å ha faste kontaktpersoner kan bidra til at barna snakker om det de er opptatt av, når de opplever trygghet og tillit i relasjonen. Et annet viktig aspekt er at barna får snakke med en person som kjenner deres historie og erfaringer over tid, noe som tilrettelegger for forutsigbarhet og kontinuitet for barnet.

Barnets muligheter til deltakelse og innflytelse henger nært sammen med et syn på barnet som subjekt eller objekt (Strandbu og Vis, 2008). Jeg vurderer at barna på noen områder fortalte om deltakelse på en måte som tilsa at de ble sett som et subjekt. Å være anerkjent som subjekt innebærer blant annet at de andre partene prøver å forstå barnets utsagn som påstander som det er rom for å drøfte, og at der det finnes flere alternative måter å forstå saken på (jamfør Skjervheim, 1976). Et slikt syn på innebærer at dialog og tilrettelegging for barnets frie fortelling er viktig.

Flere av barna hadde også uttalelser som viste en forventning til å bli behandlet som subjekt. Barna uttrykte klart at de så på seg selv som viktige bidragsyttere i forhold til sin egen barnevernssak. Spesielt tydelig var dette da vi snakket mer generelt om hva som var viktig ved barns deltakelse. Et av barna, 9 år, sa for eksempel at barn «må bli spurt, det er de som vet». Et annet barn sa «at jeg får være med, det synes jeg er viktig».

Men flere av barna fortalte om deltakelse i møter der de ikke visste bakgrunn for møtet, de kjente ikke agendaen, eller de fikk ikke hjelp til å ta opp det de var opptatt av. En slik måte å delta på, innebærer at barnet objektiveres. Et annet aspekt av det samme er når samtaler mellom barnet og kontaktpersonen preges av at den voksne i for liten grad er opptatt av å undersøke barnets eget perspektiv. En slik kommunikasjon er med på å objektivere barnet. Også Antonovsky (2000) framhever at personer objektiveres når de ikke får være med å bestemme. Han poengterte at handlinger mister sin mening når det vi gjør ikke har noen innvirkning på resultatet.

Barnas fortellinger viste at barn oppfatter og har kjennskap til det som foregår, selv der det ikke fortelles direkte til dem, eller de i liten grad er involvert i samarbeidet. Flere av barna bekreftet et slikt syn da de for eksempel fortalte at de egentlig visste hva tema i møtene var, selv om ikke noen hadde sagt det til dem. På mange måter sammenfaller dette med det Ulvik (2009) er opptatt av når hun hevder at spørsmålet er i hvilken grad og på hvilke måter barnet deltar, ikke *om* de deltar. Den grunnleggende forståelsen er her knyttet til at all handling og samhandling forstås som deltakelse, noe barna i mitt utvalg bekreftet.

En annen side av barnets deltakelse er at dette er en måte barnet kan oppnå medborgerskap på. Medborgerskap læres gjennom å delta og være involvert (Bache- Hansen og Frønes, 2012). En viktig del er å lære sosiale ferdigheter som er nyttige i forhold til deltakelse. Slike ferdigheter er blant annet å sitte stille, høre etter, be om ordet, og hevde egne meninger. Spesielt to av barna fortalte om erfaringer som kan knyttes til slike ferdigheter. Et av barna sa for eksempel at han i samtaler med sin kontaktperson øvde på å snakke rolig selv om han var sint. Han sa også at han fikk det bedre til etter å ha øvd i samtaler, og at han derfor klarte seg bedre på skolen.

Juul (2010) refererer til Sundfær (2002) som er kritisk til at kontaktpersoner i barnevernet trekker frem beskyttelse av barnet som argument for å ikke involvere barnet. Sundfær peker på at barnet dermed blir overlatt til seg selv med sine vanskeligheter, og at det er lite med dette som minner om ivaretagelse og omsorg. Et av barna jeg intervjuet var opptatt av samme tema, der han sa at kontaktpersonene må tørre å snakke om vanskelige ting. Barnet sa «bare ta det med ro sånn at ungene får si hva de mener, ikke stress. Ikke vær flau heller».

6.3 Barnas deltakelse i et helseperspektiv

Antonovsky (2000) var opptatt av sammenhengen mellom god helse og en persons motstandsressurser. Sentralt i hans teori er at forutsigbarhet, forståelse for det som skjer, og at en balanse mellom over- og underbelastninger gjør tilværelsen håndterbar.

Barna jeg snakket med fortalte i hovedsak om positive erfaringer om sin deltakelse i møter, til tross for at møtene i begrenset grad var tilrettelagt for dem. Barnas opplevelse av deltakelse kan knyttes til at de fikk fortalt hvordan de hadde det, de fikk informasjon og det var til hjelp å vite at voksne hadde kjennskap til deres situasjon. Barnas klare råd i forhold til involvering av barn i egen barnevernssak kan også sees på som at de opplever egen deltakelse som til hjelp. Barnas positive fortellinger om møtene kan også henge sammen med at de opplevde at deres deltakelse ble verdsatt av de andre møtedeltakerne, noe som i følge Antonovsky (2000) er en viktig faktor for opplevelse av meningsfullhet.

Antonovsky (2000) vektlegger at avgjørende for grad av mestring er om en har en sterk eller svak «opplevelse av sammenheng». Grunnleggende for opplevelse av sammenheng, er at personen opplever begripelighet, det vil si om situasjonen lar seg forstå og forklare.

Deltakelse i møter gir barnet mulighet til å få informasjon, og gjennom det i større grad forstå sammenhengen. Ut fra barnas fortellinger om begrenset informasjon fra barneverntjenesten vurderer jeg det som vanskelig for barna å skulle forstå sammenhengen mellom egen omsorgssituasjon og tiltaket fra barneverntjenesten. Det samme gjelder i forhold til å forstå samtalene barnet har med kontaktpersonen og rammene for sin deltakelse i møter. Manglende informasjon til barnet om rettigheter, forventninger til barnet i møtene, og barnets muligheter til å få hjelp til deltakelse kan også gjøre det vanskelig for barnet å oppleve deltakelsen som reell, verdsatt og som meningsfull. De siste momentene er også viktige elementer i Antonovskys (2000) teori.

Barna snakket også om sine følelser knyttet til deltakelse. For å snakke om dette temaet brukte jeg blant annet skalering (se vedlegg 5) og følelsesguide (se vedlegg 6), noe som var til stor hjelp. Alle barna sa at de syntes kontaktpersonene var hyggelige, og at de hadde likt å snakke med vedkommende. De opplevde at kontaktpersonene hørte på det de hadde å si, og fire av barna sa at kontaktpersonen forstod hva de mente. Tre av barna sa at de likte saksbehandleren sin veldig godt, at vedkommende var snill, og to sa at det var viktig for dem at de kunne snakke med en som de kunne stole på og som de følte forsto hvordan de hadde

det. To av barna var opptatt av at kontaktpersonen var en som de kunne ha hemmeligheter sammen med.

Samtidig sa alle fem barna at de hadde gruet seg til å delta i møtene. De brukte ord som at det hadde vært ”skummelt”, «det er stressende», «jeg var nervøs», det var «vanskelig» og «det var faktisk tungt». Fem av barna beskrev på ulike måter hvordan de hadde følt seg etter møtene. Barna brukte ord som at de var «lettet», «glad», «tankefull», «sliten» og «overlykkelig».

Barnas fortellinger om hvilke følelser de hadde under og etter møtene, indikerer at samtaler med kontaktperson og møtedeltakelsen kan ha hatt en terapeutisk effekt slik som Gamst (2011) omtaler det. En terapeutisk effekt av samtalen er knyttet til at kontaktpersonen er en støtteperson for barnet som barnet har tillit til og stoler på. Andre kjennetegn på en terapeutisk effekt av samtalen er at samtalen virker bearbeidende, problemløsende og er med på å fremme barnets utvikling. Flere av barna i mitt utvalg beskrev sin relasjon til kontaktpersonene, og sin opplevelse av samtaler på en liknende måte.

6.4 Barnas deltakelse i et maktperspektiv

Barna i utvalget ordsatte ikke hendelser som de knyttet til makt eller krenkelser. Men de fortalte om situasjoner og opplevelser som er jeg vurderer er viktige å belyse i et maktperspektiv.

Alle barna sa at de visste hva ordet rettighet betydde, og de visste litt om hvilke rettigheter barn har. Et av barna forklarte ordet rettighet med «på en måte så kan jeg bestemme noe hvis jeg har rettighet til noe». Alle barna sa at de hadde fått informasjon om sine rettigheter på skolen, hos helsesøster eller hos en av foreldrene. Barnevernet hadde ikke snakket med noen av barna om deres rettigheter knyttet til sitt tiltak i barnevernet.

Fem av barna sa at de hadde fått spørsmål fra kontaktpersonene om de ville delta på møter eller ikke. Alle barna fortalte om manglende informasjon om agenda for møtene. Fire av barna sa at de likevel visste noe om tema for møtet, for som et av barna sa det: «jeg visste det egentlig ikke, men jeg skjønnte det av meg selv». Et av barna sa at han ikke trengte å vite det fordi «jeg får vite det underveis».

I forhold til å bestemme innhold i møtene med barnevernet, fortalte tre av barna at de også kunne være med å bestemme hva de skulle snakke om, men det var saksbehandler som bestemte mest. To av barna sa at det var saksbehandler som bestemte. Et av barna sa at han

ikke visste. Samtidig sa fem av barna at de opplevde at saksbehandler hørte på det de hadde å si, og at de selv kunne si fra om det som de ville. Men de sa også at de ikke pleide å si fra om ting de ville snakke om. Et av barna sa at han hadde fått bestemme hvor møtene skulle være, og at de skulle spise pizza, men «jeg skulle ønske jeg kunne ha bestemt litt mer om hva vi skulle prate om. Jeg vil ha mer å gjøre». Han sa at han ønsket å være med å bestemme en plan for neste møte, men at han ikke trodde han fikk lov til det. Et av barna fortalte at han hadde bestemt seg for noe han ville ta opp, men i møtet glemte han det. Han kom på det først da han var på vei hjem igjen. Dette hadde han opplevd flere ganger. Flere andre barn fortalte liknende historier.

Å ha rettigheter gir i utgangspunktet makt og innflytelse. Men dette forutsetter at vedkommende, i dette tilfelle barna, er kjent med sine rettigheter. For at barnet skal kunne hevde sine rettigheter i barnevernet er det nødvendig at barneverntjenesten gir informasjon til hvert enkelt barn om barnets rettigheter, om hva barneverntjenesten er, og barneverntjenestens rolle. Strandbu (2011) poengterer at barn ofte har manglete erfaring med møtedeltakelse og at informasjon, rettigheter og forventninger til barna må tas opp som tema i møtene for at barna skal ha reell mulighet for påvirkning. Også for de andre møtedeltakerne er det nødvendig med informasjon om barnets rettigheter knyttet til deltakelse slik at alle har en felles forståelse.

Når barnevernet bestemmer agenda for møtet, og agenda ikke gjøres kjent for barnet før møtet starter, vanskeliggjør det barnets mulighet til å forberede seg, og uttrykke mening om tema i møtet. Barnet får også begrensede muligheter til å fremme egne ønsker om tema som bør drøftes. Når det i så liten grad legges til rette for å få fram barnets ønsker og barnets frie fortelling, og barnas informasjon og kunnskap i så liten grad etterspørres, kan dette sees på som en type makt som utøves i forhold til hvilken informasjon som produseres. Hennem (2010) er opptatt av at en slik styring fra profesjonenes side ofte underkommuniseres. Hennem poengterer at den kunnskapsproduksjonen som gjøres om barn ikke skjer på grunnlag av fri tale fra barnet, men at ansatte lager en ramme for hvilke fortellinger barna skal fortelle. Flere av barna fortalte at de i møtene svarte på spørsmål, og at det var de voksne som bestemt hva de skulle snakke om. Ved at de voksne stiller spørsmål som barna skal svare på, er det fare for at de voksne styrer dialogen på en slik måte som Hennem omtaler.

Manglede informasjon om formål med møtet gjør det også vanskelig for barnet å forstå sin rolle og hvilke forventningene som stilles. Barnets mulighet til deltakelse blir derved vanskelig å oppnå.

Ut fra barnas fortellinger virker det som om tema i møtene i hovedsak har dreid seg om å kartlegge barnets situasjon i hjemmet, samt noe råd og veiledning. Hvis agenda i møtet i hovedsak dreier seg om barneverntjenestens behov for informasjon, kan dette føre til at andre sider av barnas situasjon gis for lite oppmerksomhet. Et av barna sa for eksempel at han «ville snakke om noe annet enn det barnevernet hadde bestemt», noe som nettopp indikerer en opplevelse av at han ikke får formidlet informasjon som han synes er viktig. Ved å la barna være med på å bestemme agenda, og på den måten involvere dem i hvilken informasjon som skal komme fram, får kontaktpersoner og andre voksne innblikk i barnets liv på en mer nyansert måte. Voksne vil ofte i slike møter ha fokus på barnas problemer, mens barna selv i større grad kan bidra med kunnskap og erfaringer som voksne ikke får kjennskap til hvis det ikke tilrettelegges i møtet for barnas deltakelse (Juul, 2010).

En annen konsekvens av samtaler der det i begrenset grad tilrettelegges for barnets frie fortelling, er vanskeligheter med å få fram barnets eget perspektiv. Gamst (2011) er opptatt av at viktige perspektiver dermed ikke kommer fram. I tillegg gir slik kommunikasjon asymmetri i relasjonen mellom barnet og den voksne. En følge av et slikt kommunikasjonsmønster er også at barnet gjøres til et objekt, og at barnet kan oppleve manglende anerkjennelse (Gamst, 2011).

Barna beskrev mange situasjoner der ulike former for makt og bestemmelser ble gjennomført, men uten at barna virket å oppfatte at det var det som skjedde. Eksempler på slik makt var når de voksne satte agendaen uten å informere om denne før møtet startet eller når de styrte samtalen tema og spørsmål. Et annet eksempel var at barna ble invitert til å bestemme, men da i forhold som ikke var av betydning for saken, som for eksempel hva de skulle spise eller hvor møtet skulle avholdes.

Barna hadde også utsagn som på flere måter stod i motsetning til det de sa om at de visste at de kunne være med å bestemme, eller at kontaktpersonen hørte på dem. For eksempel sa et av barna at han og kontaktpersonen pleide å kjøre bil i de fleste møtene, han var egentlig redd når han kjørte sammen med vedkommende, men han hadde ikke turt å fortelle henne det. Han hadde spesielt vært redd noen ganger fordi hun hadde sagt at hun var så trøtt og sliten, og så visste barnet at de skulle kjøre en lang biltur. En annen av barna sa «jeg sier ja fordi jeg ikke

vet hva som vil skje hvis jeg sier nei.. så jeg tør egentlig ikke så veldig å si nei». Tema var da knyttet til om barnet skulle delta i møte eller ikke.

Slike eksempler kan handle om enkeltsituasjoner der barna opplever at de ikke tør å si fra, selv om de i hovedsak opplever relasjonen til kontaktpersonen som rimelig trygg. Men det kan også handle om makt og en opplevelse av avmakt. Jærvinen og Mortensen (2005) omtaler ulike former for makt som av de involverte ikke oppfatter som maktutøvelse. Jærvinen og Mortensen bruker blant annet Foucaults begrep «eufemisert makt» om makt som gir seg ut for å være noe annet, for eksempel omsorg, støtte eller hjelp. Foucault omtaler slik forkledt og tildekket makt som vanskelig å oppdage, og vanskelig å protestere mot. I mange tilfeller vil hjelperne eller fagpersonene også oppfatte seg selv som nøytrale, og at de handler ut fra et synspunkt om å hjelpe og uten å være bevisst på sin maktutøvelse. Noen av uttalelsene fra barna viser at de ikke opplevde maktutøvelse som negativ. Men makt er likevel tilstede og preger samspillet mellom barnet og kontaktpersonene.

I samtalene med barna om barns deltakelse på et mer generelt grunnlag, var barna mer tydelig og direkte enn da jeg snakket med dem om deres egen deltakelse. Alle barna gav da mange konkrete og tydelige synspunkter på barns deltakelse og hvordan samarbeid med barneverntjenesten burde være. Det yngste barnet på 7 år sa blant annet at «alle bør få være med i møter så lenge de skjønner det de snakker om», noe som er helt i tråd med barnevernlovens § 6-3. Barna virket å lettere kunne være prinsipiell og tydelig om tema når problemstillingene ikke gjaldt dem selv. Barnas råd til barneverntjenesten (punkt 8.5) er eksempler på dette. Det kan være at barna syntes det var lettere å snakke om tema på en mer generell måte, både fordi de da ikke trengte å huske detaljer fra sin egen kontakt, men også fordi de slapp å ta hensyn eller være lojale mot sine foreldre eller kontaktpersoner. Men makt eller avmakt kan også være en faktor i barnas vurderinger.

Alle barna sa at de opplevde det som greit at familien mottok hjelp fra barnevernet, noe som støtter opp om at de opplever møtene som hjelp, og ikke som kontroll eller maktutøvelse. Skau (1992) omtaler en slik dobbelthet i relasjonen som barn med tiltak fra barneverntjenesten opplever fordi kontaktpersonen er i en hjelperposisjon og en maktposisjon. Barna opplever makt- og hjelperelasjonen også i forhold til at kontaktpersonen er en voksen, med de makt- og avhengighetsaspekter som ligger i det. Antonovsky (2000) benevnte dette som en underliggende dimensjon som handlet om makt, og der makten naturlig nok er ulikt fordelt. Barnet er avhengig av den voksne på mange områder, noe som gir motivasjon til handlinger

og måter barnet forholde seg på. Dette gjør det spesielt utfordrende for barna å skulle si fra om forhold ved relasjonen som de opplever vanskelig.

6.5 Barnas råd til kontaktpersonene i barneverntjenesten

Alle barna ble spurt om barnas råd til barneverntjenesten når de skal samarbeide med barna. Barna sa at kontaktpersonene i barneverntjenesten må snakke med alle barna, og barna må være involvert fra starten av. Et av barna sa at «ja, og så burde vi være innblandet, for det er litt sånn at det er bedre at jeg får vite det litt på forhånd.. jeg liker at jeg får lov å vite». Han sa også at det var viktig at barna var involvert hele tiden fordi det ellers kan bli litt skummelt. Et av barna på 9 år sa «Jeg synes ungene bør være involvert, de bør få vite at de får hjelp fra barnevernet, de bør være litt med». Alle sa at barna måtte få delta på møter hvis de vil det, og hvis de ikke ville det, så måtte de få informasjon etterpå. Flere av barna sa også at de syntes at møtene skulle være kortere, to av barna konkretiserte det til at møtene burde vare ca. en halv time. Fire av barna var også opptatt av at møtene var kjedelige, og at det måtte gjøres noe som gjorde at barna trivdes bedre i møtene, blant annet fordi det da var lettere å konsentrere seg.

Flere konkrete forslag kom fram, blant annet å gjøre aktiviteter sammen mens man hadde møte som for eksempel å spille tv- spill, spille fotball, eller gå på bowling. Å kjøre tur var et annet forslag. Et av barna sa også at møtene hadde vært mindre kjedelig hvis han hadde fått prate mer. Å ta seg tid slik at det ikke ble stress, og at den voksen ikke blir flau over det som blir sagt var andre ting som kom fram. Dette utsagnet handlet også om at de voksne måtte tåle å høre det som barnet fortalte.

Flere av barna var opptatte av kontaktpersonens kompetanse i å snakke med barn. Et av barna sa «det gjorde det mer kjedelig for jeg måtte svare på de samme spørsmålene nesten fire ganger... men grunnen til at det var kjedelig var at i slutten så hadde vi ikke mer å snakke om...og da ble det litt sånn at vi bare satt der...». Barnets beskrivelse kan handle om kontaktpersonens begrensede kompetanse i forhold til å snakke med barn, eller til å være tilstrekkelig sensitiv overfor barnets opplevelse av samtalen.

Viktigheten av å ha en kontaktperson som de kjente ble nevnt av flere. To av barna sa at det var viktig å bruke tid på å snakke om andre ting også slik at de ble godt kjent, og da var det ikke så skummelt å snakke om det som var vanskelig. Et av barna sa at han syntes det var vanskelig når han ikke kjente kontaktpersonen godt nok. Han sa blant annet «for når jeg kom inn så var det litt sånn at jeg fortalte litt om meg, og så var det rett på saken egentlig. Det var litt sånn... det gikk litt brått».

Alle barna ble spurt om hva som ville være til hjelp for dem når de skulle være med i møter. To av barna sa at de ville vite på forhånd hva de skulle snakke om i møtet slik at de kunne visste hva de skulle snakke om, og kunne skrive ned det de ville si. Begge foreslo å få en påminning på telefon om at møtet skulle være, slik at de kunne forberede seg. Et av barna ville vite mer om barnevernet, hva de gjør og hva de kan hjelpe til med. Barnet var spesielt opptatt av at han ville delta på møter som handlet om seg selv.

7 Et kritisk blikk på egen undersøkelse

Rekruttering av intervjupersoner var komplisert og tidkrevende. Med bakgrunn i godkjenningen fra NSD var det kontaktpersonene i barneverntjenestene som informerte foreldrene om undersøkelsen og det var foreldrene som informerte barnet i første omgang med utgangspunkt i informasjonsskrivet de fikk tilsendt i posten. Barnet mottok også eget informasjonsskriv (vedlegg 4). Framgangsmåten gjorde at jeg hadde liten kontroll på måten informasjonen ble gitt til barnet og hva barnet faktisk hadde fått med seg før jeg kom for å gjennomføre intervjuet. Barnas alder og manglende erfaring med deltakelse i forskning tilsier også at det kan ha vært vanskelig for dem å lese informasjonsbrevet og forstå hva de samtykket til. Jeg startet derfor alle intervjuene med å gjenta muntlig det som sto i informasjonsbrevet og be om også muntlig samtykke til deltakelse.

Et stort spørsmål knyttet til rekrutteringsprosessen og mitt utvalg er hvem det er som har samtykket til deltakelse, og hvem som ikke samtykket. Flere av foreldrene som samtykket fortalte om et godt samarbeid med barneverntjenesten. Jeg fikk også et inntrykk av at de tiltakene familiene mottok var av mindre inngripende karakter som besøkshjem og støttekontakt. En refleksjon jeg har gjort meg er om de som sa nei til å snakke med meg, er de som har et mer komplisert samarbeid med barneverntjenesten. I hvilken grad barna fra disse familiene deltar i egen barnevernssak og hvilke erfaringer de har fra denne kontakten, har jeg ikke fått mulighet til å undersøke.

I mine samtaler med barna har jeg vært opptatt av dialog og tilrettelegging for barnets frie fortelling. Utgangspunktet i forskningsintervjuet er likevel de spørsmålene og de tema som jeg bringer på bane, noe som gir en klar ramme for samtalen og for hvilke fortellinger barna kan skape og presentere i denne sammenhengen. Hennem (2010) hevder at profesjonsutøvere i samtaler med barn produserer kunnskap om barnets hverdag i tråd med hva som oppfattes som gyldig eller formålstjenlig i en barnevernssak. Jeg kan ikke utelukke at også jeg i forskningsintervjuet har påvirket hvilke fortellinger og erfaringer barna har skapt og fortalt.

Da jeg møtte barna for å intervju dem, var jeg for dem en fremmed person nesten uten kjennskap til barnet eller barnets situasjon. Etter kort informasjon om mitt prosjekt snakket jeg med dem om personlige og vanskelige forhold. Ved å gjennomføre intervjuet på en slik måte har jeg på mange måter gjort noe av det samme som jeg har kritisert som en uheldig praksis fra kontaktpersonens side, blant annet ved at barnet har fått begrenset informasjon og liten grad av hjelp til å danne seg mening. Ved å bruke elementer fra den dialogiske samtalemotoden, samt kommunikasjonsprinsippene der, har jeg forsøkt å minimere dette vanskelige forholdet.

På mange måter virket det lettere for barna å snakke generelt om barns deltakelse enn å snakke om seg selv, og om sin egen deltakelse. Dette kan handle om mange ting, for eksempel at de opplevde det vanskelig å huske hva som hadde skjedd, lojalitet til foreldrene eller vansker med å snakke med meg som er en fremmed om personlige ting.

Videre kunne jeg vanskelig kontrollere hvor mye informasjon barnet hadde fått før jeg møtte dem første gang, og i liten grad hjelpe dem med meningsdanning. Det var heller ikke i mitt mandat som masterstudent å gjennomføre oppfølgende samtaler med barna, ut over at jeg valgt å intervju dem to ganger. Jeg forsøkt å tydeliggjøre min rolle overfor barna innledningsvis i kontakten slik at de ikke skulle forvente at jeg kunne hjelpe dem og bidra til endring i barnas livssituasjon.

I undersøkelsen har jeg gjennomført 11 intervjuer med seks barn. Et av barna fikk jeg bare intervjuet en gang, da jeg ikke fikk kontakt med mor for å avtale intervju nummer to. Mor svarte heller ikke på den siste meldingen jeg sendte henne der jeg sa at jeg ikke kom til å ta kontakt flere ganger, og der jeg takket for hjelpen. Årsakene til at mor ikke svare på mine henvendelser vet jeg ikke. Så langt jeg kunne oppfatte skjedde det ikke noe spesielt i forbindelse med det første intervjuet som skulle tilsi at de ikke ønsket å delta videre. Å trekke samtykke er en rettighet informantene har og som informantene benyttet seg av. Jeg vet imidlertid ikke hvorvidt det var mor eller barnet som ikke ønsket å gjennomføre det andre intervjuet. Ved avslutning av det første intervjuet sa jeg til barnet at jeg skulle komme tilbake. I fall barnet ønsket en ny samtale og kanskje ventet på meg, er det problematisk at jeg ikke dukket opp.

8 Konklusjon

Formål med min undersøkelse er å bidra til økt kunnskap om yngre barns deltakelse i egen barnevernssak. Jeg har gjennomført 11 kvalitative forskningsintervju med seks barn i alderen 7- 11 år. Gjennom intervjuene har jeg fått kunnskap om barnas deltakelse i egen barnevernssak slik deltakelsen framstår fra barnas perspektiv.

Yngre barn involveres i dag i for liten grad i egen barnevernssak (jamfør Skauge, 2010), blant annet ut fra en begrunnelse om barnas behov for beskyttelse, og at yngre barn i liten grad bidrar med informasjon. I min undersøkelse har intervjupersonene i alderen 7-11 år deltatt og bidratt med viktig informasjon om sin egen situasjon. Et fellestrekk i intervjuene med barna var at de møtte meg på en åpen og interessert måte. Selv om det varierte noe, snakket de fleste av barna rimelig fritt, og det virket som om det var greit for dem å snakke med meg. Flere av barna ordsatte også at det hadde vært fint å prate med meg. Barna fortalte om egne erfaringer og opplevelser, men også om hva de mer generelt synes er viktig når barneverntjenesten skal samarbeide med yngre barn.

En overordnet premiss i drøftinger knyttet til barns deltakelse, er sammenhengen mellom deltakelse og barnets beste. Barnets beste er det grunnleggende prinsippet i alt arbeid som barneverntjenesten gjør. En viktig faktor for å sikre at beslutninger som tas er til barnets beste er å høre barnet (CRC/GC/12, s. 18). En slik overordnet forståelse har vært grunnleggende i min oppgave. Analyse og tolkning av barnas fortellinger sett i lys av en slik forståelse, samt Strandbus (2011) og Harts (1992) modell for deltakelse, viser at barna i utvalget i begrenset grad har deltatt i egen barnevernssak slik som forutsatt i barnekonvensjonen og i barnevernloven.

Alle barna har deltatt på møter med barneverntjenesten, og de beskriver i hovedsak en positiv opplevelse av møtene. Jeg har ikke vært i kontakt med kontaktpersonene til barna, men ut fra det barna fortalte, virker det som om kontaktpersonene har hatt et ønske og en intensjon om å involvere barna. Barnas positive erfaringer og opplevelser kan knyttes til at alle barna beskrev kontaktpersonene i positive ordelag.

Barnas i hovedsak positive opplevelse av egen deltakelse kan på mange måter framstå som et paradoks når en ser på den begrensede tilretteleggingen og inkluderingen som gjøres fra barneverntjenestens side. Min undersøkelse viser at flertallet av barna ikke har mottatt informasjon på en slik måte at de har god nok kjennskap til hva barneverntjenesten er. Barnas rettigheter og tydeliggjøring av forventninger til barnets deltakelse er i liten grad snakket med

barna om. Flertallet av barna hadde begrenset kjennskap til sitt tiltak i barnevernet. Barna mottok i liten grad informasjon før møtene, noe som vanskeliggjorde både å danne seg mening, og å ytre mening. Flere av barna fortalte også at de ikke fikk tilstrekkelig hjelp til å ta opp tema som de ønsket å snakke om. En konsekvens kan være at barnas eget perspektiv i for liten grad kom fram i møtet, og at barnas mening i liten grad har innvirket på de beslutningene som er tatt. Alle disse forholdene har vanskeliggjort reell deltakelse.

Alle barna vektla i sine råd til barneverntjenesten at det var viktig at barna er involvert og får delta når de ønsker det. To av barna sa at de ikke var opptatte av å delta for å kunne bestemme, og de uttrykte at de hadde tillit til at de voksne fattet gode avgjørelser for dem. Barna kom med flere konkrete råd for å tilrettelegge for reell deltakelse. Rådene vil bli oppsummert i neste del som konkrete forslag for å forbedre barneverntjenestens praksis når barn skal delta i egen barnevernssak.

8.1 Implikasjoner for praksis

En viktig forutsetning for at barnas råd skal kunne gjennomføres, er at det i barneverntjenesten finnes strukturer og arenaer som tilrettelegger slik at barna gis mulighet til å fremme sine synspunkter som et ledd i saksbehandlingen i barnevernet (Strandbu og Vis, 2012). Tidligere i oppgaven ble en tre- trinns møtemodell (Strandbu og Vis, 2012) beskrevet. En viktig premiss ved implementering av modellen er at det samtidig arbeides med en bevisstgjøring knyttet til kontaktpersonenes syn på barna som subjekt og som reelle samarbeidspartnere (jamfør Juul, 2010). Implementering av tre- trinns modellen forutsetter at kontaktpersonene i barneverntjenesten har et barneperspektiv som ser på barnet som subjekt og som en viktig aktør i sin egen sak.

Modellen består av en forberedende samtale, selve møtet med barnet, og en oppfølgende samtale. Implementering av tre- trinns modellen vurderer jeg vil tilrettelegge for reell deltakelse for barna. Ut fra egen erfaring mener jeg en slik modell vil være gjennomførbar i de fleste barneverntjenester uten for store omkostninger økonomisk, tidsmessig, eller i forhold til kompetanse hos kontaktpersonene. Internkontroll og ledelse (jamfør Riksrevisjonens rapport, 2011- 2012) ved implementering av møtemodellen er nødvendig for å sikre at oppgavene på de ulike trinnene gjennomføres ut fra modellen. Dagens ordning med tillitsperson, jf. medvirkningsforskriften § 8, innebærer at det delvis eksisterer ordninger i dag som kan brukes på en slik måte som foreslås i tre- trinns modellen.

8.1.1 Barnas konkrete råd til barneverntjenestene

Kontaktpersonen må gi informasjon til barnet om hva barnevernet er, og hvorfor barnevernet skal hjelpe familien. Kontaktpersonen må presentere seg og si hvorfor de kommer hjem til barnet, og de må snakke med både foreldrene og barnet. Kontaktpersonene må snakke med alle barna, uavhengig av alder, så lenge barna skjønner hva de snakker om. Barna ønsker å ha en fast kontaktperson å snakke med slik at de kan bli godt kjent.

Barna må få delta og være involvert helt fra starten av tiltaket. Barna må få delta på møter hvis de vil. Hvis barna ikke vil, så må de få informasjon i etterkant av møtet. Kontaktpersonen må ta seg tid til å snakke om andre ting enn bare det som er vanskelig, fordi det er viktig å bli litt kjent først. Det er viktig å bruke god tid i samtalen slik at barnet tør å si det han har tenkt på. Møtene må ikke vare for lenge, to av barna gav råd om ca. en halv time. Møtene må tilrettelegges slik at de blir mer barnevennlige og mindre kjedelige.

Barna må få være med å bestemme agenda i møtet, og de må vite på forhånd hva som er agenda slik at de kan forberede seg og skrive ned det de vil snakke om. Det er til hjelp å få en tekstmelding på telefon som påminning før møtet slik at barna husker å forberede seg. I møtet må kontaktpersonen la barna prate mer. Etter møtet må barna få vite hva som skjer med det som er bestemt.

Flere av barnas forslag er helt i tråd med trinnene i tre-trinns modellen. Eksempler på dette er at kontaktpersonen må snakke med barnet, barna vil være med å bestemme agenda i møtet, og barna vil vite hva som skjer i etterkant av møtet.

9 Avslutning

Barnas fortellinger om egne erfaringer og opplevelser samt deres råd, må forstås som at også de yngste barna ønsker delta i egen barnevernssak. Barnas fortellinger kan også forstås som at de ser på seg selv som kompetente og meningsberettiget i egen sak, samt at de ønsker mer innflytelse. Barnas synspunkter sammenfaller med det som Strandbu og Vis (2008) påpeker, nemlig at barn har kompetanse og innsikt som barnevernet ikke etterspør. Ved å tilrettelegge for deltakelse på en slik måte som barna foreslår, vil barneverntjenesten få tilgang på viktig kunnskap om barnets omsorgssituasjon, samt tanker og meninger som er avgjørende når barnets beste skal bestemmes. For å tilrettelegge for reell deltakelse er barna avhengig av at de voksne ser på barna som subjekter og som reelle samarbeidspartnere, samt at de voksne er

villige til å gi fra seg makt og innflytelse til barna (jamfør Bache Hansen, 2011). I tillegg må der tilrettelegges strukturer og arenaer for barnas deltakelse.

10 Litteraturliste

- Antonovsky, Aaron** (1987). *Helbredets mysterium* (Dansk utgave, 2000). København: Hans Reitzels forlag
- Bache- Hansen, Elisabeth** (2011). *Teoretiske perspektiver i synet på ungdoms medvirkningen litteraturgjennomgang*. Rapport. Oslo: Nova
- Bache- Hansen, Elisabeth** (2012). «Barn». De nasjonale forskningsetiske komiteene. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Barn/> (lastet ned 20.2.17.)
- Bache- Hansen, Elisabeth og Frønes, Ivar** (2012). *Metoder og perspektiver på barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal akademiske
- Bae, Berit** (2006). Dilemmaer ved barns medvirkning. I: Bae, Berit, Eide, Brit Johanne, Winger, Nina og Kristoffersen, Aud Eli. *Temahefte om barns medvirkning*, s. 6-26. Kunnskapsdepartementet, publikasjonskode F-4217 B.
- Christiansen, Øivin** (2015). Bakgrunn. I: Christiansen, Øyvinn, Bakketeig Ellisiv, Skillbred Dag, Madsen, Christian, Skaale Havnen, Karen J, Aarland, Kristin, og Bache- Hansen Elisabeth. *Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest).
- Docherty, Shannon og Sandelowski, Margarete** (1999). *Focus on Qualitative Methods, interviewing Children*. I: kompendium HEL 3504, høst 2013
- Eide, Britt J og Winger, Nina** (2006). Dilemmaer ved barns medvirkning. I: *Temahefte om barns medvirkning*, s. 28-50. Kunnskapsdepartementet, publikasjonskode F-4217 B, 2006.
- Gamst, Kari Trøften** (2011). *Profesjonelle barnesamtaler, å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, Liv Mette, Seim, Sissel, Ulvik, Oddbjørg Skjær** (2012). *Barns rett til deltakelse i barnevernet, samspill og meningsarbeid*. I: Sosiologi i dag, årgang 42, nr. 3-4/2012, s. 54-78.
- Hart, Roger** (1992). *Chilnderens participation, from tokenism to citizenship*. Firenze: Unicef.
- Haugli, Trude** (2012). Hensynet til barnets beste. I: Høstmælingen, Njål, Kjørholdt, Elin Saga, Sandberg, Kirsten (red). *Barnekonvensjonen, barns rettigheter i Norge (s. 51-72)*, Oslo: Universitetsforlaget, 2012

Hennum, Nicole (2010). *Mot en standardisering av voksenlivet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne*. I: Sosiologi i dag, årgang 40, nr. 1-2/2010, s. 57-75

Hennum, Nicole (2015). *Makten i barnet*. I: Norges barnevern nr. 2- 2015, vol. 92 s. 124-138.

Henriksen, Lars Skov og Prieur Annick (2004). *Et nytt perspektiv på makt i det sociale arbejde*. I: Dansk sociologi, nr.3/15, årg. 2004.

Jærvinen, Margaretha og Mortensen, Nils (2005). *Det magtfulle møde mellom system og klient- teoretiske perspektiver*, s. 9-27. I: Jærvinen, Margaretha, Elm Larsen, J. og Mortensen, Nils. *Det magtfulle møde mellom system og klient*. Århus: Århus universitetsforlag

Juul, Randi (2010). *Barnevernsarbeidernes barneperspektiv og praksiser i møte med barn og unge i vanskelige livssituasjoner*. I: Norges barnevern nr. 1/ 2004, s. 59-68. (Revidert 2010)

Killen, Kari (2004). *Sveket, omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget

Lichtwarck, Willy og Clifford, Graham (2010). *Modernisering i barnevernet, ideologi, kontekst og kompetanse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Neumann, Cecilie B. og Neumann, Iver B. (2012). *Forskeren i forskningsprosessen, en metodebok om situering*. Oslo: Cappelen Damm as.

Nilssen, Vivi (2012). *Analyse i kvalitative studier, den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.

Opdal, Paul Martin (2002). *Barnerettighetene*, s. 2-10. I: Mennesker og rettigheter 4/2002

Raundalen, Magne (2006). *Samtalen med små barn om samlivsbrudd og barnefordeling – en reflekterende veiledning*. I: *Samtaler med små barn i saker etter barneloven*. Artikkelsamling, utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet, Q 1106B, 2006

Rendalen, Knut, Ellingsen, Ingunn T, Studsrød, Ingunn, Willumsen, Elisabeth (2013). *Portvakt eller døråpner, å rekruttere informanter til barnevernforskning*. Norges Barnevern nr. 1-2013, vol. 90, s. 18-31.

Riksrevisjonens undersøkelse om det kommunale barnevernet og bruken av statlige virkemidler. Dokument 3:15 (2011–2012). ISBN 978-82-8229-179-8. Bergen: Fagbokforlaget AS

- Seim, Sissel og Slettebø, Tor** (red.) (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjervheim, Hans** (1976). *Deltakar og tilskodar og andre essay, s.71-87*. I: kompendium Grunnlagstenkning i barnevern, Hel 3500, Universitetet i Tromsø 2014
- Skau, Greta Marie** (1992). *Mellom makt og hjelp*. Oslo: Tano Aschehaug
- Skauge, Berit** (2010). *Er det noen som vil høre på meg? Har endringer i barnevernloven, organisering av kommunale tjenester og innføring av nytt fagdataverktøy, der fokus har vært økt brukermedvirkning og deltakelse fra barnet, medført endringer i praksis? Blir barnets stemme mer framtrædende?* Masteroppgave. Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Smith, Lucy** (2012) «FN s konvensjon om barnets rettigheter». I: Høstmælingen, Njål, Kjørholdt, Elin Saga, Sandberg, Kirsten (red), *Barnekonvensjonen, barns rettigheter i Norge* (s. 17-29). Oslo: Universitetsforlaget.
- Solberg, Anne** (2012). *Reflections on interviewing children living in difficult circumstances: courage, caution, and co- production*. International Journal of Social Research Methodology, 2014. Vol 17, No. 3, s. 233- 248.
- Statens Helsetilsyn** (2012). *Mytar og anekdotar eller realiteter? Barn med tiltak fra barnevernet og tjenester fra psykisk helsevern for barn og unge*. Ei kunnskapsopsummering. Statens helsetilsyn, Oslo, 2012.
- Strandbu, Astrid** (2008). *Hvordan legge til rette for barns deltakelse i familierådets beslutningsprosess?* Temahefte utgitt av Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.
- Strandbu, Astrid** (2011). *Barnets deltakelse, hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Strandbu, Astrid og Thørnblad, Renee** (2010). *Sårbare barn som deltakere i kvalitativ forskning, forskningsetikk og etisk forskning*. I: Barn nr.1 2010:s. 27-41, ISSN 0800-1669, 2010. Norsk senter for barneforskning.
- Strandbu, Astrid og Vis, Svein Arild** (2008). *Barns deltakelse i barnevernssaker*. Barnevernets utviklingssenter, Nord Norge
- Strandbu, Astrid og Vis, Svein Arild** (2012). *Barn som subjekter i barnevernet*. I: *Barn i Norge, Rettssikkerhet i barnevernet?* Organisasjonen Voksne for barn, Oslo.

Ulvik, Oddbjørg Skjær (2009). *Barns rett til deltakelse- teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn*. I: Tidsskrift for norsk psykologforening 49/ 2009, s. 1148-1154.

Svartdal, Frode (2014). *Psykologiens forskningsmetoder*, 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Thagaard, Tove (2013). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*, 4. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Vis, Svein Arild (2016). *Undersøkelsesarbeidet i barnevernet: fra bekymring til beslutning*. Prosjekttilbud fra RKBU-Nord til Barne- ungdoms og familiedirektoratet

Aadland, Einar (2011). «Og eg ser på deg», *vitenskapsteori i helse og sosialfag*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Nettadresser:

FN s barnekonvensjon:

<http://www.fn.no/FN-informasjon/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen>

FN, Komiteen for barnets rettigheter, generell kommentar nr. 12 (2009):

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnets-rettigheter/generell-kommentar-12.pdf>

Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (2016, 4. utgave):

<https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

Forskrift om medvirkning og tillitsperson (2014):

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-06-01-697?q=forskrift> om medvirkning

Høring av forslag om barns rett til å samtykke til deltakelse i forskning, Helse og omsorgsdepartementet:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-av-forslag-om-barns-rett-til-a-samtykke-til-deltakelse-i-forskning/id2536358/>

Lov om barneverntjenester (1992, nr. 100):

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernloven>

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, Menneskerettighetsloven:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30?q=lov> om menneskerettigheter

NOU 2016:16, Ny barnevernslov, Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-16/id2512881/sec1>

Norges Grunnlov (1814):

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5

Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunen:

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0007/DDD/PDFV/284439-q-1101.pdf>

11 Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 2: Informasjonsbrev til barneverntjenestene

Vedlegg 3: Informasjonsbrev og samtykkeerklæring til foreldre

Vedlegg 4: Informasjonsbrev og samtykkeerklæring til barn

Vedlegg 5: Intervjuguide

Vedlegg 6: Følelseguide

Vedlegg 1:

Astrid Strandbu
Regionalt kunnskapssenter for barn og unge UiT Norges arktiske universitet

9037 TROMSØ

Vår dato: 30.06.2016

Vår ref: 48754 / 3 / ASF

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 25.05.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>48754</i>	<i>Barns deltakelse i egen barnevernsak</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>UiT Norges arktiske universitet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Astrid Strandbu</i>
<i>Student</i>	<i>Anette Wolden</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Amalie Statland Fantoft

Kontaktperson: Amalie Statland Fantoft tlf: 55 58 36 41

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg 2:

Informasjonsskriv til barneverntjenestene i kommune

Vedr. hjelp til å rekruttere informanter til undersøkelse om «Barns deltakelse i egen barnevernssak»

Viser til telefonsamtale med leder i barneverntjenesten i forrige uke. Tusen takk for at dere vil bidra til økt kunnskap om de minste barnas medvirkning i egen barnevernssak. Vedlagt følger informasjons- og samtykkeskriv som jeg ber dere sende til foreldrene og til barnet.

Informasjon om undersøkelsen

Jeg er utdannet vernepleier, ferdig i 1988. Siden har jeg jobbet i barneverninstitusjon, på foreldre / barn avdeling, og med foreldreveiledning. Jeg jobber som nestleder/ fagleder ved Vesterålen barnevern. Jeg er for tiden deltidsstudent ved Universitetet i Tromsø, der jeg tar en mastergrad i barnevern. Som en del av studiet skal jeg skrive en masteroppgave med tema «barns deltakelse i egen barnevernssak». Min veileder er førsteamanuensis Astrid Strandbu ved Regionalt kompetansesenter for barn og unge ved UiT Norges arktiske universitet.

Barns rettigheter knyttet til å medvirke i egen barnevernssak er blant annet nedfelt i Barnekonvensjonen, barnevernloven og Grunnloven. Til tross for dette viser flere undersøkelser at særlig yngre barns medvirkning er vanskelig å få gjennomført i praksis. Mange kommuner har de siste årene jobbet systematisk med dette temaet, blant annet gjennom utviklingsprosjektet «Mitt liv». At deres barneverntjeneste har valgt å jobbe spesielt med dette temaet er en av grunnene til at jeg henvender meg til dere.

Også i forskning har barn i liten grad vært involvert som informanter i produksjon av ny kunnskap. I min undersøkelse ønsker jeg å snakke med barn i alderen 7-12 år for å høre deres erfaringer med å delta i egen barnevernssak. Målsettingen med dette er å synliggjøre hvordan barn i denne aldersgruppen opplever samarbeidet med barnevernet, i hvilken grad de opplever å få medvirke i egen sak, og hva de synes er viktig i forhold til dette temaet.

Rekruttering av utvalget

Jeg vil intervju 6-8 barn i alderen 7-12 år, der det er fattet et vedtak etter Bvl. § 4.4 som gjelder hjelpetiltak for barn og barnefamilier. For å tilrettelegge for barnas deltakelse i intervjusituasjonen, vil jeg snakke med hvert av barna to ganger med ca. 4 ukers mellomrom. Dette for å tilrettelegge for tillit og trygghet i intervjusituasjonen, og for å kunne følge opp tema som barna bringer inn. Jeg ønsker å avgrense utvalget til saker som fortsatt er aktiv, og som har vart mer enn 6 måneder.

Rekruttering av informanter

Informert samtykke er et absolutt krav i forskning. For at barn i målgruppen for denne studien skal kunne delta i forskning, må foreldrene først samtykke til dette. Jeg trenger hjelp fra dere til å informere og spørre foreldre og barn om deltakelse i studien. Jeg sender vedlagt informasjons- og samtykkeskriv til foreldrene og til barnet, og ber om at dere sender disse til aktuelle familier innen målgruppen for studien. Hvis dere har mulighet til å snakke med foreldrene om deltakelse før dere sender skriven til dem, så er det positivt.

For at barn under 15 år skal kunne delta i forskning, må foreldrene først samtykke til dette. Foreldre som samtykker blir bedt om å informere barnet muntlig og skriftlig. Dersom barnet samtykker til å delta i forskningsintervju skal foreldrene returnere undertegnet samtykkeerklæring til meg i vedlagte ferdigfrankerte konvolutt. Jeg vil i tillegg informere muntlig om undersøkelsen ved første møte med foreldre og barn for å sikre at de er godt informert om formålet med forskningen, og deres rettigheter som informanter i forskning.

Forskningsetiske retningslinjer

Jeg har taushetsplikt, og alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Alle opplysningene vil bli anonymisert, dvs. at jeg vil forandre navn, alder, bosted, slik at det ikke vil være mulig å gjenkjenne deltakerne. Prosjektet er godkjent av NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste). Resultatene fra undersøkelsene vil bli publisert i min masteroppgave i mai-2017.

Deltakerne vil få informasjon om at det er frivillig å delta, og at de på ethvert tidspunkt kan trekke samtykket. Barneverntjenesten vil ikke få informasjon om det som framkommer i intervjuet, utover det som kommer i den ferdige publikasjonen. Hvis det er ønskelig kan jeg legge fram resultatene av undersøkelsen for dere når jeg er ferdig med masteroppgaven. Dette avtaler vi etter hvert.

Ta gjerne kontakt for hvis dere har spørsmål, innspill eller kommentarer.

På forhånd takk for hjelpen.

Med hilsen

Anette Wolden

Telefon 911 65 110 eller

Anette.wolden@gmail.com

Vedlegg 3:

Informasjonsskriv til foreldrene

Forespørsel om deltakelse i undersøkelse om «Barns deltakelse i egen barnevernssak»

Mitt navn er Anette Wolden. Jeg jobber i det statlige barnevernet som rådgiver, og bor i Vesterålen. I tillegg er jeg deltidsstudent ved Universitetet i Tromsø, der jeg tar en mastergrad i barnevern. I min masteroppgave skal jeg skrive om yngre barns erfaringer med å få si sin mening når familien er i kontakt med barnevernet. Jeg henvender meg til deg/dere for å be om samtykke til å snakke med ditt barn som er mellom 7-12 år, i forbindelse med min undersøkelse.

Barns rettigheter knyttet til å få si sin mening når familier er i kontakt med barnevernet er blant annet beskrevet i Barnekonvensjonen, barnevernloven og Grunnloven. Men forskning viser at barnevernet i praksis snakker lite med mindre barn. I min undersøkelse skal jeg snakke med barn i alderen 7-12 år for å høre deres tanker og meninger om barneverntjenestens kontakt med dem. Målsettingen med dette er å få mer kunnskap om hvordan barn i denne aldersgruppen opplever samarbeidet med barnevernet, i hvilken grad de opplever at de får si sin mening og hva de synes er viktig. Slik kunnskap er viktig for at ansatte i barnevernet skal få mer kunnskap om hva barn selv er opptatt av. På den måten kan vi som jobber med dette til daglig, legge bedre til rette slik at flere barn i barnevernet opplever at de blir tatt på alvor og får si sin mening.

For å tilrettelegge for en god og trygg samtale med barnet ditt/deres, ønsker jeg å snakke med barnet to ganger, med ca. 4 ukers mellomrom. Hver samtale vil vare ca. 20-30 minutter. For at barn under 15 år skal kunne delta i forskning, må foreldrene først samtykke til dette. Dersom du/ dere synes det er ok at ditt/ deres barn deltar ved å bli intervjuet, ber jeg deg/ dere om å spørre om barnet selv ønsker å treffe meg. Du kan lese informasjonsbrevet til barnet, eller gi informasjonen muntlig. Dersom du/ dere sier ja til å treffe meg, vil jeg gi mer informasjon om hva det innebærer å delta.

Jeg har taushetsplikt, og alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det betyr at ingen andre enn meg vil vite hva barnet ditt/deres har svart. Barneverntjenesten vil ikke få informasjon om det barnet forteller i intervjuet. Det er et unntak fra denne regelen. I barnevernloven står det at hvis jeg får vite om alvorlig omsorgssvikt så er jeg pliktig til å melde dette til barnevernet. Alle opplysningene vil bli anonymisert, dvs. at jeg vil forandre navn, alder, bosted, slik at det ikke vil være mulig å gjenkjenne deltakerne. Prosjektet er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Resultatene fra undersøkelsene vil bli publisert i min masteroppgave i mai 2017. Det er frivillig å delta, og både foreldre og barna kan på ethvert tidspunkt trekke samtykket. Dersom du eller barnet ditt ikke vil delta i undersøkelsen, eller hvis noen av dere senere trekker samtykket, vil ikke dette få noen konsekvenser for familiens kontakt med barneverntjenesten.

Hvis du/dere sier ja til at barnet kan delta i intervjuet, ber jeg om at du/ dere underskriver vedlagte samtykke erklæring og sender den i vedlagte ferdigfrankerte svarconvolutt til meg. Jeg vil deretter ta kontakt med deg/ dere for å avtale første møtetidspunkt og sted. Jeg har inngått en avtale med barneverntjenesten i din kommune om at de tar kontakt med deg om ca.

to uker for å høre om du har noen spørsmål om denne henvendelsen eller undersøkelsen. Du kan også ta direkte kontakt med meg dersom du har noen spørsmål.

Gjennomføring av intervju

For å tilrettelegge for en god og trygg samtale med barnet ditt/ deres, ønsker jeg å snakke med barnet to ganger med ca 4 ukers mellomrom. Hver samtale vil vare 20-30 min. Dersom barnet ønsker å ha noen med seg til denne samtalen går det helt fint. Vi avtaler hvor samtalen skal gjennomføres. Jeg kan godt komme hjem til dere hvis dere ønsker det.

Takk for at du tok deg tid til å lese dette. Ta gjerne kontakt med meg for spørsmål eller kommentarer.

Med hilsen

Anette Wolden

Telefon 91165110, eller

Anette.wolden@gmail.com

Samtykke erklæring

Jeg/vi har lest informasjonen om undersøkelsen «Barns deltakelse i egen barnevernssak». Jeg/vi samtykker til at min/vår datter/sønn kan delta i undersøkelsen.

Sted/ dato: _____

Navn: _____

Navn: _____

Adresse: _____

Telefon: _____

Vedlegg 4:

Informasjonsskriv til barnet

Vil du bli intervjuet av en forsker?

Jeg heter Anette Wolden. Du får dette brevet fordi du og familien din har kontakt med barneverntjenesten. Jeg forsker på om barn får si det de mener til barnevernet og lurer på om du vil bli intervjuet om dette. Dersom du vil det, kommer jeg hjem til dere for å snakke med deg om dette. For at vi skal bli litt bedre kjent ønsker jeg at vi snakker sammen to ganger, først en gang, også en gang til etter fire uker. Hver samtale vil vare ca. 20-30 minutter.

I Norge har vi flere lover og bestemmelser som sier at barn har rett til å få si det de mener til barnevernet. Til tross for dette viser forskning at dette er vanskelig å få til. I mitt forskningsprosjekt vil jeg å snakke med barn i alderen 7-12 år i familier som har kontakt med barnevernet, for å høre om deres erfaringer med å få si det de mener. Jeg ønsker også å vite mer om hva barn selv synes er viktig, slik at de som jobber i barnevernet kan få vite det.

Jeg har taushetsplikt. Ingen andre enn meg vil vite hva du har svart. Det er et unntak fra denne regelen. I barnevernloven står det at hvis jeg får vite om alvorlig omsorgssvikt så må jeg melde dette til barnevernet. Jeg vil ta opp samtalen med deg på bånd, og skrive denne ut etterpå. Navn eller andre ting du forteller som kan gjenkjennes, vil bli tatt bort i utskriften. Ingen skal kunne kjenne igjen det du har sagt, eller at du har deltatt. Når jeg er ferdig med undersøkelsen vil jeg skrive en oppgave som handler om resultatene fra samtalene med alle barna. Når jeg har levert oppgaven min vil alle opptak og utskrifter bli slettet.

For at barn under 15 år skal kunne delta i undersøkelser som dette, må foreldrene først si ja. Dersom foreldrene sier ja, kan barna spørres om de vil delta. Du bestemmer derfor selv om du vil være med eller ikke. Dersom du ikke ønsker å delta i undersøkelsen, eller hvis du senere vil trekke deg, vil ikke dette få noen konsekvenser for deg eller familien din.

Hvis du sier ja til å være med på intervjuet, ber jeg om at du skriver under på «samtykke erklæringen» på neste side. Hvis du har noen spørsmål om undersøkelsen kan du spørre dine foreldre om dette, eller du kan ringe meg.

Med hilsen

Anette Wolden

Telefon 91165110 eller

Anette.wolden@gmail.com

Samtykke erklæring

Jeg har lest informasjonen som jeg har fått om undersøkelsen «Barns deltakelse i egen barnevernssak», og jeg sier ja til å bli intervjuet.

Sted/ dato: _____

Navn: _____

Vedlegg 5:

Intervjuguide:

Tema: Barns deltakelse i egen barnevernssak

1. Husk: Samtaleform:

- Vektlegge innføring av dialogen som kommunikasjonsmønster/ tilrettelegge for fri fortelling
- Som et utgangspunkt skal jeg følge barnets fortelling, og barnets tema
- Være oppmerksom på fortellingens tre beskrivelsesnivå (kontekstuelle plan, handlingsplan, opplevelsesplan jf. Gamst og Langballe)
- Husk fokus på deres erfaringer og deres opplevelser!

2. Kontaktetablering:

- Fokus på å skape kontakt og tillit. Samtale om nøytrale tema/ bli litt kjent
- Takke for at barnet og den voksne har sagt ja til å møte meg, og at barnet har sagt ja til å bli intervjuet
- Etablere dialogen som kommunikasjonsmønster
- Fokus på barnet, trygge barnet
- Be barnet fortelle litt om seg selv, interesser o.l. , deretter fortelle kort om meg selv:
- *Fortell om familien din, hvem er i familien din som bor her sammen med deg*
- *Hvor går du på skolen, hva liker du å gjøre?*
- *Jeg jobber med barnevern, men i en annen kommune på et annet sted enn her. I tillegg studerer jeg på universitetet i Tromsø, og der skal jeg skrive en oppgave som handler om barn som er i kontakt med barnevernet.*

3. Innledende prosedyre

- Kort presentasjon av undersøkelsen min
- *Mange barn i Norge får hjelp eller er i kontakt med barneverntjenesten der de bor. Jeg vet at barneverntjenesten har kontakt med deg og dine foreldre. Jeg har bedt om å få snakke med deg fordi jeg vil vite mer om hva du synes er viktig i forhold til at barneverntjenesten gjør når de har kontakt med deg og familien din.*
- *Viktig at alle barn, også de som er så gammel som hun/ han er får sagt hva de synes er viktig om kontakten med barnevernet, på den måten kan de hjelpe alle oss som jobber med dette slik at vi får vite mer om hva barna er opptatte av*
- *Jeg skal snakke med barn i alderen 7-12 år for å få vite mer om deres erfaringer og opplevelser i kontakt med barneverntjenesten. (Hvis det er naturlig, - si noe gjennom bruk av begreper som er forståelig for barna om at jeg er spesielt opptatt av informasjon og deres deltakelse i egen sak)*
- *Jeg har taushetsplikt, det betyr at det som barnet forteller ikke kommer til å bli fortalt til noen andre.*
- *Jeg vil ta opp samtalen, men dette vil bli slettet så snart jeg er ferdig med oppgaven som jeg skal skrive.*
- *Informere om meldeplikt*
- *Gi nødvendig og tydelig informasjon:*
- *Vi skal snakke sammen i dag i ca ½ time, deretter skal vi avtale at jeg kommer tilbake en gang til. Tidspunkt skal vi avtale i dag.*
- *Jeg håper at hun/ han kan fortelle mest mulig det slik som de har opplevd det, og at han/ hun forteller både ting som de synes har vært bra, og ting som har vært vanskelig hvis det har vært sånn.*

- Avklaring av viktigheten av dialog som kommunikasjon: *Når vi skal snakke sammen nå, så er det veldig fint for meg hvis du forteller så godt du kan først, og så skal jeg spørre litt etter hvert.*

4. Introduksjon til tema:

- *Nå har vi snakket litt sammen undersøkelsen min, og litt om det vi skal gjøre i lag i dag. (oppsummere kort det vi har snakket om). Nå skal vi gå over til selve spørsmålene som handler om deg og din kontakt med barneverntjenesten.*

5. Kontekstuell nivå (beskrivelser av ytre forhold som tid, sted, antall, personer osv):

- *I barnevernet er det noen som pleier å snakke med foreldrene dine, er det noen av dem som har snakket med deg? Fortell om det.*
- *De fleste som har kontakt med barnevernet har en eller to personer der som de blir best kjent med, som de snakker mest med. Er det slik for deg? Hva heter vedkommende? Har du snakket med kontaktperson (bruk navn) alene?*
- *Husker du hvor mange ganger dere har snakket sammen?*
- *I samtalen med kontaktpersonene:*
- *Når du har møtt hun/han fra barnevernet, hva pleier dere å gjøre ? Bygge ut fortellingen , med utgangspunkt i det barnet forteller.*

6. Handlingsnivået:

- *Fortell om møtet/ møtene (hvem var der, hvor var det, hvor satt du, hvor satt de andre)*
- *Fortell om det som skjedde i møtet*
 - *Visste du hva dere skulle gjøre/ snakke om på forhånd?*
 - *Hva snakket dere om?*
 - *Det som dere snakket om, var det du som hadde bestemt det, eller var det kontaktperson (bruk navn)?*
 - *Var det noe du skulle ønske at dere hadde snakket om?*
- *Hjelp til meningsdanning;*
 - *«det er ikke alltid så lett å vite hva en mener, hvordan synes du det var ? Fikk du evt hjelp til det ?*
 - *Fikk du hjelp til å si hva du syntes var viktig?*
 - *Opplevde du samtalen som nyttig/ viktig?*
 - *Opplevde du at det du sa ble tatt på alvor?*
- *I Norge så er det slik at det er bestemt en del om hva som er bra for barn, og hvordan vi voksne skal oppføre oss mot barn. Kanskje har de snakket om dette på skolen? Det er dette som kalles for at barn har forskjellige rettigheter. Er dette et ord som hun/ han har hørt før? Kjenner barnet til noen rettigheter som de har ? , evt. hvilke?*
- *Alle har forskjellige rettigheter, rettigheter knyttet til å være barn/ hva som er lov/ ikke lov. Lover og regler som bestemmer hva som barn har rett til i Norge. F.eks. at barn har rett til å gå på skolen, rett til å ikke bli slått*
- *Er det noen som har snakket med deg, og fortalt deg hvilke rettigheter du har / hvilke regler som finnes i forhold til hva barn skal være med på når de er i kontakt med barnevernet?*
- *Når familien er i kontakt med barnevernet så har barnet rett til å få*
 - *Informasjon om hva som skjer*
 - *Rett til å si hva du mener*
 - *Det du sier skal tas med når det skal bestemmes noe*
 - *Fått være med på møter*
 - *Dette skal skje flere ganger mens familien har kontakt med barnevernet*

7. Det emosjonelle nivå:

- Etter møtet med han/hun/ kontaktpersonen,- hvordan hadde du det da? (Eks. usikker, fornøyd, sliten, spent, redd eller andre følelser) Evt. bruk følelsesarket som hjelpeark til å ordsette følelser) (det emosjonelle nivået)
- Opplevde du å bli respektert? (omformuler begrepet, eks. lyttet han/hun på det du hadde å si, hvis du sa at du ikke visste/ ikke ville svare, ble dette lyttet til?)

8. Barnas råd?

- Hvis du skulle gi et råd til barnevernet om hva du synes er viktig at de gjør når de skal hjelpe andre barn som de er i kontakt med, hva vil du si til dem da?
- Hvis du fikk bestemme, hva ville du at barnevernet skulle hjelpe deg og din familie med.
- Hva synes du er bra med det at barnevernet har kontakt med familien din?
- Er det noe som du synes ikke er bra med det / er vanskelig?

Som hjelp kan jeg bruke skalering på disse spørsmålene, (Eks. «på en skala fra 1-10,- i hvor stor grad opplevde du at du også bestemte hva dere skulle snakke om / evt. bruk skala med smilefjes for å få barnet til å gi et bilde av sin opplevelse)

1/Helt uenig

5

10/Helt enig

9. Avsluttende fase:

- Avslutte positivt
- Oppsummere det vi har snakket om, sjekke ut hvis det er noe jeg er usikker på
- Barnet kan stille spørsmål hvis lurer på noe
- Avtal evt et nytt møte, si noe om tema for dette
- Utforske hvordan barnet har det her og nå/ hvordan dette har vært for barnet
- Takke barnet for at han/hun har snakket med meg

Vedlegg 6: Følelsesguide, her er en som et av barna har fylt ut:

0,0

Følelsesguide

7

Aggressiv	Dristelig	Usikker	Arrogant	Kjedsom	Forsiktig
Kald	Konsentrert	Selvsikker	Nyskarrig	Bestemt	Skuffet
Avsky	Rasende	Sjalu	Usilte	Sramt	Frustrert
Sorgtung	Skyefølelse	Glæde	Sjokk	Vamm	Såret
Hysterisk	Uknyttet	Uskyldig	Interessert	Lykkeleg	Emsom
Forelsket	Ulykkelig	Negativ	Trassig	Optimistisk	Undrende
Forbåuset	Tilsket/tilkjet	Angrende	Lettet	Tros	Fornøyd
Sjokkert	Flau	Redd	Matenksom	Sympatisk	Tankefull

overlykkelig

